

BESCHOUWINGEN OVER DE EUROPESE REGELGEVING INZAKE BETREKKINGEN TUSSEN GERECHT EN PERS

*Rede uitgesproken door de heer J. VELU,
procureur-generaal bij het Hof van Cassatie,
op de plechtige openingszitting van dit Hof op 1 september 1995*

I. INLEIDING

1. Recente polemieken hebben het netelig probleem van de betrekkingen tussen gerecht en pers opnieuw volop in de actualiteit gebracht. Mij komt het voor dat dit probleem, dat de jongste jaren ruime aandacht kreeg,¹ ook moet worden

¹ AGJPB, *Aide-mémoire de la presse judiciaire*, (zonder datum); ANCIAUX, C., «La Justice un 'bon objet' de désir médiatique», *Justice et médias, Juger*, speciaal nr. 1995, p. 63-70; ANTOINE, F., «Le 'dérapage', du subit au subit», *La lettre de l'ORM*, juni 1995, p. 1 en 12; IDEM «Journalisme d'investigation et limites de la déontologie» *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 22-27; A.V.B.B., *Beknopt overzicht van de gerechtelijke pers*, (zonder datum); BOTSON, H.L., «Méfais de la chronique judiciaire et répercussions sur les droits de la défense», *J.T.*, 1949, p. 621 e.v.; BRICMAN, C., «Le juge, la politique et le journaliste», *Le Vif-L'Express*, 14 januari 1994, p. 24-25; BRIERS, H., «Naar evolutie in verhouding Rijkswacht-Pers», *De Revue van de Rijkswacht*, 8ste jaar nr. 34, 2de kwartaal 1969; BRUGGEMAN, W. e.a., «Gijzelaar, gijzelnemer, overheid, politie, media: touwtrekken gebazen», *Panopticon*, 1990, p. 8-31; CEULEERS, J., «Informatiegaring en meningsuiting in de pers: enkele bedenkingen over de actualiteit van het Belgisch persrecht», *Res Publica*, 1989, p. 505-511; CHEMIN, A., «Un arrêt de la Cour de cassation met en cause le droit d'informer», *Le Monde*, 5 april 1995; CLOSE, F., «Les rapports avec la presse», *R.D.P.*, 1990, p. 922-925; COMMAILLE, J., «L'exercice de la fonction de justice comme enjeu de pouvoir entre justice et médias», *Droit et société*, 1994, nr. 26, p. 11-18; CORNIL, P., «Publicité et discrétion, exigences contradictoires de la justice pénale», *J.T.*, 1952, p. 261; CUBAYNES, M.-H., «La police et la presse», *Université des Sciences sociales de Toulouse*, 1980; DE BRAY, L., FISCHER, G. en VERSELE, S.C., «Justice et publicité», *R.D.P.*, 1959, p. 490-512; DEJEMEPPE, B., «Instruction et Relation avec la Presse», in *Journal des procès*, 28 juni 1985; IDEM, «Presse et pouvoirs. Introduction aux travaux du Congrès», *Journal des procès*, 15 november 1985, p. 16-17; IDEM, «La justice et la logique des médias», *Justice et Médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 98-99; DEKKERS, C., «Het openbaar ministerie en de pers», *Een eigentijds openbaar ministerie*, Brussel 1994, p. 291-295; DELIEGE, J.F., PLANCHAR R., GUILLAUME A., HEMMERECHE K., DEJEMEPPE B. en DI MATTIA M., «Reflexions d'auteurs» *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 73-95; DE MEYER, R., *De gerechtsjournalistiek in Vlaanderen: literatuurstudie en journalistenonderzoek*, Verh. Lic. K.U.Leuven, 1985; IDEM, «De gerechtsjournalistiek in Vlaanderen», *Communicatie*, 1986, p. 2-9; DE MEYER, S., *Hoe werkt de informatiestroom van het gerecht naar de pers? Een onderzoek bij de Vlaamse gerechtsverslaggevers en de perswoordvoerders van de vijf Vlaamse provincies*, Lic. verhandeling, R.U.G., 1991; de MONTGOLFIER, E., «Justice, information et communication», *Justice et Médias, Juger*, bijzonder nr., 1995, p. 55-62; DE MOOR, F., «Rechter en waakhond», *Knack*, 5 juillet 1995; DERRIEN, L., et ZARACHOWICZ, W., «Les conflits de légitimité presse-justice à travers l'affaire Botton», *Droit et société*, 1994, nr. 26, p. 27-34; DESCHÉPPER, J., *Savoir communiquer avec les journalistes, Guide pratique*, Paris, 1990; D'HOOGHE, D., «Het proces van de pers over het proces», *R.W.*, 1993-1994, p. 937-946; DUCK, J., «Gerecht en glasnost», *R.W.*, 1988-1989, p. 449 e.v.; DORCHAIN, T., *De*

Rijkswacht en Public Relations, memorie van het Hoger Instituut voor Bedrijfsopleiding en Public Relations, Gent, academisch jaar 1976-1977; FERENCZI, T., «Les journalistes sont-ils des chiens?», *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 61-66; FUNAUT, C. en PETERS, T., «Meningen van gerechtelijke verslaggevers over strafrechtsbedeling», *Panopticon*, 1982, p. 533 e.v.; FURET, C., «Les 'blessés de la presse' réclament la justice», *Médias pouvoirs*, 1991; GARAPON, A., «La justice est-elle délocalisable dans les médias?», *Droit et société*, 1994, nr. 26, p. 73-94; IDEM, «Justice et médias, une alchimie douteuse», Noten van de Fondation Saint-Simon, Parijs, oktober 1994; IDEM, *Justice et médias*, mededeling aan het seminarie van rechtsfilosofie (1994-1995), Parijs, 7 november 1994; IDEM, «Justice et médias, - Des relations déréglées», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 23-37; GEVERS, J., «Justice et information», *Le Vif-L'Express*, 10 maart 1995; GRANIER, K. en MOURANCHE, E., «La mise en question de la fonction symbolique de Justice dans l'affaire du sang contaminé», *Droit et société*, 1994, nr. 26, p. 55-62; GREILSAMER, L., «La multiplication des 'affaires' a rapproché magistrats et journalistes», *Le Monde*, 29 maart 1995; GREILSAMER, L., et SCHNEIDERMAN, D., *Les juges parlent*, Parijs 1992; GREVISSE, B., en GROSJEAN, A., «Investigation déontologie, identité», *La presse et les affaires*, Brussel, 1995, p. 47-59; GUILLAUME, A., en VAN TROYEN, J.C., «Presse et justice: un couple infernal et inévitable», *Le Soir*, 21 maart 1995; GUILLAUME, A., e.a., «Presse et justice, le couple infernal», *Le Soir*, 26 juni 1995; HAARSCHER, G., et LIBOIS, B., *Les médias entre droit et pouvoir, Redéfinir la liberté de la presse*, Brussel 1994; HAQUIN, R., «L'Investigation», *Journal des procès*, 14 juni 1991, nr. 197; HANIN, F., «La personnalisation de l'image du magistrat dans la presse: l'exemple de l'affaire Urba», *Droit et société*, 1994, nr. 26, p. 19-25; HANOT, M., «Auto-réactions autour d'un dérapage», *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 29-45; HEYRENDT, A., «Le ministère public et la presse», *Een eigentijds openbaar ministerie*, Brussel 1994, p. 287-290; IDEM, «Justice et médias, suite et pas fin», *La Libre Belgique*, 4 mei 1995; IDEM, «Tout, malgré tout, plutôt que le silence», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 48-49; JONGEN, F., «Les rapports des magistrats intéressés à l'instruction avec la presse», *R.D.P.*, 1990, p. 901-912; KELLEN, G., «La justice pénale et la presse, un point de la situation en Belgique», in *Justice pénale, Police et Presse*, Parijs, 1988; LAMBERT, P., «La liberté de la presse et le pouvoir judiciaire», *Journal des procès*, 1984, p. 8-10; IDEM, «La liberté de la presse et l'administration de la justice dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», *Journal des procès*, 31 mei 1991, nr. 196; LAROQUE, M., *La Justice et l'information*, plechtige openingsrede voor het Hof van Beroep te Parijs van 16 september 1964; LAURENS, A., «Le droit à l'information», *Le Monde*, 16-17 april 1995; LECLERCQ, J., «Magistrature-barreau-presse et conférences de presse», *R.D.P.*, 1987, p. 871-889; LEGROS, P., «Un conflit de valeurs», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 71; LEGROS, F., «Conférence-débat 'Justice et presse'», *La Conférence*, 1994-1995, nr. 5, p. 19-20; LERUTH, P., «La presse dans le collimateur», *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 67-72; LIBOIS, B., *Ethique de l'information. Essai sur la déontologie journalistique*, Brussel 1994; IDEM, «Pour une philosophie politique des médias», *Justice et Médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 91-97; LITS, M., «La presse doit-elle s'occuper de nos af-

benaderd uit de invalshoek van een aantal Europese regels,

fares?», *La lettre de l'ORM*, juni 1995, p. 3-4; IDEM, «Le rôle de la presse dans les affaires», «La presse et les affaires», *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 7-11; IDEM, «Conclusions», «Les journalistes, chiens de garde de la démocratie», *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 121-126; MARION, P., «Le récit médiatique des affaires», *La presse et les affaires*, Brussel, 1995, p. 15-20; MARTENS, P., «Raison juridique et pensée sauvage», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 50-54; MATRAY, C., «La force du silence», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 83-86; MAYER, D., «L'information du public par la presse sur les affaires en cours d'instruction», *Dall-Sir*, 1995, Chron. p. 80-81; MEHAIGNERIE, P., «De l'indépendance à la sérénité», *Le Monde*, 4 maart 1995; MESSINNE, J., «La presse pénale et la justice pénale», *J.T.*, 1976, p. 149; MINC, A., «La trinité du juge, média, opinion», *L'Express*, 23 juni 1994; NEELS, L., «Strafzaken en media. Enkele beschouwingen», *Vlaams Jurist Vandaag*, juni 1995, p. 2-3; NGUYEN, F., en JACQUIN, P., «L'information victime des rapports entre justice et médias», *Médias pouvoirs*, 1991, p. 111 e.v.; NICOLAS, A., *Les relations presse, police, justice en Belgique*, Luik 1993; OST, F., «Justice aveugle, médias voyeurs», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 101-114; PANNIER, C., «Procès et médias», *Justice et médias, Juger*, n° spécial 1995, p. 72-79; P.D. «Lekken in de pers: sancties tegen schending onderzoeksgeheim onhaalbaar», *De Morgen*, 24 maart 1995; PEETERS, R., «Ouverture», *La presse et les affaires*, Brussel 1995, p. 12-13; RIGHETTINI, S., «Mass médias, politique et justice», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 87-90; RINGELHEIM, F., «Le tribunal médiatique», *Le Vif-L'Express*, 31 maart 1995, p....; IDEM, «La justice saisie par l'audiovisuel», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 4-16; RODRIGUES CUNHA, *La justice et les mass média*, Portugees verslag voorgesteld op de Conferentie van de korpschefs van de opperste gerechtshoven van de landen van de Europese Unie, gehouden te Lissabon op 18-21 mei 1994; RYCKMANS, F., GEVERS, J., ANTOINE, F., GRELLIER, C., MAHOUX, P. en DI MATTIA, M., «Analyses et propositions», *La presse et les affaires*, Brussel, 1995, p. 97-120; SADOUN, N., «La double médiatisation dans l'affaire OM-Valenciennes», *Droit et société*, 1994, nr. 26, p. 35-43; SENELLE, R., «Persvrijheid, pijler van de politieke democratie», *De Standaard*, 10 juli 1995; SIJTHOFF-STRAY, A.L., «The right of the accused to have or to refuse publicity», *Rev. Dr.h.*, 1969, p. 159-176; SOULEZ-LARIVIERE, D., *Du cirque médiatico-judiciaire et des moyens d'en sortir*, Parijs 1993; STRANARD, O., *Les rapports entre la justice et la presse*, Belgisch verslag voorgesteld op de Conferentie van de korpschefs van de opperste gerechtshoven van de landen van de Europese Unie, gehouden te Lissabon op 18-21 mei 1994; TOUSSAINT, Ph., «Editorial», in *Journal des procès*, 8 maart 1985, 58; IDEM, «Justice et télévision: les amants terribles», *Justice et médias, Juger*, bijzonder nr. 1995, p. 80-82; TRUCHE, P., *La justice et les mass médias*, Frans verslag voorgesteld op de Conferentie van de voorzitters van de opperste gerechtshoven en de procureurs-generaal van de landen van de Europese Unie, gehouden te Lissabon op 18-21 mei 1994; VAN DE POL, U., «Opening van zaken», *Proces* 1984, p. 310 e.v.; IDEM, «Camera's in de rechtszaal», *Mediaforum* 1991, p. 40 e.v.; VAN DE VLIEDT, E., «Beschouwingen over de vrijheid van drukpers en de informatie», *R.W.*, 1970-71, kol. 204-210; IDEM, «Considérations sur la liberté de la presse et d'information», *J.T.*, 1970, p. 641-648; VAN KERCKVOORDE, J., «Misdad, misdadbestrijding en de media: een problematische relatie», *Panopticon*, 1986, p. 309-316; VERSELE, S.C., «Les problèmes posés par la publicité donnée aux actes criminels et aux procédures pénales», *Rev. intern.dr.pén.* 1959, p. 323 e.v.; VOETS, F., «Vrouwe Justitia en de pers: een maagd belaagd?», in *Persvrijheid, omroeprecht en de nieuwe media, Tegenspraak Cahier 3*, BREWAEYS, E., (uitg.), Antwerpen 1987, p. 51 e.v.; VOGELWEITH, A., «La stratégie médiatique du juge», *Liberation*, 21 mei 1994; VOORHOOF, D., «Recht op informatie, garingsvrijheid en een zwijgrecht voor de journalistiek», *Liga voor Mensenrechten*, 1985, p. 225-237; IDEM, «De zaak Coenen: Sterft de persvrijheid?»,

die zo al niet gewoon over het hoofd gezien, dan toch vaak verkeerd uitgelegd worden. Over die regels handelt mijn uiteenzetting.

In die Europese regelgeving inzake betrekkingen tussen gerecht en pers,² moet allereerst een onderscheid worden gemaakt tussen de regels die juridisch bindend zijn, en de regels die, hoewel zij in rechte een bepaalde waarde kunnen hebben, niet een dergelijke bindende kracht bezitten.

2. De juridisch bindende Europese regels zijn hoofdzakelijk regels van het Europees verdragsrecht, inzonderheid de regels vervat in het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zoals die door de Commissie en het Europees Hof voor de rechten van de mens zijn uitgelegd.³ Van die regels

De nieuwe Maand, 1985, afl. 3, p. 187-188; IDEM, «Media en gerechtsverslaggeving», in *Panopticon*, 1989; IDEM, *Actuele vraagstukken van mediarecht, doctrine en jurisprudentie*, Kluwer, 1992; IDEM, «De rechtsbescherming in geval van de persvrijheid», *D.C.-C.R.*, 1993, p. 198 e.v. en 304 e.v.; WAMPACH, C., *La justice et les mass média*, Luxemburgs verslag voorgesteld op de Conferentie van de korpschefs van de opperste gerechtshoven van de landen van de Europese Unie, gehouden te Lissabon op 18-21 mei 1994; WATHELET, M., Betoog op de studiedag «Presse-Justice», in *Journal des Procès*, 31 mei 1991, 196; x., «La liberté d'expression des magistrats sous haute surveillance», *Bull. d'inf. de l'ASM*, november 1987; x., «Wie heeft er belang bij openbaarheid in strafzaken?», *Recht en kritiek*, 1990, p. 305 e.v.; x., «La justice et la presse», *Juger* 1992, nr. 3, p. 11 e.v.; x., Duits, Brits, Spaans, Grieks en Italiaans verslag over het thema «La justice et les mass média» voorgesteld op de Conferentie van de korpschefs van de opperste gerechtshoven van de landen van de Europese Unie, gehouden te Lissabon op 18-21 mei 1994 en in syntheseverslag over dat thema; x., Studiedag CECOM over de betrekkingen «Pers-Politie-Gerecht», 4 mei 1994; x., «Principes concernant les relations entre médias et indépendance de la justice» (vergadering te Madrid op 18-20 januari 1994), *Rev. de la commission internationale des juristes*, juni 1994, p. 100-103; x., «La Commission Rozès propose vingt-sept mesures sur la justice, la presse, les élus et les entreprises», *Le Monde*, 3 december 1994; x., «Le droit contre la presse», *Le Monde*, 11 januari 1995; x., «Notre déontologie dépend de nous» *Journalistes*, nr. 1, februari 1995, p. 6-7; x., «La démocratie malade du secret», *Le Monde*, 5 april 1995; x., «La presse bouc émissaire», *Le Monde*, 7 april 1995; x., «L'enquête qui dérange», *Le Monde*, 17 juni 1995; x., «La justice et ses secrets», *Le Monde*, 2-3 juli 1995; zie ook over de persvrijheid en het onderzoeksgeheim, infra noot 202; over de persvrijheid en de vertrouwelijkheid van de informatiebron, infra noot 168.

² Over de vrijheid van meningsuiting in het internationaal recht, zie inzonderheid: KOHL, A., «The international aspects of the freedom of expression in radio and television», *Rev.dr.h.*, 1975, p. 127-138; PINTO, R., *La liberté d'information et d'opinion en droit international*, Parijs, 1984; x., «Vers un nouvel ordre international de l'information», in *Problèmes politiques et sociaux*, nr. 324, *La Documentation française*, november 1977; x., *La circulation des informations et le droit international*, Akten van het colloquium te Straatsburg van de Société française de droit international, Parijs 1978. Over de vrijheid van meningsuiting in Europees recht, zie inzonderheid: CROSSICK, S.A., «L'Europe et les media», *Cah.dr.eur.*, 1985, p. 238-242; DEMARET, P. en LEWALLE, P., «L'Europe et les moyens de communication: rapport belge», F.I.D.E., Den Haag 1984, p. 1-32; FALLON, M., «La radio et la télévision face au juge européen», *Ann. Dr.*, 1987, p. 155-192; HONDIUS, F., «The Council of Europe and the media», *Europe and the Media*, F.I.D.E., Den Haag, 1984, p. 1-16; IDEM, «Liberté d'expression et d'information en droit européen», Straatsburg, *direction des droits de l'homme*, 1984.

³ Zie ook in het recht van de Raad van Europa, het Europees Verdrag van 5 mei 1989 op de grensoverschrijdende televisie.

houden het meest rechtstreeks verband met de hier behandelde materie, diegene die neergelegd zijn in artikel 6.1 betreffende het recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak, in artikel 6.2 betreffende het recht van de beklaagde op het vermoeden van onschuld, in artikel 8 betreffende de eerbiediging van het privé-leven, en vooral in artikel 10 betreffende het recht op vrijheid van meningsuiting. Ter herinnering: de evengenoemde regels behoren niet alleen tot de in ons land toepasselijke rechtsorde waarin zij rechtstreeks werking hebben, zij hebben bovendien voorrang op de regels van ons intern recht.⁴

Met overname van de formulering uit de Resolutie over de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, die in december 1994 is aangenomen door de vierde Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie, kan worden gezegd (vertaling): «Het journalistiek bedrijf binnen de verscheidene elektronische en geschreven media wortelt voornamelijk in het grondrecht op vrije meningsuiting zoals dat gewaarborgd is bij art. 10 E.V.R.M. en uitgelegd werd door de rechtspraak van de Verdragsorganen» (beginsel 2).⁵

3. Andere Europese regels die deze problematiek beheersen, missen die juridisch bindende kracht hoewel zij in rechte een zekere waarde hebben die weliswaar, naar gelang van het geval, sterk verschilt. Alleen in die mate kunnen zij, in aanvullende orde of als element voor de uitlegging, door de internationale of de nationale rechter worden toegepast. Zij kunnen bovendien een leidraad vormen voor de parlementen en regeringen van de Europese staten.

De meeste van die regels zijn tot stand gekomen in het kader van de Raad van Europa⁶ hetzij op parlementair, hetzij op ministerieel niveau.

De Parlementaire vergadering van de Raad van Europa, als beraadslagend orgaan, heeft inzake mediabeleid een veertigtal aanbevelingen en resoluties aangenomen.⁷ De

belangrijkste daarvan – althans met betrekking tot het voorwerp van deze rede – zijn de Resolutie 428 (1970) houdende de verklaring over de massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens, de Aanbeveling 582 (1970) die eveneens betrekking heeft op de massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens,⁸ de Resolutie 1003 (1993) betreffende de journalistieke ethiek en de Aanbeveling 1215 (1993) die eveneens de journalistieke ethiek betreft.⁹

Zijnerzijds heeft het Ministercomité van de Raad van Europa, als uitvoerend orgaan van de organisatie, meer dan dertig verklaringen, aanbevelingen, resoluties en bekend-

⁸ De Resolutie 428 (1970) en de Aanbeveling 582 (1970), die beide door de Vergadering op 23 januari 1970 zijn aangenomen, na een belangrijk colloquium dat zij, in september 1968, in samenwerking met de Oostenrijkse federale regering had georganiseerd, betreffen de verhoudingen tussen de massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens. De Resolutie 428 (1970) bevat een verklaring met verschillende beginselen inzake het statuut en de onafhankelijkheid van de pers en de andere massacommunicatiemiddelen, waarin maatregelen worden voorgeschreven om de verantwoordelijkheid van de pers en de andere massacommunicatiemiddelen vast te leggen en het individu te beschermen tegen iedere inmenging in zijn recht op eerbiediging van zijn privé-leven. De Vergadering heeft in haar Aanbeveling 582 (1970), parallel daarmee, het Ministercomité verzocht een geheel van maatregelen te nemen voor de daadwerkelijke toepassing van sommige beginselen, die in haar verklaring over de massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens zijn vermeld (zie het verslag van de juridische commissie, doc. nr. 2687).

⁹ De Resolutie 1003 (1993) en de Aanbeveling 1215 (1993), die de Vergadering op 1 juli 1993 heeft aangenomen, betreffen beide de journalistieke ethiek. Zij komen voort uit een parlementaire hoorzitting die de commissie voor cultuur en opvoeding van de Vergadering in juni 1991 te Helsinki had georganiseerd na kritiek op de rol van de media in de Golfoorlog. De Resolutie 1003 (1993) vermeldt een veertigtal journalistieke ethische beginselen inzake informatie en opinies, recht op informatie als grondrecht van de personen, de functie van de journalistiek, de statuten van de redactie, conflictsituaties en gevallen van bijzondere bescherming, evenals zelfcontrole en journalistiek. Door haar Aanbeveling 1215 (1993) vroeg de Vergadering aan het Comité van Ministers om ter zake vier maatregelen te nemen:

- de regeringen van de lidstaten zouden erover moeten waken dat de wetten de openbare media dusdanig regelen dat de neutraliteit van de informatie, het pluralisme van de opinies en de gelijkheid van de geslachten gewaarborgd is, en ook dat elke burger die in opspraak wordt gebracht over een evenwaardig recht van antwoord beschikt;
- samen met niet-gouvernementele organisaties, zoals de Internationale Federatie van Journalisten, nagaan of binnen de Raad van Europa een Europees mechanisme van zelfcontrole kan worden opgericht, een soort Europese «ombudsman» met vanzelfsprekend een internationale vertegenwoordiging die, zo mogelijk, is samengesteld uit de overeenstemmende nationale instellingen of mechanismen van zelfcontrole, die een soortgelijke werking en rol hebben;
- de oprichting bevorderen van verenigingen van media-gebruikers en de scholen ertoe aanzetten het gebruik van de media in hun onderwijspakket op te nemen;
- een verklaring aan te nemen over de ethiek van het journalistiek, overeenkomstig de richtlijnen van de Resolutie 1003 (1993), en in de lidstaten van de Raad van Europa de toepassing van die grondbeginselen bevorderen.

[[zie het verslag dat tijdens de 44ste gewone zitting van de Vergadering door dhr. Nunez Encabo is voorgesteld in naam van de commissie voor cultuur en opvoeding (doc. nr. 6854) en dat door de Vergadering op 1 juli 1993 is besproken]].

⁴ Met dien verstande evenwel dat wanneer een van de regels van het Verdrag onverenigbaar bleek met een nationale regel die het individu beter beschermt, deze verdragsregel ingevolge artikel 60 van het Verdrag, derwijze moet worden uitgelegd dat hij het grondrecht, zoals dat door de nationale regel wordt gewaarborgd, beperkt noch aantast, zodat in een dergelijk geval tussen beide normen geen conflict kan bestaan.

⁵ De aanhef van de Resolutie bevestigt niet alleen «les engagements solennels que les Etats membres du Conseil de l'Europe ont contractés dans le cadre de l'article 10 de la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales,» maar ook «les engagements politiques que ces Etats ont acceptés dans leur Déclaration sur la liberté d'expression et d'information (29 april 1982) dans laquelle les Etats Membres du Conseil de l'Europe ont rappelé leur ferme attachement aux principes de la liberté d'expression et d'information en tant qu'élément fondamental d'une société démocratique et pluraliste;»

⁶ Voor het gemeenschapsrecht, zie inzonderheid – de Resolutie over de concentratie van de media en het pluralisme in de opinies, aangenomen op 16 september 1992 door het Europees Parlement (P.B.E.G. van 2 november 1992) – de Resolutie over het beroepsgeheim van de journalisten, aangenomen op 18 januari 1994 door het Europees Parlement (P.B.E.G. van 14 februari 1994).

⁷ Zie het document van de Raad van Europa nr. DH-MM (94)3 onder de titel: «Recommandations et Résolutions adoptées par l'Assemblée parlementaire du Conseil de l'Europe dans le domaine des media.»

makingen inzake de media genomen.¹⁰ Wat meer bepaald de regeling betreft van de betrekkingen tussen gerecht en pers, dient onder die teksten vooral rekening te worden gehouden met de Resolutie 26 (74) over het recht van antwoord en de toestand van het individu ten opzichte van de pers,¹¹ met de Aanbeveling nr. R 19 (81) over de toegang tot de door de overheid verkregen informatie,¹² met de Verklaring van 29 april 1982 over de vrijheid van meningsuiting en informatie¹³ en met de Bekendmaking van 21 maart 1994 ingevolge de Aanbeveling 1215 (1993) van de Parlementaire Vergadering betreffende de journalistieke ethiek.¹⁴

Verder werden er, sinds 1986, onder de auspiciën van de Raad van Europa, vier Europese ministerconferenties gehouden over het beleid inzake massacommunicatie.¹⁵ Die hebben op hun beurt geleid tot meer dan vijftien resoluties, verklaringen of mededelingen.¹⁶ De belangrijkste tekst daarvan, wat ons probleem aangaat, is ongetwijfeld de Resolutie nr. 2 betreffende de journalistieke vrijheden en de rech-

ten van de mens, aangenomen op verslag van de Oostenrijkse afvaardiging,¹⁷ tijdens de vierde conferentie gehouden te Praag op 7-8 december 1994.¹⁸

4. Uitgaande van de synthese van die verschillende Europese regels, zowel die met een juridisch verbindend karakter als de andere, wil ik drie soorten overwegingen onder uw aandacht brengen:

- overwegingen omtrent de beginselen die, uitgaande van die regelgeving, de draagwijdte van de persvrijheid evenals de verantwoordelijkheden en de grenzen van de uitoefening ervan bepalen (II);

- overwegingen omtrent de toepassing van die beginselen op enkele aspecten van de problematiek van de betrekkingen tussen gerecht en pers (III);

- overwegingen betreffende maatregelen die, op grond van die beginselen, kunnen worden genomen ter bevordering van de rechtsstaat in de verhoudingen tussen gerecht en pers (IV).

II. BEGINSELEN DIE DE DRAAGWIJDTE VAN DE PERSVRIJHEID EVENALS DE VERANTWOORDELIJKHEDEN EN DE GRENZEN VAN DE UITOEFENING ERVAN REGELEN

A. Draagwijdte van de persvrijheid

5. Op het vlak van het Europees recht vloeien de regels inzake de draagwijdte van de persvrijheid hoofdzakelijk voort uit artikel 10.1 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, dat het recht op vrijheid van meningsuiting waarborgt. Die bepaling luidt als volgt: «Een ieder heeft recht op vrijheid van meningsuiting. Dat recht omvat de vrijheid een mening te koesteren en de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven, zonder inmenging van overheidswege en ongeacht grenzen. Dat artikel belet niet, dat Staten radio-omroep-, bioscoop- of televisieondernemingen kunnen onderwerpen aan een systeem van vergunningen.»¹⁹

¹⁷ Doc. MCM(94)2 van de Raad van Europa.

¹⁸ De ministers van de Staten die aan die conferentie deelnemen hebben door die Resolutie de verbintenissen bevestigd die de lidstaten van de Raad van Europa hebben aangegaan in het kader van artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en de politieke verbintenissen die deze Staten hebben aanvaard in hun verklaring van 29 april 1982 inzake vrijheid van meningsuiting en informatie, en zijn het vervolgens eens geworden over acht beginselen die, zoals uit beginsel 6 volgt, de leidraad moeten vormen voor het uitoefenen van de journalistiek, niet alleen ten dienste van de vrijheid van meningsuiting, welke vrijheid het recht omvat om informatie te ontvangen en mede te delen, maar ook met eerbiediging van de andere rechten, vrijheden en fundamentele belangen die door het Europees Verdrag voor de rechten van de mens zijn beschermd.

¹⁹ Met betrekking tot art. 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, zie de bibliografische aanwijzingen in VELU, J. en ERGEC, R., *La Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, 1990, vóór de nrs. 730-785; adde inz. COHAN-JONATHAN, G., «Article 10», in *La Convention européenne des droits de l'homme*, onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 365-408; COUSSIRAT-COUSTERE V., «Article 10, §2», in *La Convention européenne des droits de l'homme* onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 409-418; RIGAUX, F. e.a., «La liberté d'expression, son étendue et ses li-

¹⁰ Zie het document van de Raad van Europa nr. DH-MM(94)2 genaamd: «Recommandations adoptées par le Comité des Ministres du Conseil de l'Europe dans le domaine des médias».

¹¹ De Resolutie (74)26, aangenomen op 2 juli 1974, spoort de regeringen van de lidstaten ertoe aan de toestand van het individu ten aanzien van de communicatiemiddelen te doen overeenstemmen met de daarin vervatte minimale beginselen. In bijlage bevat zij minimale regels betreffende het recht van antwoord in de pers, op radio, televisie en ten aanzien van andere communicatiemiddelen met periodiek karakter. Merk op dat de aanbevelingen van het Ministercomité vóór 1978 in de vorm van resoluties werden aangenomen.

¹² De Aanbeveling nr. R(81)19, die op 25 november 1981 is aangenomen, vraagt de regeringen van de lidstaten hun recht en rechtspraktijk te richten naar de beginselen die in haar bijlage worden uiteengezet en die betrekking hebben op de toegang tot informatie in het bezit van de overheid. Hier wordt de overheid bedoeld andere dan de wetgevende organen en de gerechtelijke overheid.

¹³ In de op 29 april 1982 aangenomen verklaring, hebben de lidstaten van de Raad van Europa beklemtoond dat zij verknocht blijven aan de beginselen van vrijheid van meningsuiting en informatie als grondbestanddeel van een democratische en pluralistische samenleving, en vervolgens verduidelijkt welke de oogmerken zijn die zij op dat gebied nastreven evenals de modaliteiten van hun toekomstige samenwerking.

¹⁴ Die bekendmaking, die door het Ministercomité op 21 maart 1994 is aangenomen, definieert de houding van het comité ten aanzien van de initiatieven waarom de Parlementaire Vergadering in zijn Aanbeveling 1215 (1993) heeft gevraagd. In hoofdzaak oordeelt het Comité dat geen verklaring hoeft te worden aangenomen over de journalistieke ethiek, volgens de benadering vervat in de Resolutie 1003 (1993) van de Parlementaire Vergaderingen, maar het kondigt aan welwillend te staan tegenover het politiek document over de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, dat waarschijnlijk zou worden aangenomen op de vierde ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie, die in december 1994 te Praag zouden worden gehouden. (Doc. 7053 van de Parlementaire Vergadering van 24 maart 1994).

¹⁵ Te Wenen op 9-10 december 1986, over de toekomst van televisie in Europa; te Stockholm, op 23-24 november 1988 over het Europese beleid inzake de massacommunicatie in een internationale context; te Nicosia, op 9-10 oktober 1991, over de toekomst van de media in Europa in de jaren 1990 en te Praag op 7-8 december 1994, over de media in een democratische samenleving.

¹⁶ Zie het document van de Raad van Europa in de jaren 1990 en te Praag op 7-8 december 1994, over de media in een democratische samenleving.

De oorsprong van die bepaling ligt in artikel 19 van de Universele Verklaring van de rechten van de Mens.²⁰ Op nationaal vlak dient zij in verband te worden gebracht met de artikelen 19 en 25 van de Grondwet²¹ en op internationaal vlak, met artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.²²

Het recht op vrije meningsuiting, zoals het door artikel 10 van het Verdrag wordt gewaarborgd, moet volgens procureur-generaal Truche: «pouvoir s'exercer à propos tant des affaires judiciaires, en ce qu'elles traduisent des phénomènes sociaux dont les citoyens doivent être informés, que du fonctionnement de la justice qui ne saurait s'exercer sans contrôle public. Mais il s'agit d'un droit à valeur relative».²³

Luidens die bepaling van het Verdrag rust de vrijheid van meningsuiting op twee pijlers: enerzijds de vrijheid een mening te koesteren en anderzijds de vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven.

De burgers hebben niet alleen recht op een eigen mening over de gerechtszaken en over de werking van het gerecht, maar daarenboven heeft de pers het recht hen daarover inlichtingen en denkbeelden door te geven, zelfs als die storend zijn, en hebben de burgers ten slotte ook het recht van de pers die inlichtingen en denkbeelden te ontvangen. Net

mites», bijzonder nr. van de *Rev.trim.dr.h.*, 1993, p. 3-210; VELAERS, J., *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, 1991.

²⁰ Artikel 19 van de Universele verklaring van de rechten van de mens, waarnaar de Aanbeveling nr. 38, aangenomen op 8 september 1949 door de Consultatieve vergadering verwijst, zegt: «Tout individu a droit à la liberté d'opinion et d'expression, ce qui implique le droit de ne pas être inquiété pour ses opinions et celui de chercher, de recevoir et de répandre, sans considérations de frontières, les informations et les idées par quelque moyen d'expression que ce soit».

²¹ Die artikelen van de Grondwet bepalen: Artikel 19 – «De vrijheid van eredienst, de vrije openbare uitoefening ervan, alsmede de vrijheid om op elk gebied zijn mening te uiten, zijn gewaarborgd, behoudens bestraffing van de misdrijven die ter gelegenheid van het gebruikmaken van die vrijheden worden gepleegd». Artikel 25 – «De drukpers is vrij; de censuur kan nooit worden ingevoerd; geen borgstelling kan worden geëist van de schrijvers, uitgevers of drukkers. Wanneer de schrijver bekend is en zijn woonplaats in België heeft, kan de uitgever, de drukker of de verspreider niet worden vervolgd».

²² Artikel 19 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten bepaalt: «1. Ieder heeft het recht zonder inmenging een mening te koesteren. 2. Een ieder heeft het recht op vrijheid van meningsuiting; dit recht omvat mede de vrijheid inlichtingen en denkbeelden van welke aard ook op te sporen, te ontvangen en door te geven, ongeacht grenzen, hetzij mondeling, hetzij in geschreven of gedrukte vorm, in de vorm van kunst, of met behulp van andere media naar zijn keuze. 3. Aan de uitoefening van de in het tweede lid van dit artikel bedoelde rechten zijn bijzondere plichten en verantwoordelijkheden verbonden. Deze kan derhalve aan bepaalde beperkingen worden gebonden, doch alleen beperkingen die bij de wet worden voorzien en nodig zijn: a) in het belang van de rechten of de goede naam van anderen; b) in het belang van de nationale veiligheid of ter bescherming van de openbare orde, de volksgezondheid of de goede zeden».

Over de gelijkenissen en verschillen tussen artikel 10 van het Europees Verdrag en artikel 19 van het Internationaal Verdrag, zie inzonderheid VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nr. 734.

²³ TRUCHE, P., «La justice et les mass media», verslag voorgedragen op de «Conferentie van de korpschefs der opperste gerechtshoven» te Lissabon op 18-21 mei 1994, p. 1.

zoals op andere gebieden moet de pers ook hier, zoals dat heet, zijn onontbeerlijke rol van «waakhond» kunnen spelen.

6. In dezelfde optiek heeft de Resolutie over de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, die in december 1994 door de vierde Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie is genomen, nogmaals beklemtoond dat handhaving en ontwikkeling van een ware democratie fundamenteel het bestaan en de instandhouding «van een vrije, onafhankelijke, pluralistische en verantwoordelijke journalistiek» vereisen, waarna de Resolutie betoogde dat die vereiste aan de journalistiek aldus een drievoudige opdracht meegeeft:

«– het individu inlichten over de werkzaamheden van de overheid en van de privé-sector (en dus ook over de werking van de rechterlijke macht) zodat hij zich een eigen mening kan vormen;

– individuen of groepen de gelegenheid bieden hun meningen te uiten, zodat die meningen ter kennis kunnen komen van de openbare en privé-overheid en van de hele samenleving;

– de uitoefening van de verschillende machten (en dus ook van de rechterlijke macht) aan een voortdurend kritisch onderzoek onderwerpen.»²⁴

7. Die overwegingen gelden niet alleen voor de geschreven maar evenzeer voor de audio-visuele pers.²⁵ Hoewel de

²⁴ Journalistiek kan alleen dan bijdragen tot de ontwikkeling van een ware democratie als een aantal voorwaarden zijn vervuld die in beginsel 3 van dezelfde Resolutie zijn bepaald. Die beginselen zijn: – onbeperkte toegang tot het beroep van journalist; – werkelijke onafhankelijkheid t.a.v. de politieke machthebbers en van de druk uitgeoefend door privé-belangengroepen of door de overheid; – toegang tot informatie die in het bezit is van de overheid moet op billijke en onpartijdige wijze worden verleend in het kader van een politiek van openheid van informatie; – bescherming van het vertrouwelijk karakter van de informatiebronnen van de journalist. Met betrekking tot de toegang tot informatie die in het bezit is van de overheid, zie inzonderheid de Aanbeveling R(81)19 van het ministercomité van de Raad van Europa over de toegang tot informatie die in het bezit is van de overheid, welke betrekking heeft op de overheid andere dan de wetgevende organen en de gerechtelijke overheid. Hof Mensenrechten arresten Leander van 26 maart 1987, *reeks A*, nr. 116, p. 29, §71 en Gaskin van 7 juli 1989, *reeks A*, nr. 160, p. 21, §52; Commiss. 11 juli 1991, nr. 13.920/88, Nederlandse Omroep Stichting t. Nederland, *D.R.*, vol. 71, p. 126 e.v., inz. p. 130, §1; R.v.St. advies van 20 januari 1995 over voorstel van wet betreffende de vrije nieuwsgaring en korte nieuwsuitzendingen, *Gedr.St.Kamer*, g.z. 1994-1995, 1657/3 – 94/95; R.v.St. advies van 20 januari 1995 over voorstel van wet tot regeling van de vrije nieuwsgaring, *Gedr.St.Kamer*, g.z. 1994-1995, 1635/2 – 94/95; Hoge Raad, 23 oktober 1987, met concl. advocaat-generaal M.R. Mok, *N.J.*, 1988, nr. 310; Uitleggende noot bij het voorstel van de Belgische regering om een art. 24ter betreffende de openbaarheid van bestuur in te voegen, *Gedr.St.Kamer*, 1992-1993, nr. 839/1, p. 3; HANOTIAU, M., «Vers le droit à l'information, ou les idées qui heurtent, choquent ou inquiètent», *Journal des procès*, 1986, nr. 93, p. 21-26; IDEM, Le droit à l'information, *Rev.trim.dr.h.*, 1993, p. 23-56; JONGEN, F., «Y a-t-il un droit de savoir?», *Justice et Médias*, *Juger*, bijz. nr., 1995, p. 17-22; VELAERS, J., *op.cit.*, p. 79-80; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 749-750. Met betrekking tot de bescherming van het vertrouwelijk karakter van de informatiebronnen, zie infra nrs. 36-38 en 4849.

²⁵ DEJEANT-PONS, M., «La jurisprudence en matière de liberté d'expression audiovisuelle dans la cadre de la Convention eu-

Staten, ingevolge de derde zin van artikel 10.1, de organisatie van radio-omroep, bioscoop of televisie op hun grondgebied kunnen reglementeren middels een systeem van vergunningen, toch «blijven die vergunningen onderworpen aan de vereisten van het tweede lid, anders, zo doet het Europees Hof opmerken, zou het resultaat strijdig zijn met het voorwerp en het doel van artikel 10 in zijn geheel beschouwd.»²⁶

B. Verantwoordelijkheden bij de uitoefening van de persvrijheid

8. Artikel 10.2 van het Europees verdrag voor de rechten van de mens bepaalt uitdrukkelijk dat de vrijheid van meningsuiting, en dus de persvrijheid, plichten en verantwoordelijkheden inhouden.

Dat betekent dat al wie zich beroept op de journalistieke vrijheid, met name op gerechtelijk gebied, plichten en verantwoordelijkheden te dragen heeft. In dat verband is er overigens geen verschil tussen de noodzakelijke implicaties van de «gerechtelijke» journalistiek en de implicaties van de journalistieke praktijk in het algemeen binnen een democratische samenleving. De Resolutie op de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, die in december 1994 door de vierde Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie is aangenomen, vermeldt onder beginsel 7 de volgende implicaties die reeds zijn overgenomen in tal van codes van beroepsethiek:²⁷

- a) eerbiediging van het recht van het publiek op juiste informatie over feiten en gebeurtenissen;
- b) nieuwsgaring met behulp van loyale middelen;
- c) loyale voorstelling van informatie, commentaar en kritiek, waarbij inzonderheid ongerechtvaardigde aantastingen van het privé-leven, eerroof en ongegronde beschuldigingen moeten worden vermeden;
- d) rechtzetting van elke gepubliceerde of verspreide informatie, waarvan achteraf blijkt dat zij in ernstige mate onjuist was;

ropéenne des droits de l'homme» in *La régulation de la liberté de communication audiovisuelle*, onder leiding van C. DEBBASCH en C. GUEYDAN, Parijs, 1991, p. 285-328; DE GROOF, J., «Benadering van de objectiviteitsverplichting van de openbare omroep», in X., *Over ether en inkt*, Brussel, 1983, nr. 3-4, p. 194-217; IDEM, «Le droit à l'information et le devoir d'objectivité du service public de la radio-diffusion», *Adm. Publ. T.*, 1985, p. 265-289; JONGEN, F., «La liberté d'expression dans l'audiovisuel: liberté limitée, organisée et surveillée», *Rev. trim. dr. h.*, 1993, p. 95-117; RIMANQUE, K., «De vrijheid van informatie en de vrijheid van meningsuiting in verband met uitzendingen van radio en televisie», *R. W.*, 1969-70, 1601-1660.

²⁶ Arrest Groppera Radio AG e.a. van 28 maart 1990, *reeks A*, nr. 173, p. 24, §61.

²⁷ Zie inzonderheid:

- de Verklaring van de rechten en plichten van de journalisten, aangenomen door de vertegenwoordigers van de vakbonden van de journalisten van de zes lidstaten van de Europese Gemeenschap te München op 24-25 november 1971 en vervolgens aangenomen door de «Fédération Internationale des Journalistes (F.I.J.)» op het kongres te Istanbul in 1972;
- het Handvest van de journalistieke beginselen, aangenomen door de Belgische Vereniging van Dagbladuitgevers (B.V.D.U.), de Nationale Federatie der Informatieweekbladen (N.F.I.W.) en de Algemene Vereniging van Belgische Beroepsjournalisten (A.V.B.B.).

e) het beroepsgeheim ten aanzien van de informatiebronnen;

f) het niet bevorderen van geweld, haat, onverdraagzaamheid of discriminatie met name op grond van ras, geslacht, seksuele geaardheid, taal, godsdienst, politiek of andere opvattingen, nationale of regionale oorsprong of sociale oorsprong.

De kwestie van het beroepsgeheim ten aanzien van de informatiebronnen zal ik in het bestek van deze rede verder bespreken.

C. Begrenzing van de uitoefening van de persvrijheid

9. Alleen in Utopia heerst onbeperkte vrijheid.

In de democratische samenlevingen van onze huidige wereld hebben de meeste mensenrechten en fundamentele vrijheden een relatieve waarde, in die zin dat aan hun uitoefening bepaalde grenzen kunnen worden gesteld.²⁸ Uit wat ik hoor of lees leid ik af dat het, in tegenstelling tot wat soms werd beweerd,²⁹ helemaal geen gemeenplaats is te stellen dat zulks inzonderheid het geval is voor de vrijheid van meningsuiting, en dus, voor de persvrijheid.³⁰

De persvrijheid, zoals zij is vastgesteld in artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, is een vrijheid met drie soorten beperkingen. Sommige beperkingen vloeien voort uit algemene regels van het Verdrag; andere zijn inzonderheid bepaald bij artikel 10.2 van het Verdrag; nog andere volgen uit het mogelijke conflict tussen die vrijheid en andere door het Verdrag gewaarborgde fundamentele rechten.³¹

²⁸ Zie artikel 29, §2, van de Universele verklaring van de rechten van de mens; over de beperkingen waaraan, in het Belgisch recht, de uitoefening van de fundamentele rechten is onderworpen, zie VANWELKENHUYZEN, A., «Les restrictions que la loi belge apporte aux libertés individuelles», *Rapports belges du VIIe Congrès international de droit comparé*, Brussel, 1966, p. 355-384.

²⁹ VERDUSSEN, M., Opmerkingen onder het Barfod-arrest van het Europees Hof voor de rechten van de mens van 22 februari 1989, *Rev. trim. dr. h.*, 1990, p. 57-61.

³⁰ Zie BORMS, A., «Over de (on)redelijkheid van beperkingen op de vrije meningsuiting», *R. W.*, 1994-1995, p. 926-929; DELPEREE, F., «Libres propos sur la liberté d'expression», *Adm. Publ. T.*, 1978, p. 103-112; DE MEYER, J., «Les limites à la liberté d'information (presse, radio, cinéma, télévision) en droit belge», *Rapports belges au VIIIe Congrès international de droit comparé*, Brussel, 1970, 609-628; DUMEZ, P., «Grenzen aan de journalistieke vrijheid», *R. W.*, 1975-76 (I), col. 897-916; HANOTIAU, M. en VANWELKENHUYZEN, A., «La liberté d'expression et ses limitations. La communication audiovisuelle», *Adm. Publ. T.*, 1977-1978, p. 119 e.v.; MAC GREGOR OF DURRIS, Verslag over «la liberté d'expression et d'information: conditions, restrictions et limitations découlant des exigences de la démocratie», *Akten van het 6de Internationaal Colloquium over het Europees verdrag voor de rechten van de mens*, gehouden te Sevilla op 13-16 november 1985, Straatsburg, 1988, p. 352-411; ORIANNE, O., «Le statut de la presse et les limites de la liberté d'expression en droit belge», *Rev. dr. int. comp.*, 1957-1958, p. 401-410; RIGAUX, F., «Introduction générale – La liberté d'expression, son étendue et ses limites», *Rev. trim. dr. h.*, 1993, p. 3-22; STORME, M. en MUYLDERMANS, J., «Het recht op informatie: betekenis en begrenzing», *Ius*, 1979-1980, p. 5-19; VELAERS, J., *De beperkingen van de vrijheid van meningsuiting*, Antwerpen, 1991.

³¹ Zie inzonderheid COHEN-JONATHAN, G., *La Convention européenne des droits de l'homme*, Aix-en-Provence – Parijs, 1989, p.

1° Beperkingen die voortvloeien uit algemene regels van het Europees verdrag voor de rechten van de mens

10. De uitoefening van de persvrijheid kan allereerst worden beperkt ingevolge algemene bepalingen van het Verdrag.³² Zo onder meer op grond van artikel 15 dat toelaat dat de Staten, onder bepaalde voorwaarden, maatregelen nemen die afwijken van hun verplichtingen ingevolge het Verdrag in tijd van oorlog of in geval van enig andere algemene noodtoestand, welke het bestaan van het volk bedreigt.³³ Voorts is er artikel 16 dat, niettegenstaande het beginsel van niet-discriminatie, bepaalt dat beperkingen kunnen worden opgelegd aan de politieke activiteit van vreemdelingen.³⁴ En ten slotte is er artikel 17 dat met name aan een groep of een persoon het recht ontzegt enige activiteit aan de dag te leggen of enige daad te verrichten welke ten doel heeft de rechten of vrijheden welke in het Verdrag zijn vermeld, te vernietigen of deze rechten en vrijheden meer te beperken dan bij het Verdrag is bepaald.³⁵ Die algemene beperkingen zijn mijns inziens van weinig belang met betrekking tot het onderwerp van mijn rede, en ik zal er dan ook niet verder over uitweiden.

2° Specifieke beperkingen bepaald bij artikel 10.2 van het Verdrag

11. Artikel 10.2 van het Verdrag bepaalt: «Daar de uitoefening van die vrijheden, (vrijheid een mening te koesteren en vrijheid om inlichtingen of denkbeelden te ontvangen of door te geven), plichten en verantwoordelijkheden met zich brengt, kan zij worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties, welke bij de wet worden voorzien, en die in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van 's lands veiligheid, territoriale onschendbaarheid of openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde en het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede ze-

den, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen.»

De uitoefening van de vrijheid van meningsuiting – en dus van de persvrijheid – kan derhalve, in de bij dat artikel bepaalde gevallen, worden onderworpen aan bepaalde formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties. Inmenging in de uitoefening van de persvrijheid vormt geen schending van artikel 10 van het Verdrag als drie voorwaarden zijn vervuld, drie voorwaarden die door de instellingen te Straatsburg op beperkende wijze werden uitgelegd:

- de inmenging moet bij de wet zijn bepaald,³⁶
- zij moet zijn ingegeven door een of meer oogmerken die rechtmatig zijn overeenkomstig artikel 10.2,³⁷
- zij moet «in een democratische samenleving nodig zijn» om dat of die oogmerken te bereiken.³⁸

Die voorwaarden stemmen overeen met die welke t.a.v. de journalistieke vrijheden zijn vermeld in beginsel 4 van de Resolutie inzake journalistieke vrijheden en rechten van de mensen, die in december 1944 door de vierde Europese ministerconferentie over het beleid van massacommunicatie is aangenomen, zij het dat de classificatie van die voorwaarden in hogervermelde Resolutie enigszins verschilt.³⁹

a) HET BESTAAN VAN EEN WET DIE INMENGING MOGELIJK MAAKT

12. Eerste voorwaarde is dus dat inmenging bij de wet moet zijn bepaald. Op te merken valt dat de term wet hier een autonome betekenis heeft en dus los staat van zijn betekenis in de nationale rechtsstelsels, en dat, volgens de interpretatie van het Europees Hof, die term zowel het geschreven als het niet geschreven recht omvat.

465-474; ERGEC, R., «La liberté d'expression et l'autorité et l'impartialité du pouvoir judiciaire», *Rev.trim.dr.h.*, 1993, p. 171-181; RIGAUX, F., «Introduction générale – La liberté d'expression – son étendue et ses limites», *Rev.trim.dr.h.*, 1993, p. 3-22, inz. p. 4-7; VERDUSSEN, M., Opmerkingen over het Barford-arrest op 22 februari 1989 door het Europees Hof voor de rechten van de mens gewezen, *Rev.trim.dr.h.*, 1990, p. 57-61, inz. p. 57.

³² COHEN-JONATHAN, G., *La Convention européenne des droits de l'homme*, Aix-en-Provence – Parijs, 1989, p. 465-466; VERDUSSEN, M., Opmerkingen onder het Barford-arrest op 22 februari 1989 door het Europees Hof voor de rechten van de mens gewezen, *Rev.trim.dr.h.*, 1990, p. 57-61, inz. p. 57.

³³ COHEN-JONATHAN, G., *op.cit.*, p. 556-566; ERGEC, R., *Les droits de l'homme à l'épreuve des circonstances exceptionnelles. Etude sur l'article 15 de la Convention européenne des droits de l'homme*, Brussel, 1987; TAVERNIER, P., «Article 15» in *La Convention européenne des droits de l'homme*, onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 489-503; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 179-185.

³⁴ DECAUX, E., «Article 16» in *La Convention européenne des droits de l'homme*, onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 505-507; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 200-205.

³⁵ COHEN-JONATHAN, G., *op.cit.*, p. 552-555; LE MIRE, P., «Article 17» in *La Convention européenne des droits de l'homme*, onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 509-522; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 175-178.

³⁶ COHEN-JONATHAN, G., *La Convention...*, *op.cit.*, p. 467-469; IDEM, «Article 10» in *La Convention européenne des droits de l'homme* onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 389-392; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 188-191.

³⁷ COHEN-JONATHAN, G., *La Convention...*, *op.cit.*, p. 469-472; IDEM, «Article 10» in *La Convention européenne des droits de l'homme* onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 393-397; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nr. 192.

³⁸ COHEN-JONATHAN, G., *La Convention...*, *op.cit.*, p. 472-474; IDEM, «Article 10» in *La Convention européenne des droits de l'homme*, onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 397-408; EISSEN, M.A., «Le principe de proportionnalité dans la jurisprudence de la Cour européenne des droits de l'homme», in *La Convention européenne des droits de l'homme*, onder leiding van PETTITI, L.-E. e.a., Parijs, 1995, p. 65-81; RIMANQUE, K., «Noodzakelijkheid in een democratische samenleving – een begrenzing van beperkingen aan grondrechten», *Liber Amicorum F. Dumon*, Antwerpen, 1983, p. 1217-1234; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 193-196 en nrs. 759-767.

³⁹ Het beginsel 4 van de Resolutie luidt als volgt: «Compte tenu du rôle fondamental de la liberté d'expression journalistique dans une démocratie véritable, toute ingérence de la part des autorités publiques à l'égard de la pratique du journalisme doit: a) figurer dans la liste, complète et exhaustive, de restrictions prévues au paragraphe 2 de l'Article 10 de la Convention européenne des Droits de l'Homme; b) être nécessaire dans une société démocratique et répondre à un besoin social impérieux; c) être prévue par la loi et formulée dans des termes clairs et précis; d) faire l'objet d'une interprétation étroite; e) être proportionnelle au but poursuivi par une telle restriction.»

De uitdrukking «bepaald bij wet» houdt een dubbele voorwaarde in: «toegankelijkheid» en «voorzienbaarheid». De wet moet, enerzijds, voldoende toegankelijk zijn, in die zin dat «de burger onder de omstandigheden van een zaak, voldoende moet zijn ingelicht» over de rechtsregels die op een bepaald geval van toepassing zijn. Anderzijds dient de norm «voldoende precies te zijn, zodat de burger zijn gedrag daaraan kan richten», in die zin dat «hij, eventueel met de hulp van onderlegde raadslieden, in redelijke mate, gelet op de omstandigheden van de zaak, de mogelijke gevolgen van een bepaalde handeling moet kunnen voorzien, zonder dat die gevolgen met volstrekte zekerheid moeten kunnen worden voorzien».⁴⁰

b) DE RECHTMATIGHEID VAN HET OOGMERK OF DE OOGMERKEN
VAN DE INMENGING, GELET OP ARTIKEL 10.2, VAN HET VERDRAG

13. De tweede vereiste is dat de inmenging moet uitgaan van een of meer bedoelingen die rechtmatig zijn ten opzichte van artikel 10.2, te weten 's lands veiligheid, de territoriale onschendbaarheid, de openbare veiligheid, de bescherming van de openbare orde, het voorkomen van strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden, de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen, het voorkomen van de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen of het waarborgen van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht.

14. Een van de rechtmatige oogmerken, die inmenging in de persvrijheid kunnen rechtvaardigen, is dus het waarborgen van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht.⁴¹

De uitdrukking «het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht» heeft opnieuw een autonome betekenis die losstaat van de betekenis van die woorden in de nationale rechtsstelsels. Zij moet hier worden begrepen «in de zin van het Verdrag», rekening houdend «met de centrale plaats die in deze wordt ingenomen door artikel 6 (van het Verdrag), dat het grondbeginsel van de voorrang van het recht vastlegt.»⁴²

De bewoordingen «rechterlijke macht» dekken hier «het gerechtsapparaat of de gerechtelijke sector van de staatsmacht zowel als de rechters in hun officiële hoedanigheid».⁴³ De uitdrukking «gezag van de rechterlijke macht» stemt inzonderheid overeen met de opvatting «dat

de rechtbanken de aangewezen organen zijn om de juridische rechten en verplichtingen te beoordelen en uitspraak te doen over de desbetreffende geschillen, dat het publiek ze als dusdanig beschouwt en dat het eerbied en vertrouwen heeft in het gerecht omdat het beseft dat het die taak aan kan».⁴⁴ De termen «onpartijdigheid van de rechterlijke macht» moeten worden uitgelegd aan de hand van artikel 6.1 van het Verdrag, dat, in het kader van het recht op een eerlijk proces, het recht op een onpartijdige rechterlijke instantie waarborgt.⁴⁵

De bescherming van het gezag en van de onpartijdigheid van de rechterlijke macht omvat onder meer de bescherming van «de rechten die personen genieten in hun hoedanigheid van pleiters, d.w.z. bescherming van de personen die bij de rechtsgang zijn betrokken» want «het gezag daarvan kan alleen worden verzekerd als eenieder die eraan deelneemt of er van gebruikt maakt, wordt beschermd».⁴⁶

Inmenging in de vrijheid van meningsuiting om de reputatie van een bepaalde rechter te beschermen, heeft rechtstreeks te maken met de zorg om andermans reputatie te beschermen en onrechtstreeks met de wil om het gezag van de rechterlijke macht te vrijwaren.⁴⁷

Uit de rechtspraak van het Europees Hof blijkt overigens dat de zorg om het gezag van de rechterlijke macht te vrijwaren, in overeenstemming met artikel 10.2 van het Verdrag ook inhoudt dat die macht wordt beschermd tegen persberichten:

– die over een litigieuze kwestie die aan een gerecht is voorgelegd, «bij voorbaat» een oordeel vellen zonder eerbied voor de wettelijke rechtsmiddelen of met inmenging in de rechtsbedeling;⁴⁸

– die een partij in het geschil kunnen blootstellen aan een openbaar onderzoek dat nadelig is voor haar stelling, zodat al de pleisters ervan afgehouden worden zich tot de rechtbank te wenden;⁴⁹

– die zich bij voorbaat uitspreken over de geschilpunten derwijze dat druk wordt uitgeoefend op een partij die daardoor schade kan leiden;⁵⁰

– die bij voorbaat oordelen over het geschil en aldus een reactie van de partijen kunnen uitlokken, zodat het gevaar ontstaat dat er «een proces in de pers» wordt gevoerd, wat onverenigbaar is met een goede rechtsbedeling;⁵¹

– die het onderzoeksgeheim aantasten en aldus de goede gang van het onderzoek belemmeren.⁵²

⁴⁰ Arrest Sunday Times, nr. 1, van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 31, §49. In het licht van de rechtspraak van het Europees Hof, blijkt dat de draagwijdte van die begrippen toegankelijkheid en voorzienbaarheid in grote mate afhangt van de inhoud van de bewuste norm, van het bestreken gebied en van het aantal en de hoedanigheid van zijn geadresseerden. (zie inzonderheid het arrest in de zaak Gropéra Radio AG e.a. van 28 maart 1990, *reeks A*, nr. 173, p. 26, §68).

⁴¹ ERGEC, R., «La liberté d'expression et l'autorité et l'impartialité du pouvoir judiciaire», *Rev. trim. dr. h.*, 1993, p. 171-181; VELU, J., «La notion de 'tribunal' et les notions avoisinantes dans la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales», *Liber Amicorum F. Dumon*, Antwerpen 1983, d. II, p. 1287-1315; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 766-767.

⁴² Arrest Sunday Times nr. 1, van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 34, §55; zie arrest Golder van 21 februari 1975, *reeks A*, nr. 18 p. 17, §34.

⁴³ Arrest Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, vermeld in de vorige noot, p. 34, §55.

⁴⁴ Arrest Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, vermeld in de vorige noot, p. 34, §55.

⁴⁵ ERGEC, R., *op.cit.*, p. 73; VELAERS, J., *op.cit.*, p. 309; VELU, J. en ERGEC, *op.cit.*, nr. 543-557 en 766-767.

⁴⁶ Arresten Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 34, §57, Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 28-29, §56 en Sunday Times nr. 2, van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 28, §49.

⁴⁷ Arresten Barfod van 22 februari 1989, *reeks A*, nr. 149, p. 12, §26 en Prager en Oberschlick van 26 april 1995, *reeks A*, nr. 313, §31.

⁴⁸ Arrest Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 34-35, §57.

⁴⁹ Idem.

⁵⁰ Idem.

⁵¹ Idem.

⁵² Arrest Weber van 22 mei 1990, *reeks A*, nr. 177, p. 21, § 44-45.

c) DE NOODZAAK VAN INMENGING
OM HET (DE) RECHTMATIGE OOGMERK(EN) TE BEREIKEN

15. De derde vereiste is dat inmenging «nodig moet zijn in een democratische samenleving» om het (de) volgens artikel 10.2 rechtmatige oogmerk(en) te bereiken.

De rechtspraak van het Europees Hof in deze is opgebouwd rond vier krachtlijnen⁵³ die voor alle materies gelden, en dus ook als het gaat om de uitoefening van de vrije meningsuiting met betrekking tot gerechtszaken of tot de werking van het gerecht.

16. De eerste krachtlijn is dat «de vrijheid van meningsuiting een van de wezenlijke grondslagen van een democratische samenleving uitmaakt» en dat zij «onder voorbehoud van §2 van artikel 10, niet alleen geldt t.a.v. inlichtingen of meningen⁵⁴ die gunstig worden onthaald of waarvan men oordeelt dat zij onschadelijk of nietszeggend zijn, maar ook t.a.v. die welke de Staat of een bepaald gedeelte van de bevolking storen, stuiten of verontrusten: dat is de tol van het pluralisme, de tolerantie en de ruimdenkendheid die de hoekstenen van een democratische samenleving zijn».⁵⁵ Daaruit volgt dat de vrijheid van meningsuiting, zoals zij in artikel 10 van het Verdrag is vastgelegd, weliswaar uitzonderingen kent, maar dat die strikt moeten worden uitgelegd en dat de noodzaak van beperking van die vrijheid op overtuigende wijze moet worden aangetoond.⁵⁶

17. De tweede krachtlijn is dat de eerste van bijzonder belang is voor de pers, zowel voor de geschreven als voor de audio-visuele pers.⁵⁷ De pers speelt immers een vooraanstaande

de rol in een Rechtsstaat.⁵⁸ Mag zij de grenzen niet overschrijden die zijn vastgelegd ter bescherming van de in artikel 10.2 opgesomde waarden, het is haar taak, met eerbiediging van haar plichten en verantwoordelijkheden, informatie en meningen⁵⁹ inzake politieke kwesties en andere items van algemeen belang te verspreiden. «De opdracht van de pers om informatie te verspreiden gaat gepaard met het recht op informatie van het publiek. Anders kan de pers zijn onontbeerlijke rol van 'waakhond' niet vervullen.»⁶⁰

18. De derde krachtlijn is dat het woord «nodig», in de zin van artikel 10.2 van het Verdrag, het bestaan impliceert van «een dwingende maatschappelijke nood» en dus niet synoniem is met «onontbeerlijk», «toelaatbaar», «normaal», «nuttig», «redelijk» of «opportuun».⁶¹ Aangezien het in de eerste plaats de taak is van ieder der Verdragsluitende Staten te waken over het genot van de daarin vastgelegde rechten en vrijheden, «bepaalt artikel 10.2 dat zij over een beoordelingsvrijheid beschikken», die «het zowel verleent aan de nationale wetgever als aan de organen, met name de gerechtelijke, die de vigerende teksten moeten uitleggen en toepassen».⁶² De beoordelingsbevoegdheid van de Verdragsluitende Staten is echter niet onbeperkt, nu het Europees Hof bevoegd is om in laatste aanleg een eindarrest te vellen dat uitspraak doet over de vraag of inmenging in de vrijheid van meningsuiting verenigbaar is met die vrijheid zoals die gewaarborgd is bij artikel 10. «De nationale beoordelingsvrijheid gaat aldus gepaard met Europees toezicht.»⁶³ Volgens

Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 30, §59, Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50, en Jersild van 23 september 1994, *reeks A*, nr. 298, p. 23-24, §31.

⁵⁸ Arrest Prager en Oberschlick van 26 april 1995, voorl. uitg. 34.

⁵⁹ Benevens de inhoud van het gedachtengoed en van de informatie beschermt artikel 10 ook hun verspreidingswijze (arresten Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 25, §57 en Jersild van 23 september 1994, *reeks A*, nr. 298, p. 23-24, §31).

Een objectief en evenwichtig verslag kan heel verschillende wegen opgaan, onder meer wegens het betrokken communicatiemiddel. Over het feit dat het noch aan het Europees Hof noch aan de nationale gerechten staat in de plaats van de pers te treden om te bepalen welke verslaggevingstechniek door de journalisten moet worden gebruikt, zie het arrest Jersild van 23 september 1994, *reeks A*, nr. 298, p. 23-24, §31.

⁶⁰ Arresten Sunday Times van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 40, §65, Lingens van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 26, §41, Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 25, §58, Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 30, §59, Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 236, p. 23, §43, Jersild van 23 september 1994, *reeks A*, nr. 298, p. 23-24, §31 en Prager en Oberschlick van 26 april 1995, voorl. uitg., §34, Over het feit dat journalistieke vrijheid inhoudt dat enige overdrijving of zelfs provocatie wordt gehanteerd, zie het arrest Prager en Oberschlick van 26 april 1995, voorl. uitg. §38.

⁶¹ Arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 22, §48, Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 35-37, §59, Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 30, §59 en Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50.

⁶² Arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 22, §48 en Sunday Times nr. 1 van 27 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 35-37, §59.

⁶³ Arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 23, §49, Sunday Times van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 36, §59, Lingens van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 25, §39, Barfod van 22 februari

⁵³ Zie de samenvatting van die krachtlijnen, zoals het Europees Hof die heeft verwoord in zijn arresten Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 29-30, §59 en Sunday Times nr. 2 van dezelfde datum, *reeks A*, nr. 217, p. 28-29, §50 en de Europese commissie in haar verslag van 1 maart 1994 betreffende het verz. nr. 17488/91, Goodwin t. Verenigd Koninkrijk, p. 10-11, 60.

⁵⁴ Het Hof maakt een onderscheid tussen feiten en waardeoordeelen: «si la matérialité des premiers peut se prouver, les seconds ne se prétent pas à une démonstration de leur exactitude». Als noch de feiten waarop een journalist een waardeoordeel steunt noch zijn goede trouw worden bekritiseerd, is de veroordeling van een journalist omdat hij, voor een waardeoordeel, de waarachtigheid van zijn bewering niet heeft kunnen bewijzen, een aantasting van de vrijheid van meningsuiting, wat een fundamenteel element is van het in artikel 10 gewaarborgd recht (arresten Lingens van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 28, §46; Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 27, §63 en Schwabe van 28 augustus 1992, *reeks A*, nr. 242-B, p. 34, 34).

⁵⁵ Arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 23, §49; Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 40-41, §65; Lingens van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 26, §41; Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 25, §57; Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50; Castells van 23 april 1992, *reeks A*, nr. 236, p. 22, §42; Jersild van 23 september 1994, *reeks A*, nr. 298, p. 23-24, §31; Vereniging Demokratischer Soldaten Österreichs en Gubi van 19 december 1994, voorl. uitg. 36 en Prager en Oberschlick van 26 april 1995, *reeks A*, voorl. uitg. 38.

⁵⁶ Arresten Sunday Times van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 40-41, §65, Barthold van 25 maart 1985, *reeks A*, nr. 90, p. 26, §58, Weber van 22 mei 1990, *reeks A*, nr. 177, p. 22, §47, Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50.

⁵⁷ Arresten Sunday Times nr. 1, van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 40, §65, Lingens van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 26, §41, Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 25, §58, Observer en

het Europees Hof verschildt de omvang van de nationale beoordelingsbevoegdheid naar gelang van de verschillende in artikel 10.2 opgesomde oogmerken. Aldus heeft die bevoegdheid een andere draagwijdte naargelang de inmenging strekt tot vrijwaring van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht dan wel tot bescherming van de zedelijkheid⁶⁴

19. De vierde krachtlijn is dat het Hof, wanneer het zijn controle uitoefent «niet tot taak heeft zich in de plaats te stellen van de bevoegde nationale gerechten», maar «de beslissingen van de rechtbanken in de uitoefening van hun beoordelingsbevoegdheid te toetsen aan artikel 10». ⁶⁵ De bedoeling van die toetsing bestaat er niet in na te gaan of de verdragsluitende Staat zijn beoordelingsbevoegdheid te goeder trouw, zorgvuldig en redelijkerwijze heeft toegepast. Ook wanneer hij die bevoegdheid derwijze heeft aangewend, blijft de Staat onderworpen aan het toezicht van het Hof op de verenigbaarheid van zijn handelingen met de verplichtingen die voor hem uit artikel 10 van het Verdrag voortvloeien. ⁶⁶ Dat toezicht heeft zowel betrekking op de basiswet als op de toepassingsbeslissing. ⁶⁷ Om uit te maken of inmenging in de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting in een democratische samenleving nodig is om een of meer legitieme doeleinden van artikel 10.2 van het Verdrag te be-

reiken, gaat het Europees Hof, in het licht van de zaak in haar geheel, na ⁶⁸ of die inmenging beantwoordt aan een «dwingende maatschappelijke nood», of zij «in verhouding is met het nagestreefde legitieme doel» ⁶⁹ en ten slotte of de redenen van de nationale overheid om de inmenging te rechtvaardigen «ter zake dienend en voldoende zijn», t.a.v. de voormelde bepaling. ⁷⁰

3° Beperkingen als gevolg van een mogelijk conflict met andere fundamentele rechten

20. Conflicten kunnen ontstaan tussen het recht op persvrijheid en andere fundamentele rechten, inzonderheid bepaalde door het Europees Verdrag voor de rechten van de mens gewaarborgde fundamentele rechten, zoals het krachtens artikel 6.1 van het Verdrag gewaarborgde recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak, het in artikel 6.2 neergelegde recht van een ieder die wordt vervolgd, om voor onschuldig te worden gehouden en het op artikel 8 gegronde recht van een ieder op eerbiediging van zijn privé-leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling.

«De journalistiek», aldus het beginsel 7 van de Resolutie op de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, die in december 1994, door de vierde Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie werd goedgekeurd, «moet worden beoefend ten dienste van de vrijheid van meningsuiting, welke vrijheid het recht omvat

ri 1989, *reeks A*, nr. 149, p. 12, §28, Markt Intern Verlag GmbH en Beermann van 20 november 1989, *reeks A*, nr. 165, p. 19-20, §33, Groppera Radio AG e.a. van 28 maart 1990, *reeks A*, nr. 173, p. 28, §72, Weber van 22 mei 1990, *reeks A*, nr. 177, p. 22, §47, Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 30, §59, Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50 en Prager en Oberschlick van 26 april 1995, voorl. uitg., §35.

⁶⁴ Naar het oordeel van het Hof, en terwijl de opvatting van de verdragsluitende Staten over de vereisten van de moraal «varie dans le temps et dans l'espace, spécialement à notre époque et que, partant, les autorités de l'Etat se trouvent en principe mieux placées que le juge international pour se prononcer sur le contenu précis de ces exigences» (arrest Handyside van 7 december 1970, *reeks A*, nr. 24, p. 22, §48), is het begrip «gezag en onpartijdigheid van de rechterlijke macht» veel objectiever aangezien «en la matière une assez grande concordance de vues ressort du droit interne et de la pratique des Etats contractants» die «se reflète dans une série de clauses de la Convention, dont l'article 6, qui n'ont pas d'équivalent pour la 'morale'». Het Hof leidt daaruit af «à une liberté d'appréciation moins discrétionnaire correspond ici un contrôle européen plus étendu» (arrest Sunday Times nr. 1 du 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 35-37, §59).

⁶⁵ Arrest Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 23, §50 en Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 35-37, §59.

⁶⁶ Arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 21-21, §47, Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 35-37, §59, Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 30, §59 en Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50.

⁶⁷ Arrest Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 40-41, §65. «Il ne suffit pas», zegt dat arrest, «que l'ingérence dont il s'agit se classe parmi celle des exceptions énumérées à l'article 10, §2, que l'on a invoquée; il ne suffit pas davantage qu'elle ait été imposée parce que son objet se rangeait dans telle catégorie ou tomait sous le coup d'une règle juridique formulée en termes généraux ou absolus: la Cour doit s'assurer qu'il était nécessaire d'y recourir eu égard aux faits et aux circonstances de la cause précise pendant devant elle».

⁶⁸ In dat verband onderzoekt het Hof niet alleen de daad van inmenging zonder meer, maar het beoordeelt die daad in het licht van het dossier; het onderzoekt het voorwerp van die daad in het algemeen en vervolgens de stand van de zaak op het in aanmerking genomen tijdstip, en tenslotte de omstandigheden van de zaak en van de voormelde daad.

Arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 23, §50, Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 38, §62, Lings van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 25, §40, Barfod van 22 februari 1989, *reeks A*, nr. 149, p. 12, §28, Markt Intern Verlag GmbH en Beermann van 20 november 1989, *reeks A*, nr. 165, p. 20, §34, Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 26, §60, Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 30, §59; Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50 en Schwabe van 28 augustus 1992, *reeks A*, nr. 242-B, p. 33, §29.

⁶⁹ Over het feit dat de evenredigheid vereist dat de imperatieven van de in artikel 10, § 2, opgesomde doeleinden moeten worden afgewogen tegen die van een vrije bespreking van de problemen van algemeen belang, zie de arresten Lings van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 26, §42, Barfod van 22 februari 1989, *reeks A*, nr. 149, p. 12, §29 en Markt Intern Verlag GmbH en Beermann van 20 november 1989, *reeks A*, nr. 169, p. 20, §34.

Over het feit dat om een billijk evenwicht tussen beide imperatieven te bereiken, de burgers niet mogen worden afgeschrikt door straf- of andere sancties om zich uit te spreken over dergelijke problemen, zie het arrest Barfod van 22 februari 1989, *reeks A*, nr. 149, p. 12, §29.

⁷⁰ Arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 22-24, §48-50; Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 38, §62; Barthold van 25 maart 1985, *reeks A*, nr. 90, p. 24-25, §55; Lings van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 25-26, §39-40; Müller e.a. van 24 mei 1988, *reeks A*, nr. 133, p. 21-22, §32-33; Barfod van 22 februari 1989, *reeks A*, nr. 149, p. 12, §28; Groppera Radio AG e.a. van 28 maart 1990, *reeks A*, nr. 173, p. 28, §72; Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 30, §59; Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 217, p. 29, §50 en Jersild van 23 september 1994, *reeks A*, nr. 298, p. 23-24, §31.

om inlichtingen te ontvangen en door te geven, alsmede met inachtneming van de andere rechten, fundamentele vrijheden en belangen, waarvan sprake is in het Europees Verdrag voor de rechten van de mens.»

Als men zegt dat de journalistiek moet worden beoefend ten dienste van de vrijheid van meningsuiting, met inachtneming van de andere rechten en vrijheden uit het Europees Verdrag, betekent zulks dat wanneer de persvrijheid in conflict komt met die andere rechten en vrijheden, er moet worden gezocht naar een aanvaardbaar evenwicht tussen die vrijheid en die andere rechten en vrijheden.

«De fundamentele rechten», aldus het verslag van de Oostenrijkse delegatie op grond waarvan voormelde resolutie is aangenomen, «zijn niet volgens een hiërarchische rangorde georganiseerd; derhalve wordt aangenomen dat tussen de verschillende rechten een evenwicht moet worden gezocht (...). Zowel gisteren als heden, streeft de nationale regelgeving in de Europese Staten, inzonderheid wat betreft de wetten inzake de pers en het Strafwetboek, naar een aanvaardbaar evenwicht tussen twee fundamentele doeleinden van rechtsbescherming: enerzijds, moeten de media worden beschermd als instrumenten van het recht van de mens op informatie en op meningsuiting en als hulpmiddel bij de vorming van de publieke opinie in de democratische samenleving; anderzijds, moet de mens worden gevrijwaard tegen een onwettige verslaggeving, tegen inmenging in zijn privé en persoonlijk leven en, ingeval hij voor het gerecht wordt vervolgd, tegen pogingen van de media om het vermoeden van onschuld te ondermijnen (artikel 6 Europees Verdrag Rechten van de Mens).»⁷¹

Ook de Parlementaire vergadering⁷² en het Ministercomité⁷³ van de Raad van Europa hebben herhaaldelijk in hun resoluties of aanbevelingen bevestigd dat de journalist ertoe gehouden is van de persvrijheid gebruik te maken met inachtneming van de andere bij het Verdrag gevrijwaarde rechten en vrijheden.

21. Zoals verschillende resoluties en aanbevelingen van de Parlementaire vergadering van de Raad van Europa erop gewezen hebben, dient de pers onder de fundamentele rechten die zij in acht moet nemen, vooral rekening te houden

met het bij artikel 6 van het Verdrag⁷⁴ beschermde recht op een eerlijke behandeling van zijn rechtszaak, waarvan het recht op een vermoeden van onschuld een van de belangrijkste bestanddelen is.⁷⁵ Met betrekking tot het recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak, is de hoofdgedachte waarop de Europese regelgeving is gesteund dat moet vermeden worden voordat hij is berecht. De gevolgen van die hoofdgedachte voor de pers worden omstandig uiteengezet in het reeds aangehaalde Oostenrijks verslag dat ten grondslag ligt aan de resolutie over de journalistieke vrijheden en der rechten van de mens, die in december 1994 is goedgekeurd door de vierde Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie.⁷⁶

⁷⁴ Resolutie 428 (1970 houdende verklaring over de massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens, aangenomen door de Consultatieve vergadering op 23 januari 1970 – punt B, «Mesures destinées à garantir la responsabilité de la presse et des autres moyens de communication de masse» (zie het verslag van de juridische commissie, doc. 2687); Aanbeveling 582 (1970) betreffende massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens, aangenomen door de Consultatieve vergadering op 23 januari 1970, punt 8a (zie het verslag van de juridische commissie, doc. 2687).

⁷⁵ Resolutie 1003 (1993) betreffende de journalistieke ethiek aangenomen door de Parlementaire vergadering op 1 juli 1993, punt 22 (zie het verslag van de commissie voor cultuur en opvoeding, doc. 6854). Het recht van de beklagde op het vermoeden van onschuld zal verder worden besproken. (infra nrs. 27-35 en 52-64).

⁷⁶ *Les media dans une société démocratique*, verm. verslag, §4.2, p. 19. Het verslag beklemtoont dienaangaande vier knelpunten:

a) Voor het traditionele liberalisme waren openbare processen van wezenlijk belang om de verdachte te beschermen tegen politieke willekeur; thans liggen de kaarten echter anders: «En effet, la nécessité de protéger l'accusé du public est double: d'une part, le droit de l'accusé à réintégrer la société oblige à limiter la stigmatisation publique; d'autre part, l'énorme pouvoir que détiennent les media dans la formation de l'opinion publique compromet le droit de l'accusé à un 'procès équitable' et donc le fonctionnement correct de la justice; or il y a d'un intérêt vital pour toute la société». (§4.2.3)

b) Om erover te waken dat de pers het bij artikel 6 van het Verdrag gewaarborgde recht op een eerlijke behandeling van de zaak eerbiedigt, volstaat het niet de personen te beschermen tegen miskenning van het vermoeden van onschuld. In dezelfde mate moet, bij de behandeling van misdrijven, gestreefd naar meer eerbied voor de menselijke waardigheid. «L'identité de l'accusé doit être protégée d'une façon qui contrecarre l'intérêt du public de connaître les détails de l'affaire, et qui protège l'individu contre un châtement social supplémentaire, un 'pilori médiatique' complétant ou remplaçant la sanction décidée par les juges. La punition sociale est souvent plus sévère que la sanction des tribunaux (en particulier, quand il s'agit d'un délit mineur). Aussi, une couverture journalistique responsable doit faire tout ce qui est possible pour éviter de divulguer le nom de l'accusé et du condamné, car cela ruine tout espoir de réintégrer un jour dans la société.» (§4.2.4.).

c) Overdreven mediabelangstelling, zonder eerbied voor de identiteit van de betrokkene, belet elke reïntegratie en bezwaart bovendien onrechtstreeks zijn familie. «Face à cela, il convient également de protéger les victimes de délits contre des dommages comparables: une couverture médiatique sans scrupules en fait des victimes une deuxième fois.» (§4.2.5).

d) Het beginsel van het recht op een eerlijke behandeling van de zaak mag niet in het luchtledige worden beschouwd. «Ce principe doit se traduire par deux mesures concrètes: la protection face aux media de l'identité des participants au procès dès avant les audiences, et la protection des tribunaux indépendants, en particulier des juges, contre une influence excessive des media.» (§4.2.6).

⁷¹ *Les media dans une société démocratique*, verslag van de Oostenrijkse afvaardiging op de 4de Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatiemiddelen gehouden te Praag op 7-8 december 1994 [doc. MCM (94)2], §§4.2.1 en 4.2.2, p. 18].

⁷² Resolutie 428 (1970) houdende verklaring over de massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens, aangenomen door de consultatieve Vergadering op 23 januari 1970, punt B «Mesures destinées à garantir la responsabilité de la presse et des autres moyens de communication de masse, b» en punt C «Mesures destinées à protéger l'individu contre toute ingérence dans l'exercice de son droit au respect de la vie privée» (zie het verslag van de juridische commissie, doc. 2687); Aanbeveling 582 (1970) betreffende massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens, aangenomen door de consultatieve Vergadering op 23 januari 1970, punt 4, 8a en e (zie het verslag van de juridische commissie, doc. 2687); Resolutie 1003 (1993) betreffende de journalistieke ethiek aangenomen door de parlementaire Vergadering op 1 juli 1993, punt 22, 23 en 24 (zie het verslag van de commissie voor cultuur en opvoeding, doc. 6854).

⁷³ Resolutie (74) 26 over het recht op antwoord en de toestand van het individu ten aanzien van de pers, aangenomen door het Ministercomité op 2 juli 1974 (aanhef en punt 2).

22. Trouwens, reeds lang vóór de evenvermelde resolutie, ⁷⁷ hadden verschillende resoluties en aanbevelingen van de Parlementaire vergadering ⁷⁸ en van het Ministercomité ⁷⁹ van de Raad van Europa, gewezen op de dwingende verplichting van de persorganen rekening te houden met het recht van een ieder op eerbiediging van zijn privé-leven, waarvan de bescherming te vinden is in artikel 8 van het Verdrag, op grond dat dit recht een ieder moet beschermen niet alleen tegen de inmenging van de overheid, maar ook tegen die van particulieren en privé-instellingen, met inbegrip van de massacommunicatiemiddelen.

23. Het virtueel conflict tussen artikel 10 van het Verdrag en de bepalingen van het Verdrag die andere rechten en vrijheden waarborgen dan het recht op vrije meningsuiting, moet worden onderscheiden van het geval waarin de Staat zich beroept op de beperkende clausule van artikel 10.2. Zoals professor Rigaux zeer terecht schrijft, «loin de devoir jus-

tifier la dérogation à une liberté garantie par le traité, la mesure étatique trouve sa justification dans le devoir de donner exécution à une autre disposition ayant le même rang que l'article avec lequel elle entre en conflit. La légitimité de l'action de l'Etat a pour source le traité lui-même, sa nécessité ne s'apprécie pas par rapport aux critères d'une société démocratique, mais face à la contradiction logique de deux dispositions antinomiques du même instrument international. Au lieu du principe de proportionnalité, il faudra appliquer la méthode de pondération des intérêts (...) afin de vérifier si un juste point d'équilibre a été atteint entre les deux libertés en conflit». ⁸⁰ «On n'est plus alors», schrijft professor Ergec in dezelfde zin, «en présence d'une liberté et de ses exceptions de stricte interprétation, mais bien d'une dialectique interprétative qui doit tendre à la conciliation des libertés.» ⁸¹

Zo bij voorbeeld, wanneer het gaat om een zaak waarin tussen artikel 10 en artikel 6.2 van het Verdrag betreffende het vermoeden van onschuld een virtueel conflict is ontstaan inzake de door de overheid aan de pers verstrekte informatie over lopende strafonderzoeken, brengt het Europees Hof de regels van die beide bepalingen met elkaar in overeenstemming, middels de overweging – in een arrest van 10 februari 1995 dat ik later zal bespreken – dat nu de vrijheid van meningsuiting zowel de vrijheid om informatie te verkrijgen als de vrijheid om informatie mede te delen omvat, «artikel 6.2 de overheid niet kan beletten het publiek in te lichten over lopende strafonderzoeken, maar vereist dat de overheid zulks doet met al de discretie en omzichtigheid die nodig zijn om het vermoeden van onschuld te eerbiedigen». ⁸²

24. Vastgesteld moet worden dat de rechtspraak van de instellingen in Straatsburg, althans tot op heden, betrekkelijk weinig duidelijkheid geven omtrent de beperkingen van die derde categorie. De reden ervan is dat vóór die instellingen, alleen verdragsluitende Staten kunnen worden aangesproken, zodat elk verzoekschrift dat wegens schending van het Verdrag gericht is tegen een particulier of een groep particulieren, zoals bij voorbeeld de private persorganen, niet ontvankelijk is. ⁸³ Vereist is dus dat het feit van de aangevoerde schending verband houdt met de bevoegdheid van de betrokken Staat: de litigieuze handeling of het litigieuze verzuim moet behoren tot de rechtstreekse of onrechtstreekse verantwoordelijkheid van een overheid van die Staat. Een verdragsluitende Staat kan voor de Commissie of het Europees Hof voor de rechten van de mens onrechtstreeks verantwoordelijk worden verklaard, bij voorbeeld wanneer bepaalde van zijn overheidslichamen de beschermde rechten niet werkelijk in acht nemen, ⁸⁴ of zijn wetgeving toestaat dat particulieren handelingen of nalatigheden plegen die niet te verenigen zijn met het Verdrag. ⁸⁵ Schending door een jour-

Zie ook de rechtspraak van de Europese Commissie rechten van de mens: Commiss., besl. 23 juli 1963 (verz. nr. 1476/62, *Rec.* nr. 11, p. 31, inz. p. 43); 1 juni 1967 (verz. nr. 2291/64, *rec.* nr. 24, p. 20, inz. p. 33); 16 mei 1969 (verz. nr. 3860/68, *Rec.* nr. 30, p. 70, inz. p. 74-75); 16 juli 1970 (verz. nr. 3444/67, *Rec.* nr. 35, p. 37, inz. p. 48-49); 8 juli 1978 (samengevoegde verz. nrs. 7572/76, 7586/76 en 7587/76, *D.R.* nr. 14, p. 64, inz. p. 87-88); 3 oktober 1978 (verz. nr. 7986/77, t. Zwitserland *D.R.*, nr. 13, p. 73, inz. p. 88, *Ann. Conv.* 21, p. 517, inz. p. 523); 18 december 1980 (verz. nrs. 8603/79, 8722/79, 8723/79 en 8729 t. Italië, *Ann. Conv.* d24, p. 223, inz. p. 274-277); en 11 december 1981 (verz. nr. 9433/81, *Digest* 3 p. 758).

⁷⁷ Punt 7, c.

⁷⁸ Resolutie 428 (1970) houdende verklaring over de massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens, aangenomen door de Consultatieve vergadering op 23 januari 1970, punt B «Mesures destinées à garantir la responsabilité de la presse et des autres moyens de communication de masse, b» en punt C «Mesures destinées à protéger l'individu contre toute ingérence dans l'exercice de son droit au respect de la vie privée» (zie het verslag van de juridische commissie, doc. 2687); Aanbeveling 582 (1970) betreffende massacommunicatiemiddelen en de rechten van de mens, aangenomen door de Consultatieve vergadering op 23 januari 1970, punt 4, 8a en e (zie het verslag van de juridische commissie, doc. 2687); Resolutie 1003 (1993) betreffende de journalistieke ethiek aangenomen door de parlementaire Vergadering op 1 juli 1993, punt 23 - 24 (zie het verslag van de commissie voor cultuur en opvoeding, doc. 6854).

⁷⁹ Resolutie (74) 26 over het recht op antwoord en de toestand van het individu ten aanzien van de pers, aangenomen door de Ministercomité op 2 juli 1974 (aanhef en punt 2). Zie ook: DOMINGO, M., «Protection de la vie privée et liberté des médias» *Gaz. du Palais* 30-31 december 1994, p. 2-8; LANGERWERF, E., (Geen) namen noemen: een onderzoek naar de informatie over verdachten in de Vlaamse dagbladpers, Antwerpen, U.F.S.I.A., 1984; LERBY, G., «Vie privée et droit de la presse», *J.T.*, 1978, p. 717-721; LINDON, R., «La presse et la vie privée», *J.C.P.*, 1965, nr. 1887; MIOT, J., «Sur le respect par les médias de la vie privée des personnages publics», *Le Soir* 5-6 november 1994; VANDENBERGHE, H., «Bescherming van het privé-leven en recht op informatie via de massamedia» *R.W.*, 1969-1970, 1470; IDEM, «Bescherming van het privéleven en de massamedia», in *Privacy en rechten van de mens, Handelingen van het derde Internat. Colloq. over het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens, Leuven*, 1974, p. 144122; WOUTERS, F., «Privacy in strafzaken. De spanning tussen de bescherming van de privacy en het informatierecht van de massamedia naar aanleiding van het strafproces», *Jura Falc.*, 1975-76, p. 289-303; X, «Presse et vie privée en matière judiciaire», *Bull. d'inf. de l'A.S.M.*, februari 1985.

⁸⁰ RIGAU, F., «Introduction générale – La liberté d'expression, son étendue et ses limites», *Rev. trim. dr.h.*, 1993, p. 3-22, inz. p. 7.

⁸¹ ERGEC, R., «La liberté d'expression, l'autorité et l'impartialité du pouvoir judiciaire», *Rev. trim. dr.h.*, 1993, p. 171-181, inz. p. 178.

⁸² Arrest Allenet de Ribemont van 10 februari 1995, voorl. uitg. §38; zie infra nr. 31.

⁸³ VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 93 en 934.

⁸⁴ Europees Hof rechten van de mens, arrest Artico van 13 mei 1980, *reeks A*, nr. 37, p. 18, §36.

⁸⁵ Europees Hof rechten van de mens, arrest Young, James en Webster van 13 augustus 1981, *reeks A*, nr. 44, p. 20, §39.

nalist of door een onderneming van zodanige fundamentele rechten, zoals het recht op een eerlijk proces, het recht van de vervolging op het vermoeden van onschuld of het recht op eerbiediging van het privé-leven ontkomt dus niet noodzakelijk aan een sanctie op Europees vlak.⁸⁶

III. TOEPASSING VAN DIE BEGINSELEN OP ENKELE ASPECTEN VAN DE PROBLEMATIEK VAN DE BETREKKINGEN TUSSEN GERECHT EN PERS

25. Die Europese beginselen, die de draagwijdte van de persvrijheid alsook de verantwoordelijkheden en grenzen van de uitoefening ervan regelen, beheersen de hele problematiek van de betrekkingen tussen gerecht en pers.

⁸⁶ Een Verdragsluitende Staat kan niet ongestraft gedogen dat een privé-persoon de grondrechten van een andere privé-persoon schendt. Anders brengt die Staat zijn eigen aansprakelijkheid in het gedrang omdat hij aan de getroffene niet de bescherming heeft geboden als opgelegd door het Verdrag. De aansprakelijkheid van de Staat tegenover de organen van het Verdrag vindt dan zijn rechtstreekse oorsprong in zijn schuldig verzuim, nu de schending door de privé-persoon alsdan de indirecte of tussenliggende bron van die aansprakelijkheid blijkt te zijn.

Overigens, in een vergelijkbare gedachtengang, heeft de vraag of privé-personen, net zoals de verdragsluitende Staten, gebonden zijn door de in het Verdrag erkende rechten en vrijheden, tot tal van twistingen geleid. In de rechtsleer spreekt men in dat verband over «Drittwirkung» of van de horizontale toepassing van het Verdrag. Die controverse kan hier vanzelfsprekend niet uitputtend worden behandeld. (zie onder meer: DRZEMCZEWSKI, A., «La Convention européenne des droits de l'homme et les rapports entre particuliers», *Cah.dr.Eur.*, 1980, p. 3-24; RIMANQUE, K., «De gelding van de fundamentele rechten en vrijheden in de betrekkingen tussen privé-personen naar Belgisch recht, met enkele algemene besluiten», in *Privacy en het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de Mens*, 1974, p. 279-284; RIMANQUE, K. en PEETERS P., «De toepassing van grondrechten in de betrekkingen tussen private personen. Algemene probleemstelling», in RIMANQUE, K., (ed.), *De toepassing van de grondrechten in private verhoudingen*, Antwerpen, 1982, p. 1-33; VELU J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nrs. 90-92).

Als men de stelling aanneemt dat de verplichtingen uit het Verdrag alleen op de verdragsluitende Staten wegen, moet daaruit worden afgeleid dat de privé-persorganen niet gebonden zijn door het verbod de grondrechten van de personen te schenden, zoals het recht op een billijk proces, het recht van de beklaagde op het vermoeden van onschuld of het recht op eerbiediging van het privé-leven. Als men daarentegen de stelling bijtreedt die ik steeds heb voorgestaan en volgens welke de meeste bepalingen van het verdrag in beginsel de verdragsluitende Staten en de privé-personen binden, moet worden aangenomen dat zowel de privé-persorganen als de overheid inzonderheid de rechten op een billijk proces, op het vermoeden van onschuld of op de eerbiediging van het privé-leven moeten eerbiedigen. De rechtspraak van het Europees Hof gaat in de richting van die stelling: het Hof heeft in 1985, met betrekking tot de in artikel 8 gewaarborgde eerbiediging van het privé-leven, op grond van positieve verplichtingen die inherent zijn aan een daadwerkelijke eerbiediging van dat recht, geoordeeld dat die positieve verplichtingen «peuvent impliquer l'adoption de mesures visant au respect de la vie privée jusque dans les relations des individus entre eux». (Arrest X en Y t. Nederland van 26 maart 1985, *reeks A*, nr. 91, p. 11, §23; zie in dezelfde zin, met betrekking tot de in artikel 11 gewaarborgde vrijheid van vereniging, arrest Plattform «Ärzte für das Leben» van 21 juni 1988, *reeks A*, nr. 139, p. 12, §31-32).

In zijn arrest Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979 verklaarde het Europees Hof: «Zij zijn toepasselijk op het domein der rechtsbedeling, dewelke ten dienste staat van de hele gemeenschap en de samenwerking vereist van een verlicht publiek. Men is het er doorgaans over eens dat rechtbanken niet in het luchtledige kunnen werken. Zij zijn bevoegd om geschillen op te lossen, maar dat betekent niet dat elke voorafgaande discussie over die geschillen, in gespecialiseerde tijdschriften, in de pers of onder het brede publiek, uitgesloten is. Bovendien staat het aan de media, hoewel zij de voor een goede rechtsbedeling bepaalde grenzen niet mogen overschrijden, informatie en opinies mede te delen over de bij de rechtbanken aanhangige zaken, net zoals over kwesties uit andere sectoren van openbaar belang. Hun opdracht, die erin bestaat informatie te verschaffen, hangt samen met het recht van het publiek die informatie te ontvangen.»⁸⁷ Het arrest van het Hof van 26 april 1995, in zake Prager en Oberschlick, zegt, in dezelfde zin, dat onder de onderwerpen van algemeen belang waarover de pers inlichtingen en opinies moet verspreiden, «ongetwijfeld begrepen zijn die welke de werking van het gerecht betreffen, nu het gerecht een instelling is die voor iedere democratische samenleving van wezenlijk belang is. De pers is immers een van de middelen waarover de politieke leiders en de publieke opinie beschikken om zich ervan te vergewissen dat de rechters hun hoge verantwoordelijkheden uitoefenen, overeenkomstig het wezenlijk doel van de hun toevertrouwde opdracht.»⁸⁸

26. De tijd ontbreekt om de toepassing van die beginselen op alle aspecten van de onderhavige problematiek te onderzoeken; ik zal mij dus beperken tot hun toepassing op drie van die aspecten die mijns inziens het meest van actueel belang zijn, te weten:

- de persvrijheid en het geheim van het opsporingsonderzoek en van het gerechtelijk onderzoek (A);
- de persvrijheid en het vertrouwelijk karakter van de informatiebronnen van de journalisten (B);
- de persvrijheid en de kritiek op de rechterlijke macht en haar magistraten (C).

A. De persvrijheid en het geheim van het opsporingsonderzoek en van het gerechtelijk onderzoek

27. Op Europees vlak, worden de beperkingen van de vrije meningsuiting, die voortvloeien uit het geheim van het opsporingsonderzoek en van het gerechtelijk onderzoek, over het algemeen gegrond op artikel 10.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens. Dat artikel bepaalt dat de uitoefening van die vrijheid aan beperkingen kan worden onderworpen wanneer die bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving nodig zijn om de verspreiding van vertrouwelijke mededelingen te voorkomen of om het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te waarborgen. In zoverre dat geheimbedoeid is om aan de oorsprong van de waarheid een onontbeerlijke doeltreffendheid te verlenen, wordt het overigens geschraagd door arti-

⁸⁷ Arrest Sunday Times nr. 1, van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, §65; vgl. arrest Lingens van 8 juli 1986, voorl. uitg. 34.

⁸⁸ Arrest Prager en Oberschlick van 26 april 1995, *reeks A*, nr. 313, §34.

kel 10.2 van het Verdrag dat immers toelaat de uitoefening van de vrijheid van meningsuiting te beperken mits die beperkingen bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving nodig zijn in het belang van de openbare veiligheid en de bescherming van de orde, waaronder ook de bestraffing van strafrechtelijke misdrijven inbegrepen.⁸⁹ In zoverre dat geheim de rechten van personen bedoelt te beschermen, vindt het eveneens steun, allereerst in artikel 6.2 dat bepaalt dat een ieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd, voor onschuldig wordt gehouden totdat zijn schuld volgens de wet bewezen wordt, vervolgens in artikel 8 dat zegt dat een ieder recht heeft op eerbiediging van zijn privéleven en zijn gezinsleven, en ten slotte in artikel 10.2, op grond waarvan de vrijheid van meningsuiting aan beperkingen kan worden onderworpen als die bij de wet zijn voorzien en in een democratische samenleving nodig zijn voor de bescherming van de goede naam of de rechten van anderen.⁹⁰

De heer Pierre Méhaignerie, «garde des sceaux» in de vorige Franse regering, schreef in maart laatstleden: «je pense que le secret de l'instruction ne peut être le même pour l'homme public et pour le simple citoyen» en «c'est d'ailleurs ce que la Cour européenne des droits de l'homme a eu l'occasion de juger».⁹¹ Voor zover ik weet is een dergelijke instelling in geen enkel arrest van het Europees Hof te vinden. Uit het feit dat de persvrijheid voor de publieke opinie een van de beste middelen oplevert om de opinies en houdingen van de bewindslieden te kennen en te beoordelen en dat, meer algemeen, een vrij politiek debat de essentie vormt van het begrip democratische samenleving dat het hele Verdrag beheerst, heeft het Hof gewoon afgeleid: «de grenzen van de aanvaardbare kritiek zijn ruimer ten aanzien van een politicus, wanneer die als dusdanig wordt geïdoleerd, dan ten aanzien van een gewone burger: de eerste stelt zich onvermijdelijk en wetens bloot aan een nauwlettend toezicht van journalisten en van het brede publiek op zijn doen en laten; hij moet bijgevolg een grotere omzichtigheid aan de dag leggen.» Ongetwijfeld kan ook een politicus aanspraak maken op de regel van artikel 10.2 die de bescherming waarborgt van de goede naam van anderen, dat wil zeggen van een ieder, zelfs als die buiten het kader van zijn privéleven optreedt, maar voor het Hof «dienen in dat geval de imperatieven van die bescherming te worden afgewogen tegen de belangen van een vrije politieke discussie».⁹²

De vragen die, met betrekking tot de bepalingen van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, rijzen in verband met de nieuwsgaring en nieuwsmededeling over een strafonderzoek, zijn van tweërlei aard. Er dient immers een

onderscheid te worden gemaakt tussen, enerzijds, de rechten en verplichtingen van de overheidsorganen en, anderzijds, de rechten en verplichtingen van particulieren en inzonderheid van de privé-persorganen.

1° Rechten en verplichtingen van de overheidsorganen

28. De meeste verzoekschriften die werden ingediend bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens door personen die erover kloegen dat de overheid aan de pers inlichtingen had doorgespeeld over een lopend vooronderzoek of onderzoek, beriepen zich op schending van artikel 6.2 van het Verdrag inzake het vermoeden van onschuld van de beklaagde.

29. Verscheidene verzoekers hebben, zowel voor de Commissie als voor het Hof, betwist dat die bepaling op de aangeklaagde feiten toepasselijk zou zijn. Zij voerden daarbij hoofdzakelijk aan dat artikel 6.2 niet gold voor andere overheidsorganen dan de rechter die uitspraak moet doen over de gegrondheid van de beschuldiging.

Tot 1978 bleef de desbetreffende rechtspraak van de Commissie enigszins aarzelend.

In haar beslissing van 8 juli 1978, in zake leden van de Baader-groep tegen de Bondsrepubliek Duitsland, was zij die stelling nog toegedaan.⁹³

Drie maanden later, op 3 oktober 1978, volgde evenwel een radicale ommeswaai met de beslissing over de ontvanke-lijkheid van een verzoekschrift in zake Petra Krause tegen Zwitserland, die met name vermeldt:⁹⁴ «Artikel 6.2 van het Verdrag, dat het beginsel van vermoeden van onschuld huldigt, levert zeker in de eerste plaats een waarborg van processuele aard op die voor iedere strafprocedure geldt. De Commissie is evenwel van oordeel dat zijn draagwijdte ruimer is. Het grondbeginsel dat bij dat artikel wordt vastgelegd, verleent aan iedere persoon de waarborg dat de vertegenwoordigers van de Staat hem niet kunnen behandelen als iemand die schuldig is aan een misdrijf, zolang een bevoegde rechtbank die schuld niet overeenkomstig de wet heeft vastgesteld. Artikel 6.2 kan dus geschonden zijn als magistraten verklaren dat een persoon schuldig is zonder dat een rechtbank aldus heeft beslist.»

Sedertdien hebben talrijke beslissingen van de Commissie in substantie bevestigd dat het vermoeden van onschuld, zoals het in artikel 6.2 van het Verdrag is neergelegd, niet beperkt is tot een processuele waarborg, maar inhoudt dat geen overheid mag verklaren dat iemand schuldig is aan een misdrijf vooraleer die schuld wettelijk door een rechtbank is vastgesteld.⁹⁵

Die zienswijze kwam onlangs voor het Europees Hof opnieuw in het geding in de zaak *Allenet de Ribemont* tegen

⁸⁹ De tekst van artikel 10.2 bedoelt alleen uitdrukkelijk het voorkomen van strafbare feiten en niet de bestraffing van misdrijven. Het zou evenwel verkeerd zijn daaruit af te leiden dat de bestraffing van misdrijven geen beperkingen van artikel 10.1 kan impliceren. De noodwendigheden van de bescherming van de openbare veiligheid en van de bescherming van de openbare orde, vormen dienaangaande een voldoende grondslag; zie inzonderheid VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nr. 687.

⁹⁰ Verg. VELAERS, J., *op.cit.*, nr. 506, p. 475.

⁹¹ MEHAIGNERIE, P., «De l'indépendance à la sérénité», *Le Monde*, 4 maart 1995, p. 1 en 14.

⁹² Arresten Lingens van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103, p. 26, 42; Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 25-26, 58-59 en Castells van 23 april 1992, *reeks A*, nr. 236, p. 23, 43.

⁹³ Commiss. besl. 8 juli 1978, samengevoegde verz. nrs. 7572/76, 7586/76 en 7587/76, *D.R.*, nr. 14, p. 64, inz. p. 87-88; *Ann. Conv.*, 21, p. 517, inz. p. 521-523.

⁹⁴ Commiss. besl. 3 oktober 1978, verz. nr. 7986/77; Petra Krause C. Zwitserland, *D.R.*, nr. 13, p. 73, inz. p. 78-79.

⁹⁵ Commiss. besl. 4 maart 1980, verz. nr. 7950/77, x, y, z c. Oostenrijk; *D.R.*, nr. 19, p. 213, inz. p. 221; 7 december 1981, verz. 9212/80, *Digest* 2, p. 720; 6 oktober 1982, verz. nr. 9295/81, x c. Oostenrijk, *D.R.*, nr. 30, p. 227, inz. p. 230.

Frankrijk waarin het arrest van 10 februari 1995 ⁹⁶ is geweest, dat ik verder zal bespreken. In dat arrest besliste het Hof, met bevestiging van de recente rechtspraak van de Commissie, dat «niet alleen de rechter of een rechtbank maar ook andere overheden het vermoeden van onschuld kunnen miskennen». ⁹⁷⁻⁹⁸

30. De Commissie is, althans tot 1993, doorgaans zeer terughoudend gebleven om verzoekschriften aan te nemen waarin werd aangevoerd dat inlichtingen van de overheid over lopende vooronderzoeken of onderzoeken het recht van de beklaagde op het vermoeden van onschuld zouden hebben miskend.

De eerste beslissing van de Commissie over die stelling daartoe blijktbaar van 1967 en betreft de ontvankelijkheid van

een verzoekschrift tegen Oostenrijk. ⁹⁹ De verzoeker, die wegens oplichting was veroordeeld, bekloeg zich inzonderheid over het feit dat een politiecommissaris hem bij de pers als een oplichter had afgeschilderd, vooraleer zijn schuld wettelijk was bewezen, waarbij de gewraakte uitlatingen in een Weens dagblad waren verschenen. De Commissie besliste dat de grief duidelijk ongegrond was op grond dat in bepaalde omstandigheden, de inlichtingen die ambtenaren aan de pers doorgeven alvorens de beklaagde is veroordeeld, de bepalingen kunnen schenden van artikel 6.2, dat zegt dat «een ieder, die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd voor onschuldig wordt gehouden totdat zijn schuld volgens de wet bewezen wordt». De Commissie oordeelde evenwel dat, in dat geval, «verzoeker niet had aangetoond (...) dat zijn beweringen gegrond waren» en «dat uit het onderzoek van het dossier zelfs niet ambtshalve kon worden afgeleid dat er een schijn bestond van schending van de rechten en vrijheden die in het Verdrag en inzonderheid in artikel 6.2 zijn omschreven».

De Commissie heeft vanaf 1978, met haar beslissing van 3 oktober over de ontvankelijkheid van het verzoekschrift in zake Petra Krause tegen Zwitserland, de beginselen van haar desbetreffende rechtspraak ontwikkeld. ¹⁰⁰ In 1976 werd een toestel van Air France naar Entebbe afgeleid. De vliegtuigkapers eisten de vrijlating van verschillende gevangenen onder wie Petra Krause, de eiseres, die in Zwitserland was opgesloten en die van verscheidene misdrijven werd verdacht. Naar aanleiding daarvan stond de Zwitserse «conseiller fédéral de justice et police» (minister van Justitie) aan de Zwitserse televisie een interview toe. Petra Krause voerde voor de Commissie aan dat inzonderheid artikel 6.2 was geschonden doordat de «conseiller fédéral» in dat vraaggesprek publiekelijk had verklaard dat zij misdrijven had gepleegd, terwijl haar schuld nog niet was bewezen. In haar beslissing stelt de Commissie allereerst dat, zoals reeds werd gezegd, het beginsel van het vermoeden van onschuld niet alleen een waarborg van processuele aard is, die geldt voor de rechter die uitspraak doet over de gegrondheid van een strafrechtelijke beschuldiging, maar dat dat beginsel bovendien aan een ieder de waarborg verleent dat de vertegenwoordigers van de Staat hem niet kunnen behandelen als iemand die schuldig is aan een misdrijf, zolang zijn schuld niet volgens de wet is bewezen. Betekent zulks dat de overheid de lopende strafrechtelijke onderzoeken niet mag bekendmaken? Vanzelfsprekend niet, zegt de Commissie. Volgens de Commissie «schendt de overheid artikel 6.2 niet, door te verklaren dat er vermoedens bestaan, ¹⁰¹ dat bepaalde personen werden aangehouden, dat zij bekentenissen hebben afgelegd, enz. Het is daarentegen uitgesloten dat iemand formeel schuldig wordt verklaard». In onderhavig geval oor-

⁹⁶ Arrest *Allenet de Ribemont* van 10 februari 1995, voorl. uitg., 32-36, zie *infra*, nr. 31.

⁹⁷ In de zaak betwistte de Franse regering in substantie de toepassing van artikel 6.2, op grond van het arrest *Minelli c. Zwitserland*, van 25 maart 1983 (*reeks A*, nr. 62). Volgens haar kon een aantasting van het vermoeden van onschuld alleen maar te wijten zijn aan een rechterlijke instantie en pas worden vastgesteld op het einde van de procedure, als de betrokkene werd veroordeeld, indien uit de motivering van de rechter kon worden afgeleid dat hij a priori had geoordeeld dat de betrokkene schuldig was. Het Hof weigerde die stelling te volgen. Hij wijst erop dat: «la présomption d'innocence consacrée par le §2, de l'article 6 figure parmi les éléments du procès pénal équitable exigé par le §1 (zie inz. het arrest *Deweert c. België* van 27 februari 1980, *reeks A*, nr. 35, p. 30, 56, en voornoemd arrest *Minelli*, p. 15, 27)», dat «elle se trouve méconnue si une décision judiciaire concernant un prévenu reflète le sentiment qu'il est coupable, alors que sa culpabilité n'a pas été préalablement légalement établie», et qu'«il suffit, même en l'absence de constat formel, d'une motivation donnant à penser que le juge considère l'intéressé comme coupable (voornoemd arrest *Minelli*, p. 18, 37)». Vervolgens zegt het dat «le champ d'application de l'article 6, §2, ne se limite pourtant pas à l'hypothèse avancée par le gouvernement (français), rappelant qu'elle avait constaté une violation de cette disposition dans les affaires *Minelli* et *Sekanina* (voornoemde arresten *Minelli* en *Sekanina* van 25 augustus 1993, *reeks A*, nr. 226-A) alors que les juridictions nationales saisies avaient clôturé les poursuites pour cause de prescription dans la première et acquitté l'intéressé dans la seconde» en «avait de même admis son applicabilité dans d'autres affaires où les juridictions nationales n'étaient pas amenées à statuer sur la culpabilité» (arresten *Adolf* van 25 maart 1982, *reeks A*, nr. 49 en *Lutz*, *Englert* en *Nölker Bockhoff* van 25 augustus 1987, *reeks A*, nrs. 123-A, 123-B en 123-C). «La Convention», zo vervolgde het Hof onder verwijzing naar zijn rechtspraak, «doit s'interpréter de façon à garantir des droits concrets et effectifs, et non théoriques et illusoirs. Cela vaut aussi pour le droit consacré par l'article 6, §2.» (zie o.m. de arresten *Artico c. Italië* van 13 mei 1980, *reeks A*, nrs. 37, p. 16, 33, *Soering c. Verenigd Koninkrijk* van 7 juli 1989, *reeks A*, nr. 161, p. 34, 87 en *Cruz Varas e.a. c. Zweden* van 20 maart 1991, *reeks A*, nr. 201, p. 36, 99).

⁹⁸ Een recente studie over het vermoeden van onschuld, met verwijzing naar het Europees Verdrag Rechten van de Mens en de rechtspraak van het Hof Mensenrechten zegt dat het vermoeden van onschuld uitsluitend een strafrechtelijke regel is die aan de rechter een wel bepaalde plicht oplegt en die helemaal geen afbreuk doet aan de vrijheid om zijn mening in het openbaar te uiten (*Trousse, M.*, «Qu'est-ce la présomption d'innocence?», in *Justice et Médias*, *Juger*, bijz. nummer (8-9-10) 1995, p. 38-47). Mij dunkt dat die stelling niet strookt met de huidige rechtspraak van de Commissie en het Europees Hof Mensenrechten.

⁹⁹ Commiss. déc. 7 feb. 1967, verz. nr. 2343/64, *Ann. Conv.*, 10, p. 177, inz. p. 183; *Rec.*, 22, p. 38.

¹⁰⁰ Commiss. besl., 3 oktober 1978 1978, verz. nr. 7986/77, *Petra Krause c. Zwitserland, D.R.*, nr. 13, p. 73, inz. p. 78-79.

¹⁰¹ «De toute évidence», zegt de Commissie in een latere beslissing, «la règle contenue dans l'article 6, §2, n'empêche pas les autorités de poursuites de soupçonner quelqu'un d'avoir commis une infraction. L'article 5, §1 (c) confirme cette interprétation en autorisant l'arrestation et la détention d'un suspect.» Commiss. besl., 4 maart 1980, verz. nr. 7950/77, X, Y en Z, c. Oostenrijk, *D.R.*, nr. 19, p. 213, inz., p. 221.

deelde de Commissie dat de verklaring van de «conseiller fédéral» weliswaar ietwat ongelukkig was, maar dat zij, gelet op de omstandigheden van de zaak, diende te worden begrepen als een informatie van de regering over de vermoedens die op verzoekster rustten en over het aanstaande proces en dat dus artikel 6.2 niet werd geschonden.¹⁰²

Dezelfde principiële overwegingen vindt men, op enkele nuances na, in verschillende latere beslissingen van de Commissie. Al die beslissingen verklaren soortgelijke verzoekschriften niet-ontvankelijk omdat zij klaarblijkelijk niet gegrond zijn. Hierbij kan worden verwezen naar:

- een beslissing van 6 oktober 1981 over de ontvankelijkheid van een verzoekschrift tegen Oostenrijk:¹⁰³ de reden tot verwerping was dat sommige bewoordingen van het perscommuniqué, afzonderlijk genomen, weliswaar dicht in de buurt van een verklaring van schuld kwamen, maar dat de tekst in zijn geheel niet de bewering inhield dat verzoekster schuldig was;
- een beslissing van 17 december 1981 over de ontvankelijkheid van een verzoekschrift tegen Nederland:¹⁰⁴ de be-

slissing beklemtoonde dat de overheid bij openbare verklaringen over zaken in onderzoek omzichtig te werk moet gaan. «De overheid», zo stelt de beslissing, inzonderheid de overheid die belast is met strafonderzoek en strafprocedure, moet zeer omzichtig optreden bij openbare verklaringen over zaken die in onderzoek zijn en over personen tegen wie het onderzoek loopt, om te vermijden dat die verklaringen door het publiek verkeerd worden uitgelegd en twijfel doen ontstaan nopens de onschuld van de verdachte, nog voor over hem is geoordeeld.» Het verzoekschrift werd afgewezen zowel wegens de bewoordingen van de betwiste verklaringen, als wegens hun context;

- een beslissing van 7 oktober 1978 over de ontvankelijkheid van een verzoekschrift tegen Oostenrijk:¹⁰⁵ de beslis-

¹⁰² De Commissie heeft tweeërlei gegevens vastgesteld:

- de inhoud van de verklaringen: «Tant dans la version allemande que dans la version française de l'interview, le conseiller fédéral avait déclaré que la requérante était responsable d'infractions, mais pour ajouter aussitôt qu'elle devait comparaître en jugement; et il avait même indiqué, dans l'interview donnée en français, qu'il ne savait pas ce que serait le jugement». Volgens de Commissie «il (était) donc tout à fait clair, dans ce contexte, que le ministre voulait informer le public d'une enquête pénale en cours contre la requérante.»
- de bijzondere omstandigheden waarin de verklaringen werden afgelegd: «La Commission», aldus luidt de beslissing, «doit également tenir compte de ce que ces déclarations ont été faites à une époque où la libération de la requérante était réclamée par des terroristes qui avaient détourné un avion. Il était dès lors évident que l'intéressée était considérée comme liée au groupe responsable de ce détournement d'avion.»

¹⁰³ Commiss. besl., 6 oktober 1981, verz. nr. 9077/80, X.c. Oostenrijk, *D.R.*, nr. 26, p. 211, inz. p. 212-214. Na het overlijden van een kind had de politie van Vorarlberg een bericht bekendgemaakt aan de pers, die het op haar beurt in de kranten had verspreid. Luidens het bericht bleek uit het onderzoek dat, naar alle waarschijnlijkheid, het kind door zijn grootmoeder was gedood. De grootmoeder had dan bij de Commissie een verzoekschrift ingediend waarin zij beweerde dat te haren opzichte art. 6.2 was geschonden. Toen de Commissie het verzoekschrift onderzocht, was de verzoekster niet uitdrukkelijk in beschuldiging gesteld in de tegen haar ingestelde strafprocedure, vermits er aan de hand van het onderzoek geen voldoende aanwijzingen van schuld aanwezig waren. De beslissing verwijst naar die van 3 oktober 1978 over de ontvankelijkheid van het verzoekschrift nr. 7986/77 Petra Krause c. Zwitserland (*D.R.*, 13, p. 73). De Commissie oordeelde dat het zich in casu liet verantwoorden dat de politie een persbericht had verspreid na de ontdekking van het overlijden van een baby. De vraag of de bekendmaking van dat bericht strijdig was met het vermoeden van onschuld, hing af van de tekst zelf. Hoewel zij vaststelde dat, bepaalde bewoordingen van dat bericht, afzonderlijk genomen, aan een schuldverklaring grensden en zij aannam dat een neutraler formulering evengoed had kunnen voldoen als informatie voor het publiek, was de Commissie van oordeel dat andere passages in het bericht enigerwijze de onzekerheid herstelden die steeds moet blijven bestaan ten aanzien van een persoon wiens schuld niet bewezen is.

¹⁰⁴ Commiss. besl., 17 december 1981, verz. nr. 8361/78, X.c./Nederland, *D.R.*, nr. 27, p. 37, inz. p. 48-49. Tijdens een televisieinterview had een vertegenwoordiger van het parket van een rechtbank

in Den Haag verklaard dat het parket een onderzoeksrechter had belast met een onderzoek tegen de verzoeker en dat die rechter een huiszoeking bij de verzoeker had bevolen. Op de vraag nopens de aard van het door de verzoeker gepleegde strafbaar feit, antwoordde de vertegenwoordiger van het parket dat de verzoeker ervan werd verdacht dat hij ten nadele van twee stichtingen geld had verduisterd. Voor de Commissie voerde de verzoeker met name aan dat dit interview hem had aangetast in zijn krachtens artikel 6.2 gewaarborgde recht. Die beslissing verwijst ook naar de motivering van de beslissing van 3 oktober 1978 over de ontvankelijkheid van het verzoekschrift nr. 7986/77, Petra Krause c. Zwitserland (*D.R.*, 13, p. 73). Te dezen, was de Commissie van oordeel dat de verklaringen van het parket geen afbreuk hadden gedaan aan het beginsel van het vermoeden van onschuld, op grond nl. dat: «Quant aux déclarations télévisées du représentant du parquet en l'espèce, la Commission attache une importance particulière à leur libellé. Cet entretien faisait suite à une émission télévisée du... avril 1978, où le requérant, en sa qualité de président du Fonds L., avait été interrogé sur le sort des deux millions de florins rassemblés par le Fonds et dont 700.00 seulement avaient été reçus par le village de lépreux de A. en Colombie. Pour ce qui est du requérant, le représentant du parquet déclara que le juge d'instruction le soupçonnait d'avoir détournée quelque 150.000 florins. Dans ce contexte, il est évident que le parquet voulait informer le public de l'enquête pénale liée à l'utilisation du produit de la collecte destinée au village de lépreux et à laquelle tant le gens avaient contribué. L'information concernant une instruction pénale ouverte contre le requérant en faisait partie.»

¹⁰⁵ Commiss. besl., 7 oktober 1985, verz. nr. 10847/81, R.F. en S.F. c/ Oostenrijk, *D.R.*, 44 p. 238, inz. p. 241-242. De verzoekers meenden dat te hunnen aanzien artikel 6.2 van het Europees Verdrag was geschonden doordat de politie van Vorarlberg een persbericht had verspreid met een foto van tijdens een onderzoek inbeslaggenomen voorwerpen, te weten drugs, voor de handel waarvan zij later werden verdacht, alsmede wapens waarvan één een wettig bezit was en waarvoor zij niet werden vervolgd. Volgens hun zou, door het feit dat drugs en wapens op de foto getoond werden, de politie aan het publiek doen geloven hebben dat zij gevaarlijke drugsmokkelaars waren. Zulks had te hunnen opzichte aanleiding gegeven tot beledigingen uit hun omgeving. Zij bekleoegen zich tevens erover dat het persbericht niet voldoende nauwkeurig was omdat het, wat de inbeslagname van de wapens betreft, grotendeels ging om wapens waarvan het houden geoorloofd was. De beslissing begint met een verwijzing naar de rechtspraak van de Commissie ingeluid op 3 oktober 1978 in de zaak Petra Krause c. Zwitserland (*D.R.* 13, p. 73). Wat de verspreiding van een persbericht door de politie betreft, meende de Commissie niet dat het feit dat de politie, in verband met de ontdekking van een handel in een grote hoeveelheid drugs, een persbericht verspreidt, onverantwoord is. De vraag of de verspreiding van een persbericht en van de foto strijdig was met de vrijwaring van het vermoeden van onschuld, hangt af van de inhoud van de litigieuze stuk-

sing oordeelde dat rekening moet worden gehouden met de specifieke omstandigheden van de zaak en dat de in het geding zijnde belangen moeten worden afgewogen, te weten het rechtmatig belang van publiek en pers op informatie, enerzijds, en het belang van de verdachte bij de vrijwaring van het vermoeden van onschuld, anderzijds. De verwerping van het verzoekschrift was hoofdzakelijk gegrond op de overweging dat de tekst van de verklaring, in zijn geheel, niet deed uitschijnen dat de verzoekers schuldig waren;

– een beslissing van 15 juli 1986 over de ontvankelijkheid van een verzoekschrift van de echtgenoten Bricmont tegen België:¹⁰⁶ het verzoekschrift, in zoverre het de schending aanvoerde van artikel 6.2, werd afgewezen op grond dat de informatie, zelfs al was zij bewezen, quod non, niet het vermoeden kon wekken dat de verzoekers schuldig waren. Het verzoekschrift werd eveneens afgewezen in zoverre de schending van artikel 6.1 (recht op een eerlijk proces) werd aangevoerd.¹⁰⁷

ken. De Commissie beschouwde dat de tekst van het litigieuze bericht, in zijn geheel genomen, hoewel het de weergave was van de aan de verzoekers verweten feiten, niet liet uitschijnen dat ze schuldig waren. In verband met de verspreiding van de foto, was de Commissie van oordeel dat de verzoekers niet hadden aangetoond in welk opzicht die verspreiding aan die vrijwaring afbreuk had gedaan. In de onderstelling dat daaruit enige dubbelzinnigheid kon ontstaan over de aard van de hun verweten misdrijven, deed die foto niet uitschijnen dat zij schuldig waren.

¹⁰⁶ Commiss. besl., 15 juli 1986, verz. nr. 10857/84, Georges en Louise Bricmont c. België, *D.R.*, 48, p. 106, inz. p. 120-122. De verzoeker die als advocaat was opgetreden voor Prins Karel, Graaf van Vlaanderen, gewezen Regent van het Koninkrijk, had zich samen met zijn echtgenote met name erover beklaagd dat, na verzoek van journalisten om een onderhoud, een eerste-substituut bij het parket van de procureur des Konings te Brussel een persconferentie had gehouden tijdens welke hij had bevestigd dat Prins Karel bij het parket klacht had ingediend wegens geldverduistering, en dat hij op een vraag van journalisten had geantwoord dat de onderzoeksrechter onderzoeksdaden en met name een huiszoeking bij de verzoeker had bevolen en dat de naam van de verzoeker in die klacht was vermeld. Dit alles werd in verschillende kranten bekendgemaakt. Daarop beriepen de verzoekers zich op artikel 6.1 en 6.2 E.V.R.M., daar zij oordeelden dat niet alleen het beginsel van het vermoeden van onschuld maar tevens hun recht van verdediging was geschonden. De Commissie is begonnen met te wijzen op haar vaste rechtspraak sinds de beslissing van 3 oktober 1978 in zake Petra Krause c. Zwitserland (*D.R.*, 13, p. 73). In casu, verwierp zij de grief, op grond van twee overwegingen. Zij wees er eerst op dat de verzoekers niet hadden bewezen dat hun beweringen gegrond waren, daar niet was aangetoond dat de bewuste verklaringen tot doel en gevolg hadden de getuigen en de magistraten te hunnen nadele te beïnvloeden. Dat werd bewezen door het feit dat de verzoekers in eerste aanleg (waren) vrijgesproken. De Commissie stelde bovendien vast dat die verklaringen, zoals zij door de partijen werden samengevat, niet konden doen geloven dat de verzoekers schuldig waren, maar blijkbaar bedoelden het publiek te informeren over het bestaan van een klacht van Prins Karel wegens geldverduistering en de geruchten over die zaak bij het publiek te doen ophouden.

¹⁰⁷ In verband met de grief uit schending van het recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak, herinnerde de Commissie eraan dat zij vroeger had aangenomen dat een heftige perscampagne, in bepaalde gevallen, de eerlijke behandeling van het proces kon schaden en de Staat aansprakelijk kon doen verklaren, met name wanneer ze was uitgelokt door een van zijn organen. (nrs. 7572/76, 7586/76 en 7587/76, déc. 8 juli 1978, *D.R.*, 14, p. 64). Te dezen weigerde de Com-

31. Pas in 1993 verklaarde de Commissie voor het eerst een verzoekschrift ontvankelijk waarin schending van het recht op het vermoeden van onschuld wordt aangevoerd naar aanleiding van door de overheid verspreide informatie over een lopend onderzoek. Die beslissing van 8 februari 1993 betrof de zaak *Allenet de Ribemont t. Frankrijk*, waarin de Commissie op 12 oktober 1993 een verslag heeft opgesteld met het advies dat inzonderheid artikel 6.2 van het Verdrag was geschonden, en waarin het Hof op 10 februari 1995 een arrest heeft gewezen dat besliste dat de Franse Staat met name die bepaling had geschonden.¹⁰⁸

In december 1976 werd volksvertegenwoordiger en oud-minister Jean de Broglie voor verzoekers woning vermoord. Op 29 december 1976, drie dagen na de moord, hield minister van Binnenlandse Zaken Poniatowski, bijgestaan door twee hoge politiefunctionarissen, een persconferentie. Oorspronkelijk zou daarbij het meerjarenplan voor de uitrusting van de politie worden besproken, maar in de loop van die persconferentie werd de pas aangehouden verzoeker als een van de opdrachtgevers van de moord aangewezen. Verzoeker werd, de maand daarop, als medeplichtige aan opzettelijke doding in beschuldiging gesteld, en de volgende maand in hechtenis genomen. Enkele maanden later werd hij vrijgelaten en drie jaar later werd beslist hem buiten vervolging te stellen. In zijn verzoekschrift voor de Commissie beklagde de heer *Allenet de Ribemont* zich met name over het feit dat de uitlatingen van de minister van Binnenlandse Zaken en van de beide politiefunctionarissen zijn recht op het vermoeden van onschuld hadden aangetast, en bijgevolg artikel 6.2 van het Verdrag hadden geschonden.

Uit het feit dat de vrijheid van meningsuiting, die in artikel 10 van het Verdrag is vastgelegd, de vrijheid omvat inlichtingen te ontvangen of door te geven, leidt het arrest van het Hof af dat «artikel 6.2 niet kan beletten dat de overheid het publiek inlicht over lopende strafonderzoeken; het vereist echter dat zij daarbij discretie en terughoudendheid aan de dag legt, als vereist voor de eerbiediging van het vermoeden van onschuld».¹⁰⁹

Het Hof oordeelde ter zake dat verzoeker ten tijde van de litigieuze verklaringen wel degelijk een vervolgd¹¹⁰ was, en

missie de litigieuze feiten als een aantasting van een eerlijke behandeling van de zaak te beschouwen, om twee redenen. Enerzijds wees zij erop dat «het onvermijdelijk was dat aan een proces met als partijen een vooraanstaande persoonlijkheid, i.c. Prins Karel, en zijn advocaat, een zekere ruchtbaarheid werd gegeven», en dat «dat enkele feit, naar haar mening, niet kon volstaan om te zeggen dat het proces niet op eerlijke wijze was verlopen, des te meer daar de pers verdeeld was». Anderzijds, vond zij het belangrijk dat «de verzoekers niet betwistten dat zij, zoals het Hof van Cassatie had benadrukt, de gelegenheid hebben gehad voor de vonnisgerechten vrij te weerleggen wat het openbaar ministerie tijdens de persconferentie van 12 oktober 1977 tegen hen had aangevoerd».

¹⁰⁸ Arrest *Allenet de Ribemont* van 10 februari 1995, voorl. uitg.

¹⁰⁹ Arrest vermeld in § 38.

¹¹⁰ Artikel 6.2 van het Verdrag vrijwaart het vermoeden van onschuld alleen ten aanzien van de vervolgd partij (in de autonome betekenis van het woord waarin het moet worden begrepen volgens het Verdrag). Doch, tijdens de persconferentie van 29 december 1976, was dhr. *Allenet de Ribemont* pas aangehouden door de politie en was hij nog niet verdacht van medeplichtigheid aan opzettelijke doden. Kon hij zich in die omstandigheden beroepen op artikel 6.2 van het Verdrag? Daarop antwoordt het arrest bevestigend en

stelde vervolgens vast dat sommige van de hoogste Franse politiechefs de heer Allenet de Ribemont ongenueanceerd en zonder enig voorbehoud als een van de opdrachtgevers van en dus als medeplichtige aan een moord hadden aangewezen. Het stelde verder dat «het hier duidelijk een schuldig-verklaring betrof die, enerzijds, het publiek ertoe aanzette dat te geloven en, anderzijds, vooruitliep op de beoordeling van de feiten door de bevoegde rechters». Het Hof besliste bijgevolg dat artikel 6.2 was geschonden.¹¹¹⁻¹¹² Het wees er overigens op dat eiser ontegensprekelijk morele schade had geleden door de schending van artikel 6.1 (overschrijden van de redelijke termijn) en vooral van artikel 6.2. «Hoewel», zo luidt het arrest, «een snelle informatie van het publiek wegens het personage van de heer de Broglie, de omstandigheden van zijn dood en de oplaaiende emoties begrijpelijk was, kon worden voorzien dat de media bijzonder veel aandacht zouden besteden aan de verklaringen over het lopend onderzoek. Het gebrek aan omzichtigheid en terughoudendheid ten aanzien van eiser valt daarom des te meer te betreuren. Aan de litigieuze verklaringen werd trouwens veel ruchtbaarheid gegeven, over de Franse grenzen heen.» Gelet op de verschillende pertinente gegevens van de zaak en uit-

legt het begrip vervolgte partij uit in de ruime zin van het woord: «Bien qu'il ne se trouvât pas encore inculpé de complicité d'homicide volontaire, son interpellation et sa garde à vue s'inscrivaient dans le cadre de l'information judiciaire ouverte quelques jours plus tôt par un juge d'instruction de Paris et lui conféraient la qualité d'accusé' au sens de l'article 6, 2. Les deux hauts fonctionnaires de police étaient en l'occurrence chargés de conduire les investigations. Tenus en contrepoint de l'information judiciaire et appuyés par le ministre de l'Intérieur, leurs propos s'expliquent par l'existence de celle-ci et présentent un lien direct avec elle. L'article 6, 2, s'applique donc en l'espèce.» (arrest 37).

¹¹¹ De Franse regering betoogde voor het Hof dat wat de minister van Binnenlandse Zaken en twee hoge politieambtenaren die hem vergezelden, hadden gezegd en luidens hetwelk de verzoeker iemand was die had aangezet tot moord op de heer de Broglie, deel uitmaakte van de berichtgeving over lopende strafzaken en geen afbreuk kon doen aan het vermoeden van onschuld, vermits de rechters daardoor niet gebonden waren en het kon worden tegengesproken door latere onderzoeken. De feiten van de zaak, aldus de Franse regering, zijn een illustratie van die stelling, vermits de verzoeker slechts vijftien dagen na de persconferentie in verdenking en uiteindelijk buiten vervolging werd gesteld. (Arrest §40).

¹¹² Op dit arrest is commentaar gekomen. Volgens die commentaar stemt dat arrest tot nadenken over de Belgische manier waarop het parket persconferenties houdt, zoals die «gewettigd» zijn door circulaire van de hh. du Bus de Warnaffe, Vermeylen en Gol, alsmede door een recenter initiatief van minister Wathélet (Panier, C., Commentaar op het arrest in Journal des procès, 26 mei 1995, p. 23). Ik geef toe dat ik de draagwijdte van zodanige opmerking niet goed begriep. In die ministeriële circulaire staat uitdrukkelijk dat zo al de parketten over lopende onderzoeken aan de pers bepaalde inlichtingen mogen verstrekken, in het openbaar belang, zulks alleen kan op voorwaarde dat: – het recht van verdediging zorgvuldig is inachtgenomen; – geen persoonlijke beoordeling wordt gegeven; – indien over een zaak een onderzoek aan de gang is, geen enkele inlichting wordt medegedeeld tenzij met toestemming van de onderzoeks-rechter.

Het spreekt vanzelf dat de parketten zodanige inlichtingen aan de pers niet mogen verstrekken dat met alle omzichtigheid en alle voorbehoud, volgens de regel dat onschuld wordt vermoed, wat inhoudt dat geen enkele verklaring mag worden afgelegd als zou iemand schuldig zijn aan een misdrijf.

spraak doende naar billijkheid, overeenkomstig artikel 50 van het Verdrag, kende het Hof aan eiser een bedrag van twee miljoen Franse frank toe.¹¹³

32. Uit de rechtspraak van de Commissie en van het Europees Hof voor de rechten van de mens inzake rechten en verplichtingen van overheidsorganen kunnen bijgevolg de volgende krachtlijnen worden afgeleid:

a) Artikel 6.2 van het Verdrag, dat het beginsel van het vermoeden van onschuld vastlegt, is niet alleen maar een processuele waarborg die toepasselijk is op iedere strafrechtspleging en enkel door de rechter in acht dient te worden genomen;

b) Het in dat artikel vastgelegde grondbeginsel verleent ook aan elke van een misdrijf beschuldigde persoon de waarborg dat overheidspersonen hem niet schuldig mogen verklaren en hem niet als dusdanig mogen behandelen zolang zijn schuld niet volgens de wet bewezen is. De overheid die, vóór dat tijdstip, een verklaring aflegt waarbij een van misdrijf verdacht persoon schuldig wordt verklaard en waardoor het publiek wordt aangezet in die schuld te geloven, zodat wordt vooruitgelopen op de beoordeling door de bevoegde rechters, schendt bijgevolg artikel 6.2 van het Verdrag.

c) Uit dit alles volgt niet dat de overheid het publiek niet mag inlichten over lopende strafonderzoeken. Zo schendt de overheid artikel 6.2 van de Conventie niet wanneer zij verklaart dat er verdenkingen bestaan, dat bepaalde personen zijn aangehouden, dat zij bekentenissen hebben afgelegd... Maar ook in dat geval dient de overheid omzichtig en discreet op te treden. Zij moet, in de mate van het mogelijke, vermijden dat haar verklaringen door het publiek verkeerd worden uitgelegd en de onschuld van de vervolgte in het gedrang brengen alvorens over hem is geoordeeld.

2° Rechten en verplichtingen van privé-personen en inzonderheid van privé-persorganen

33. Om redenen die ik reeds heb uiteengezet,¹¹⁴ zijn de bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens ingediende verzoekschriften die zich enkel hierop beroepen dat door privé-personen – en met name door privé-persorganen – verspreide inlichtingen over een lopend strafonderzoek een van de door het Europees Verdrag voor de rechten van de mens gewaarborgde rechten hebben geschonden, en inzonderheid het recht van de vervolgte op het vermoeden van onschuld dat beschermd wordt door artikel 6.2, gewoonlijk tot mislukken gedoemd, aangezien zij rationae personae niet ontvankelijk zijn.

Soms gaat de Commissie evenwel na of het gedrag van de betrokken journalisten niet uitzonderlijk de aansprakelijkheid in het gedrang kan brengen van de Staat waaronder zij ressorteren,¹¹⁵ dan wel of de verzoeker, niettegenstaande de

¹¹³ Arrest waarvan sprake, §62.

¹¹⁴ Zie *supra* nr. 24.

¹¹⁵ Zie bij voorbeeld Commiss. besl. van 16 december 1966, verz. nr. 2413/63, inz. c. Bondsrepubliek Duitsland, *Rec.*, nr. 23, p. 1, p. 7. Een Brits onderdaan, die wegens verschillende misdrijven door een gewestelijke rechtbank van de Republiek Duitsland was veroordeeld, had in zijn verzoekschrift onder meer aangevoerd dat te zijnen aanzien artikel 6.1 en 6.2 van het Verdrag was geschonden, doordat de politie voor zijn berechting aan de pers berichten had medegedeeld. Daardoor waren zijn betrekkingen met zijn familie en ver-

gehekelde onthullingen, tijdens zijn proces het vermoeden van onschuld heeft genoten.¹¹⁶

34. In verband met een rechtsgeding dat leidde tot de veroordeling van een journalist wegens schending van het geheim van het onderzoek, heeft het Europees Hof slechts één enkele zaak te beoordelen gehad, te weten de zaak Weber. In die zaak – waarin het Hof op 22 mei 1990 een arrest heeft gewezen¹¹⁷ – waren er echter twee bijzonderheden, enerzijds, doordat in het Zwitserse kanton waar het proces plaatsvond, de wetgeving schending door één der partijen van het geheim van het onderzoek strafbaar stelt en, anderzijds, doordat de deswege veroordeelde partij een journalist was.

De heer Weber, een Zwitsers journalist, die zich vooral met natuurbescherming bezighoudt, had samen met een vereniging waarvan hij de bezieler is, wegens eerroof klacht ingediend tegen de schrijver van een brief die in een krant van het Kanton Waadt gepubliceerd werd. De dag nadat de briefschrijver wegens eerroof naar de politierechtbank van het district was verwezen, had Weber, tijdens een persconferentie, de vervolging openbaar bekendgemaakt en daarover verschillende inlichtingen verstrekt, waarvan sommige evenwel door hem al een paar maanden voordien, tijdens een andere persconferentie, ruchtbaar waren gemaakt. 's Anderendaags stonden zijn verklaringen in verschillende kranten. Daarom had de voorzitter van het «Cour de cassation pénale» van het kanton Waadt, op grond van artikel 185, §3, van het Waadtlands Wetboek van strafvordering¹¹⁸ tegen Weber

loofde verbroken. De Commissie heeft dat verzoek niet onvanke-lijk verklaard. Zij was van oordeel dat voor zover de grieven van de verzoeker gericht waren tegen pers-, radio- en televisieondernemingen en betrekking hadden op eerrovende informatie vóór of tijdens zijn proces, uit art. 19 van het Verdrag bleek dat de enkele taak van de Commissie erin bestond te zorgen voor de naleving van de verplichtingen van het Verdrag, waartoe de Hoge Verdragsluitende Partijen zich in het Verdrag hadden verbonden, nl. die van de lidstaten van de Raad van Europa die het Verdrag hadden ondertekend en bekrachtigd. Daaruit volgde dat de Commissie *ratione personae* onbevoegd was om in te gaan op verzoeken tegen personen of privé-ondernemingen. Bovendien, was volgens de Commissie in ieder geval, het recht op de goede naam als dusdanig niet door het Verdrag gewaarborgd. De Commissie wees er ten slotte op dat uit het onderzoek van de zaak, zoals ze was voorgelegd, geen reden was gebleken waarom de Bondsrepubliek Duitsland ten aanzien van het Verdrag aansprakelijk zou zijn geweest wegens de aangevoerde handelingen van de betrokken pers-, radio- of televisieondernemingen.

¹¹⁶ Commiss. besl. 7 december 1981, verz., nr. 9212/80, *Digest* 2, p. 720. Nadat de Commissie had herinnerd aan haar rechtspraak over de draagwijdte van artikel 6.2, sinds haar beslissing van 3 oktober 1978 in de zaak *Petra Krause c. Zwitserland* (D.R., 13, p. 73) wees zij erop dat in casu de informatie waarin reeds over de schuld van de verzoekers werd gesproken, geenszins was verstrekt door openbare ambtenaren of autoriteiten, maar wel door personen of privé-verenigingen en dat de autoriteiten een procedure wegens smaad aan het hof tegen die verantwoordelijkheden hadden ingesteld met het oog op een goede rechtsbedeling. «En outre» voegt zij eraan toe, «rien dans les documents produits par les requérants n'indique qu'ils n'ont pas bénéficié de la présomption d'innocence pendant leur procès».

¹¹⁷ Arrest Weber van 22 mei 1990, *reeks A*, nr. 177.

¹¹⁸ In die tijd luiden de artt. 184 en 185 van het Waadtlandse wetboek van strafrechtspleging als volgt: Art. 184 – «Toute enquête demeure secrète jusqu'à sa clôture définitive. Les magistrats ou fonctionnaires ne peuvent communiquer ni pièce ni renseignement sur

een summier gerechtelijk onderzoek ingesteld wegens schending van het onderzoeksgeheim, een procedure tot slot waarvan aan deze uit dien hoofde een geldboete werd opgelegd. In zijn verzoekschrift voor de Commissie, klaagde Weber onder meer erover dat door zijn veroordeling zijn vrijheid van meningsuiting zoals die bij artikel 10 van het Verdrag wordt gewaarborgd, werd geschoonden.

Zowel voor de Commissie als voor het Hof verliep de discussie hoofdzakelijk over de legitimiteit van het doel van de litigieuze maatregel en over de noodzaak ervan «in een democratische samenleving».

Wat de wettigheid van het nagestreefde doel betreft, slo-ten zowel de Commissie als later het Hof zich aan bij de stelling van de Zwitserse regering en oordeelden zij dat, gelet op de bijzondere omstandigheden van de zaak en de bewoordingen zelf van de arresten van de bevoegde nationale ge-rechten, «met artikel 185 van het Waadtlands Wetboek van strafvordering op de verzoeker toe te passen, men bedoelde de goede gang van het onderzoek te waarborgen, dus het ge-zag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht te be-schermen.»¹¹⁹

De Zwitserse regering kon echter noch de Commissie noch het Hof ervan overtuigen dat de betwiste maatregel «in een democratische samenleving» nodig was.¹²⁰ Om te beslissen dat de heer Weber, door zijn veroordeling tot een geldboete, te lijden had gehad van een inmenging in de uit-oefening van zijn recht op vrijheid van meningsuiting die «in een democratische samenleving niet was vereist voor de ver-wezenlijking van het nagestreefde legitieme doel», steunt het Hof op de hierna volgende drie factoren:

– een volgens het Hof niet beslissende factor namelijk de omstandigheid dat de verzoeker een zekere bekendheid ge-notoot wegens zijn inzet voor de natuurbescherming en zijn proces derhalve publieke belangstelling wekte;¹²¹

l'enquête, sinon aux experts, aux témoins ou à une autorité dans la mesure où la communication est utile à l'instruction ou justifiée par des motifs d'ordre administratif ou judiciaire». Art. 185 – «Les parties, leurs conseils et les employés de ceux-ci ainsi que les experts et les témoins sont tenus de respecter le secret de l'enquête, sous peine d'une amende jusqu'à cinq cents francs, à moins que l'acte ne soit punissable en vertu d'autres dispositions. La peine prévue à l'alinéa précédent est prononcée d'office ou sur dénonciation, par le président de la Cour de cassation. Celui-ci statue après une instruction sommaire».

¹¹⁹ Arrest vermeld in 21 § 44-45.

¹²⁰ In zijn arrest, herinnert het Hof er vooraf aan dat naar zijn vaste rechtspraak «la marge d'appréciation dont les Etats disposent pour juger de la nécessité d'un ingérence allait de pair avec un contrôle européen s'exerçant à la fois sur la loi et sur les décisions qui l'appliquent, même quand elles émanent d'une juridiction indépendante», en oordeelt het dat het Hof «a donc compétence pour rechercher, eu égard aux faits et circonstances de la cause, si une 'sanction' se conciliait avec la liberté d'expression», alsmede dat «la nécessité d'une restriction visant l'un des buts qu'énumère l'article 10, 2, devait se trouver établie de manière convaincante».

¹²¹ Het Hof benadrukt, zonder daaraan een doorslaggevend belang te hechten, het feit dat de verzoeker wegens zijn inzet voor natuurbescherming, een zekere bekendheid genoot. «Ses interventions énergiques, sur les plans tant national qu'international, avaient soulevé de vifs débats dans le public, éveillant un large écho dans la presse. Partant, un procès le concernant, et dont le déroulement s'avéra, par certaines de ses aspects, peu orthodoxe, selon

– de volgens het Hof meest doorslaggevende factor: de omstandigheid dat het belang om feiten die reeds «door iedereen bekend waren» geheim te houden, niet meer bestond ten tijde van de tweede persconferentie,¹²² welke omstandigheid door de Zwitserse regering als niet bepalend werd beschouwd.¹²³

– de omstandigheid dat anders dan de Zwitserse regering beweerde, de verklaringen van de verzoeker niet neerkwamen op een poging om op de onderzoeksmagistraten druk uit te oefenen waardoor het goede verloop van het onderzoek kon worden geschaad.¹²⁴

Uit dat arrest valt inzonderheid te onthouden dat al kan de wet schending van het onderzoeksgeheim strafbaar stellen om de goede gang van het strafrechtelijk onderzoek te waarborgen, de bescherming van het vertrouwelijk karakter niet verantwoord is wanneer de door de schender bekendgemaakte feiten niet of niet meer geheim waren of reeds onthuld waren: in die zin is de loutere mededeling van een gegeven van een gerechtelijk onderzoek niet voldoende om het misdrijf op te leveren; dat het medegedeelde feit al eerder bekend was of dat het min of meer geheim was, moet mede in aanmerking worden genomen.¹²⁵

l'expression du Tribunal fédéral, ne pouvait que susciter l'intérêt de tous ceux qui suivaient de près son action.» (Arrest vermeld in §48, p. 22).

¹²² Het arrest stelt vast dat «lors de sa conférence de presse du 2 mars 1982 à Lausanne, M. Weber répéta pour l'essentiel ses déclarations du 11 mai 1981» «il n'y ajouta que deux renseignements nouveaux (...), que 'tout le monde' connaissait déjà les trois autres circonstances relatées» (...), «dans son arrêt du 15 octobre 1982, la Cour de cassation pénale jugea que seule la révélation des ordonnances de production et de séquestre des comptes tombait sous le coup de l'article 185 (ci-dessus)» «ces informations avaient déjà été fournies par le requérant le 11 mai 1981 à Berne» «par là même, elles avaient perdu leur caractère secret». (arrest vermeld in § 49, p. 22-23).

¹²³ De Zwitserse regering beriep zich op de formele aard van het in de artt. 184 en 185 van het Wetboek bedoelde geheimhouding. Volgens de Zwitserse rechtspraak en rechtsleer terzake, aldus de Regering, zou de loutere mededeling van een der gegevens van een gerechtelijk onderzoek voldoende zijn om het misdrijf op te leveren; dat een feit eerder bekend was, van belang was of dat het min of meer geheim was, komt alleen in aanmerking bij de begroting van de geldboete. Op dat argument antwoordde het Hof, dit op grond van het Verdrag, «l'intérêt de garder secrets les faits susmentionnés n'existaient plus le 2 mars 1982» en dat «à cette date, la sanction infligée au requérant n'apparaissait donc plus nécessaire pour atteindre le but légitime poursuivi». «Il en serait allé, peut-être, différemment lors de la première conférence de presse, mais les autorités vaudoises n'ayant pas engagé de poursuites à l'époque, la Cour n'a pas à se pencher sur la question.» (arrest, vermeld, § 50-51, p. 23).

¹²⁴ Dienaangaande wijst het arrest erop dat «au 2 mars 1982 l'enquête se trouvait pratiquement en état, car la veille, le juge avait renvoyé R.M. en jugement et que dès ce moment, pareille tentative eût été tardive et, partant, inefficace. Sans doute R.M. recourut-il contre ce renvoi, mais même si son appel empêchait l'ordonnance de renvoi de devenir définitive, les opérations de l'enquête n'en resteraient pas moins suspendues. Sous cet aspect non plus, il ne s'imposait pas d'infliger une sanction à l'intéressé.» (arrest vermeld § 51, p. 23).

¹²⁵ Vergelijk de arresten Observer en Guardian van 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 34, 68 en Sunday Times nr. 2 van 26 november 1998, *reeks A*, nr. 217, p. 30-31, 53-54.

35. Uit het onderzoek van de rechtspraak van de Commissie en van het Europees Hof voor de rechten van de mens noemens de rechten en verplichtingen van de privé-persorganen t.a.v. het onderzoeksgeheim valt dus zeer weinig lering te halen. Laten we hopen dat in de toekomst de Europese controlegeorganen de gelegenheid krijgen om in dat opzicht nader te bepalen waar het nodige evenwicht ligt tussen de respectieve vereisten van de persvrijheid en van het onderzoeksgeheim. Ik meen dat de rechtspraak van het Spaanse grondwettelijk gerecht terzake als voorbeeld kan worden genomen.

Artikel 20, §1, d, en §4, van de Spaanse Grondwet bevat bepalingen die zeer nauw verwant zijn met die van artikel 10 van het Verdrag en het Spaanse grondwettelijk hof heeft in een beslissing van 31 januari 1985 de draagwijdte van die bepalingen uitgelegd m.b.t. de verhouding tussen de persvrijheid en het onderzoeksgeheim.¹²⁶ Aanleiding tot het bij het grondwettelijk hof ahangig gemaakte beroep was het verbod van een onderzoeksmagistraat aan een journalist om bepaalde foto's te maken.¹²⁷ De voormelde beslissing van het Grondwettelijk hof vermeldt uitdrukkelijk dat «het onderzoeksgeheim geenszins betekent dat een of meer gegevens van de maatschappelijke werkelijkheid (individuele feiten of collectieve feiten waarvan de kennisneming door geen ander fundamenteel recht beperkt of verboden wordt)... niet vrij mogen worden medegedeeld ... om de enkele reden dat zij het voorwerp zijn van wel bepaalde onderzoeksdaden. Derhalve kan, volgens het grondwettelijk hof, het recht op informatie slechts worden beperkt ingeval de informatie is verkregen middels een voorafgaande schending van het onderzoeksgeheim. Wanneer daarentegen, de informatie is verkregen buiten en naast het onderzoek en zonder schending van het geheim karakter ervan, kan de regel van het onderzoeksgeheim niet tegen de journalist worden opgeworpen.»¹²⁸

Ik meen dat die interpretatie kan worden aangenomen voor de toepassing van artikel 10 van het Verdrag. Er bestaat in principe niet zoiets als een «voorbehouden materie» die zou bestaan uit feiten waarover een rechterlijke overheid een strafonderzoek voert en waarvoor de vrijheid om informatie te verstrekken en te verkrijgen niet zou gelden. Uit de regels inzake het onderzoeksgeheim valt niet af te leiden dat de feiten waarop het onderzoek betrekking heeft, aan die vrijheid kunnen worden onttrokken op grond alleen dat daarover welbepaalde onderzoeksdaden worden gevoerd. Maar de uitoefening van de persvrijheid kan onderworpen worden aan zekere formaliteiten, voorwaarden, beperkingen of sancties voor de gevallen waarin de informatie werd

¹²⁶ Tribunal constitutionnel d'Espagne, beslissing 13/1985 van 31 januari 1985, BOE nr. 55 van 5 maart 1985.

¹²⁷ In maart 1984, was iemand omgekomen bij een brand in een gebouw in Palma de Mallorca. Tijdens het onderzoek verbood de onderzoeksrechter aan een journalist foto's te nemen, hoewel hij wist dat de brandweercommandant zulks aan andere journalisten had toegestaan. De reden van de rechter was dat er geen foto's mochten genomen worden vóór het einde van het onderzoek, aangezien het daardoor nadeel kon ondervinden.

¹²⁸ Verslag van het Spaanse Opperste Gerechtshof op de Conferentie van de korpschefs van en bij de opperste gerechtshoven van de landen van de Europese Unie, gehouden te Lissabon op 18-21 mei 1994, p. 5-6.

verkregen met schending van regels inzake het onderzoeksgeheim.¹²⁹

B. De persvrijheid en het vertrouwelijk karakter van de informatiebronnen van de journalist

36. Vast staat dat in de Europese instellingen meer en meer stemmen opgaan om het vertrouwelijk karakter van de informatiebronnen van de journalist beter te beschermen. Verschillende resoluties die onlangs zowel in de Raad van Europa als door de Europese Unie zijn aangenomen, richten aan de Europese Staten waarvan de wetgeving dat vertrouwelijk karakter nog niet erkent, de aanbeveling om wettelijke bepalingen uit te vaardigen ter erkenning hiervan.¹³⁰

Op het niveau van de Raad van Europa, heeft de Parlementaire vergadering van deze organisatie in haar Resolutie 1003 (1993) van 1 juli 1993 betreffende de ethiek van de journalistiek de wens uitgedrukt dat de Raad van Europa erop zou toezien dat «de aard van de clausule inzake de ten aanzien van de professionele bronnen in acht te nemen ethische regels en het in acht te nemen beroepsgeheim in rechte worden vastgelegd» en «verhelderd door de harmonisatie van de nationale bepalingen met het oog op de toepassing ervan in het ruimere kader van de democratische Europese ruimte».¹³¹ De Resolutie i.v.m. de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, die in december 1994 is aangenomen door de vierde Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie, heeft in beginsel 3 onder de voorwaarden die de journalist in staat moet stellen bij te dragen tot het behoud en de ontplooiing van een ware democratie, gewag gemaakt van «de bescherming van het vertrouwelijk karakter van de door de journalisten gebruikte informatiebronnen»¹³² en wijst er in beginsel 7 op dat «het ten aanzien van de informatiebronnen in acht te nemen beroepsgeheim» één van de implicaties van de journalistiek is die reeds opgenomen zijn in tal van beroeps gedragscodes.¹³³ Het door de Oostenrijkse delegatie opgemaakte toelichtend verslag zet uitvoerig de redenen en de draagwijdte van de bescherming van dat vertrouwelijk karakter uiteen.¹³⁴

¹²⁹ Zie het eindverslag van de in de vorige noot vermelde Conferentie, nrs. 21-22.

¹³⁰ Vgl. met:

– la Déclaration des devoirs et droits des journalistes, op 25 november 1971 te München goedgekeurd door de Internationale Federatie van Journalisten, waarvan punt 7 «tot beroepsgeheim» verplicht en nl. «niets bekend te maken over de bronnen waaruit vertrouwelijk informatie werd ingewonnen»;

– de Code de principes du journalisme, goedgekeurd door ABE de journaux, de NFIW, en de AVBB, waarvan punt 8 bepaalt dat «les sources d'information confidentielles ne peuvent être communiquées sans autorisation expresse des informateurs».

¹³¹ Punt 14.

¹³² Principe 3, d.

¹³³ Principe 7, e.

¹³⁴ *Les media dans une société démocratique*, verslag van de Oostenrijkse afvaardiging op de 4de Conférence ministérielle sur la politique des communications de masse, te Praag gehouden, op 7-8 dec. 1994, doc., Raad van Europa, MCM (94)2. Het verslag zegt het volgende «la confidentialité des sources d'information protège les informateurs, les sources et le matériel, y compris les dossiers et photos des journalistes et découle de la fonction spécifique des media dans les sociétés démocratiques». «Les mesures juridiques rela-

Op het niveau van het de Europese Unie heeft het Europees Parlement op 18 januari 1994 een resolutie goedgekeurd over het beroepsgeheim van de journalisten en het spreekrecht van ambtenaren.¹³⁵ In die resolutie, oordeelt het Europees Parlement dat «een betere en vollediger voorlichting van de burgers in hoge mate gediend is met het recht op een beroepsgeheim voor journalisten», en dat «dit recht in de praktijk ook de doorzichtigheid bij de besluitvormingsprocedure bevordert, het democratische karakter van niet alleen de communautaire, maar ook de regeringsinstanties in de lidstaten versterkt, onlosmakelijk verbonden is met de vrijheid van informatieverstrekking en de persvrijheid in de breedste zin van het woord, en een substantiële inhoud verleent aan het fundamentele recht op vrijheid van meningsuiting, zoals dit is vastgelegd in artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden». Het verzoekt «de lidstaten die het recht op een beroepsgeheim voor journalisten nog niet hebben erkend, tot wettelijke regelingen ter zake over te gaan, in het besef dat zij aldus in versterkte mate zullen bijdragen tot een optimale en zo volledig mogelijke informatie van hun burgers, waarbij zij zich zouden kunnen laten leiden door de gedragslijnen en regels van journalistieke deontologie die reeds op nationaal en internationaal niveau bestaan.»¹³⁶ Uit het zeer

tives à la confidentialité des sources, zo vervolgt het, reposent sur le fait que celles-ci se tariraient si les journalistes ne pouvaient leur garantir le secret ou si les informateurs risquaient d'être obligés de révéler leur identité. La protection garantie par la confidentialité des sources revêt une importance particulière quand l'informateur lui-même viole son devoir de ne pas divulguer d'informations confidentielles.» (3.3.1, p. 10). Verder zegt het verslag dat «en termes juridiques, la confidentialité des sources est protégée par le droit de refuser – sans être inquiété – de témoigner devant un tribunal ou un fonctionnaire». «Le droit de refuser de témoigner doit, voegt het eraan toe, être accordé à tous ceux qui pratiquent le journalisme, c'est-à-dire aux propriétaires/éditeurs, aux rédacteurs et à tous les collaborateurs des entreprises de presse. L'étendue du groupe de personnes devant bénéficier de ce droit s'explique par le fait que l'information ou les documents confidentiels peuvent être manipulés non seulement par les journalistes salariés ou indépendants, mais aussi par tous ceux qui participent à la production d'oeuvres imprimées ou d'autres media.» (3.3.2, p. 10).

¹³⁵ P.B.E.G., 14 februari 1994, C 44/34.

¹³⁶ «Het Europees Parlement, verklaart verder de resolutie, – is van mening dat wanneer het beroepsgeheim van journalisten op communautair niveau niet kan worden beschermd, dit het risico vergroot dat door de concentratie van de massamedia op communautair en in het algemeen op Europese en wereldschaal plaatsvindt, een pluralistische nieuwsvoorziening wordt beperkt, voor welk risico het Parlement reeds in zijn resoluties van 15 februari 1990 en van 16 september 1992 ernstig heeft gewaarschuwd; – wijst erop dat het geen twijfel lijdt dat deze concentraties, ingegeven door overwegingen van bedrijfskundige aard, een virtuele of mogelijke beperking vormen voor het recht op de vrijheid van meningsuiting, terwijl het ontbreken van respect voor het beroepsgeheim van journalisten een indirecte beperking vormt voor het recht op informatie; – wijst er met klem op dat bij de voorstellen tot vaststelling van een handvest van de fundamentele rechten en vrijheden van de Europese burger ook de bescherming van het beroepsgeheim van journalisten ten behoeve van een optimale en een zo volledig mogelijke informatieverstrekking aan de orde zou moeten komen; – spreekt de hoop uit dat het Europees Hof van Justitie in de tussenliggende tijd jurisprudentie tot stand zal brengen ten aanzien van de toepassing

interessante verslag, dat namens de Commissie Juridische zaken en rechten van de burger is opgemaakt, blijkt duidelijk de zorg die bij de goedkeuring van die resolutie heeft voor-gezet. ¹³⁷

37. Die resoluties hebben op zich geen verbindende rechtskracht. Men kan zich echter afvragen of de bescherming van het vertrouwelijk karkater van de door de journalist gebruikte informatiebronnen niet een recht is dat inherent is aan de persvrijheid zoals die bij artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens wordt gewaarborgd, en, zo ja, of dat recht een absolute waarde heeft dan wel of er beperkingen op bestaan. Bij het Europees Hof zijn die vragen thans aanhangig in verband met de zaak Goodwin tegen het Verenigd Koninkrijk waarin de Commissie op 1 maart 1994 een verslag heeft uitgebracht. ¹³⁸

De verzoeker, de heer Goodwin, is journalist. Hij beweert dat hij op een dag werd opgebeld en dat hem daarbij over een handelsvennootschap informaties werden verstrekt die hij niet had gevraagd. Naar eigen zeggen zou hij achteraf naar die vennootschap hebben getelefoneerd om te weten of de medegedeelde feiten wel juist waren en om daarbij enig commentaar te krijgen. Hij had een ontwerpartikel opgemaakt dat hij in een tijdschrift wilde laten verschijnen, maar de betrokken vennootschap was van oordeel dat de informatie waarover hij beschikte, voortkwam uit een confidentieel ontwikkelingsplan dat verdwenen was en vroeg – en verkreeg – van de High Court dat aan het tijdschrift voorlopig een eenzijdig bevel zou worden opgelegd om het artikel van de verzoeker niet te laten verschijnen. Een paar dagen later, op verzoek van de vennootschap, gaf een rechter in kort geding, op grond van artikel 10 van de Engelse wet van 1981 inzake contempt of court, aan de uitgever van het tijdschrift bevel om de nota's van de verzoeker af te geven waarin de identiteit van de informant werd onthuld. Luidens de voormelde bepaling «mag geen enkel gerecht niemand om bekendmaking vragen van de bron van de in zijn publikatie vervatte informatie en maakt niemand zich schuldig aan smaad aan het gerecht door te weigeren die bron te onthullen, tenzij de rechtbank ervan overtuigd is dat de bekendmaking noodzakelijk is in het belang van het gerecht of van de nationale veiligheid of voor de bescherming van de orde en de voorkoming van misdaden». De verzoeker wiens rechtsmiddelen werden afgewezen, weigerde zijn nota's mede te delen, weshalve het Hoogste Gerechtshof hem wegens smaad aan het gerecht tot een geldboete veroordeeld heeft.

Daarop heeft Goodwin bij de Europese commissie Rechten van de Mens een verzoekschrift ingediend, waarin hij be- toogde dat het bevel tot bekendmaking zijn in artikel 10 van

het Verdrag gewaarborgde vrijheid van meningsuiting had geschonden. Dat bevel was, naar hij beweerde, strijdig met zijn verplichting om de bronnen van zijn informatie geheim te houden. Bovendien, was daarin, volgens hem, niet bij de wet voorzien, daar die wet, die zulks toestond, niet voldoende nauwkeurig was geformuleerd om aan particulariseren duidelijk te maken wanneer zij dan wel toepasselijk is. Ten slotte en vooral meende hij dat er geen enkele dwingende sociale noodzaak bestond om die beperking toe te passen en dat deze niet in verhouding was met het nagestreefde doel.

In haar verslag adviseerde de Commissie dat het aan de verzoeker opgelegde bevel om de identiteit op te geven van zijn informant, neerkwam op een onverantwoorde inmen- ging in zijn vrijheid van meningsuiting en dat bijgevolg arti- kel 10 van het Verdrag was geschonden. Zonder zich uit te spreken over de vraag of de wet in de betwiste maatregel voorzag, nam de Commissie aan dat het doel van die maat- regel wettig was omdat deze strekte tot bescherming van de rechten van de oorspronkelijk eisende vennootschap wier zaken ernstig benadeeld dreigden te worden. Maar de meer- derheid van de Commissie (elf leden) was van oordeel dat die maatregel niet redelijkerwijs kon worden beschouwd als een maatregel «die in een democratische samenleving nodig was» om dat doel te bereiken.

«De bescherming van de bronnen waaruit de journalisten hun informatie putten, is, volgens de Commissie, een wezen- lijk middel om de pers in staat te stellen haar belangrijke taak als 'waakhond' in een democratische samenleving te vervul- len. Als de journalisten konden gedwongen worden hun bronnen bekend te maken, zou het voor hen veel moeilijker zijn informatie te verkrijgen en bijgevolg het publiek over onderwerpen van algemeen belang in te lichten. Het recht op vrije meningsuiting, zoals het in artikel 10 van het Verdrag wordt beschermd, en dat het recht inhoudt om informatie te verkrijgen en mede te delen, vereist dan ook dat zodanige dwangmaatregel beperkt blijft tot uitzonderlijke omstandig- heden, waarin vitale belangen van allen of van ieder afzon- derlijk op het spel staan.» Voor het grootste deel van de le- den van de Commissie was de vraag dan ook of zodanige uitzonderlijke omstandigheden te dezen aanwezig waren. Hier- op is ontkennend geantwoord, om twee redenen. Ten eerste, werd niet bewezen geacht dat «het feit dat informatie werd verstrekt over eventuele verliezen en over de bedoeling van de vennootschap om nieuwe financieringen te zoeken t.a.v. het vertrouwen van de klanten, leveranciers en financiële partners de voorspelde extreme gevolgen zou hebben mee- gebracht» des te meer daar «hoewel de informant steeds anoniem was gebleven, de vennootschap blijkbaar geen der nadelen had ervaren die tijdens de procedure voor de nati- onale gerechten in het vooruitzicht werden gesteld». Ten tweede, «(was) de informatie die de verzoeker van plan was bekend te maken iets courants in de zakenpers: ook al was oorsprong van de informatie te vinden in een eventuele be- kendmaking van vertrouwelijke gegevens (van diefstal van enig stuk is er geen sprake geweest of is niets bewezen), toch is het niet overdreven te onderstellen dat de meeste informa- tie van de pers uit zodanige bronnen voortvloeit». De meer- derheid van de Commissie kon dan ook niet beslissen dat er te dezen uitzonderlijke omstandigheden aanwezig waren om af te wijken van het fundamenteel beginsel volgens hetwelk de bronnen van de pers tegen bekendmaking moet worden beschermd.

in de Europese Gemeenschap van de bepalingen van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de funda- mentele vrijheden, en met name van artikel 10 daarvan; – wijst erop dat aldus de voorwaarden zouden kunnen worden geschapen voor een, zij het indirecte, gemeenschappelijke benadering van de be- scherming van de persvrijheid en het beroepsgeheim van journalis- ten.»

¹³⁷ Verslag van M. G. Anastassopoulos, zitt. Eur. Parl., St. A3-0434/93, van 20 december 1993 (deel A) en 6 januari 1994 (deel B). Belangrijk is het feit dat deel A van dat verslag een vergelijkende ta- bel bevat i.v.m. de desbetreffende rechts- en feitelijke toestanden in de verschillende lidstaten van de Unie. (p. 7-10).

¹³⁸ Verz. nr. 17488/91.

Wat de minderheid betreft (zes leden), die ging wel akkoord met het basisbeginsel volgens hetwelk een journalist een legitiem belang erbij heeft zijn informatiebronnen te beschermen, maar oordeelde dat dit wettig belang in strijd kan komen met andere wettige belangen, zoals de bescherming van het privé-leven, het economisch welzijn of 's lands veiligheid.¹³⁹ Volgens haar «(hechtt) de meerderheid van de commissie te veel waarde aan het belang van de journalist om zijn bronnen te beschermen als een onderdeel van de vrijheid van meningsuiting». Met betrekking tot de in artikel 10 vermelde verplichtingen en verantwoordelijkheden, was zij van oordeel dat «bescherming van de bronnen van een journalist alleen verantwoord is wanneer de bekendmaking van een vertrouwelijke informatie duidelijk een algemeen belang dient» en dat «als het bij voorbeeld gaat om machtsmisbruik, omkoping of welke andere misstap dan ook van een openbare of privé-overheid, de journalist niet mag verplicht worden zijn bronnen te onthullen».¹⁴⁰

Aldus is de Commissie tot eenstemmigheid gekomen over twee punten, namelijk: enerzijds, dat artikel 10.1 van het Verdrag inhoudt dat de journalist bescherming geniet m.b.t. het vertrouwelijk karakter van zijn informatiebronnen, in die zin dat de journalist niet ertoe kan gedwongen worden zijn bronnen bekend te maken; anderzijds, dat die bescherming niet absoluut is.

De Commissie was verdeeld over de aard en de omvang van de beperkingen op die bescherming. Voor de meerderheid, moeten de eventuele beperkingen alleen toegepast worden in uitzonderlijke omstandigheden waarin vitale belangen van het publiek of van het individu op het spel staan. Voor de minderheid kunnen die beperkingen het gevolg zijn van een strijdigheid tussen het belang van de bescherming van het vertrouwelijk karakter van de informatiebronnen van de journalist en andere wettige belangen, zodat die bescherming alleen verantwoord is als een vertrouwelijke informatie duidelijk wordt bekendgemaakt in het algemeen belang.

Binnenkort zal men weten welk standpunt het Hof inneemt in verband met die belangrijke principekwesties.

38. Kortom, onder voorbehoud van de komende beslissing van het Hof en in het licht van de diverse resoluties van de Europese instellingen en van de rechtspraak van de Europese Commissie Rechten van de Mens, moet in de huidige stand van zaken worden aangenomen dat, hoewel de bescherming van het confidentieel karakter van de door de journalist gebruikte informatiebronnen als een bestanddeel van de persvrijheid moet worden beschouwd, het recht van de journalist om zijn bronnen niet behoeven bekend te ma-

ken, slechts een betrekkelijke waarde heeft: de uitoefening van dat recht kan worden beperkt in uitzonderlijke omstandigheden waarin vitale belangen van de maatschappij of van het individu op het spel staan.

C. De persvrijheid en de kritiek op de rechterlijke macht en haar magistraten

39. Hoe dienen, met het oog op de toepassing van artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, de belangen van de vrije gedachtenwisseling over problemen die gerechtszaken en de werking van het gerecht betreffen, te worden afgewogen tegen de vereisten voor de bescherming van de reputatie van de gerechtelijke magistraten en van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht?

Twee arresten van het Europees Hof voor de rechten van de mens hebben de desbetreffende rechtspraak van het Hof vastgelegd: het Barfod-arrest van 22 februari 1989¹⁴¹ en het Prager en Oberschlickarrest van 26 april 1995.¹⁴²

40. Het Barfod-arrest van 22 februari 1989. De heer Barfod had in een Deens tijdschrift een artikel gepubliceerd dat kritiek oefende op een arrest in belastingzaken van 28 januari 1981 van het Hooggerechtshof van Groenland dat voor het onderzoek van het geschil¹⁴³ was samengesteld uit een beroepsrechter en twee bijzitters die geen beroepsrechters waren maar ambtenaren van het plaatselijk bestuur. Het artikel stelde dat de samenstelling van het Hof strijdig was met een bepaling van de Deense Grondwet¹⁴⁴ en betwijfelde of de beide niet-beroepsrechters een onpartijdig oordeel konden uitspreken in een rechtsvordering die tegen hun werkgever was ingesteld. Het artikel stelde met name: «De meeste leden van het plaatselijke bestuur hadden (...) de tijd om zeker te stellen dat de twee Groenlandse niet-beroepsrechters – die overigens door dat bestuur tewerkgesteld waren, de ene als museumdirecteur, de andere als adviseur in stadsbewoning – hun plicht zouden doen, wat zij ook hebben gedaan. Het arrest werd gewezen met twee stemmen tegen één ten gunste van het plaatselijk bestuur en, gelet op de samenstelling van het rechtscollege, is het niet moeilijk om raden wie in welke zin gestemd heeft.» Die passage leidde tot verzoekers veroordeling door een districtrechtbank wegens eeroof t.a.v. de twee nietberoepsrechters. Die veroordeling werd in hoger beroep bij arrest van 3 juli 1984 van het hoog

¹³⁹ Zie de andersluidende zienswijze van M. S. Trechsel, waarmee de heren Norgaard, Ermacora, Jörundsson, Schermers en Geus zich akkoord hebben verklaard.

¹⁴⁰ Te dezen, was de minderheid van oordeel dat, indien men het belang van de verzoeker om zijn bronnen niet bekend te maken ten einde aan het publiek informatie te kunnen verstrekken over vertrouwelijke onderwerpen, afwoog tegen het belang van de oorspronkelijk eisende vennootschap om de bronnen bekend te maken ter vermindering van ieder ander nadeel, dit laatste belang voorrang heeft boven het eerste, zodat men kon aannemen dat de inbreuk op de vrijheid van meningsuiting van de verzoeker noodzakelijk was voor de bescherming van andermans rechten en om te vermijden dat vertrouwelijke informatie verspreid werd.

¹⁴¹ Arrest Barfod van 22 februari 1989, *reeks A*, nr. 149; zie ERGEC, R., «La liberté d'expression, l'autorité et l'impartialité du pouvoir judiciaire», *Rev.trim.dr.h.*, 1993, p. 171-181, inz.p. 177; VELAERS, J., *op.cit.*, p. 485-486, nr. 512; VELU, J. en ERGEC, R., *op.cit.*, nr. 766; VERDUSSEN, M., Observations sous l'arrêt Barfod du 22 février 1989, *Rev.trim.dr.h.*, 1990, p. 57-61; VOORHOOF, D., «Het waarborgen van het gezag van de rechterlijke macht en de bescherming van de eer en goede naam van magistraten – Enkele beschouwingen bij het arrest Barfod», *R.W.*, 1988-1989, p. 1201-1204.

¹⁴² Arrest Prager en Oberschlick van 26 april 1995, voorl. uitg., 313.

¹⁴³ Het geschil had betrekking op de beslissing van de Groenlandse regering om belasting te heffen van de Denen die zijn tewerkgesteld op de Amerikaanse basis op het eiland.

¹⁴⁴ Het ging om artikel 62 van de Deense Grondwet volgens hetwelk de rechtsbedeling moet gescheiden blijven van de uitvoerende macht en de wet daartoe de vereiste regels vaststelt.

gerechtshof van Groenland bevestigd. Eiser voerde voor de Commissie inzonderheid aan dat die veroordeling een onverantwoorde inmenging betekende in de uitoefening van zijn recht op vrijheid van meningsuiting. Barfod gaf toe dat het ging om een «bij de wet bepaalde» maatregel die in de geest van de Deense regering was bedoeld om de reputatie van anderen te beschermen en, onrechtstreeks, om het gezag van de rechterlijke macht te vrijwaren.

Het geschil draaide dus alleen om de vraag of de inmenging «in een democratische samenleving nodig was om die oogmerken te verwezenlijken».

Het artikel van Barfod bevatte twee elementen: enerzijds, kritiek op de samenstelling van het Hooggerechtshof in een belastingzaak, anderzijds, de bewering dat de twee niet-beroepsrechters «hun plicht» hadden gedaan, wat in die context alleen kon betekenen dat zij als ambtenaren van de plaatselijke regering hadden gestemd en niet als onafhankelijke en onpartijdige rechters. Barfod was alleen op grond van het tweede element veroordeeld en dus was er alleen op dat punt inbreuk op zijn vrijheid van meningsuiting.

De Commissie had in haar verslag van 16 juli 1987 geadviseerd dat die inmenging een schending uitmaakte van artikel 10 van het Verdrag, op grond dat zij in een democratische samenleving niet nodig was om de door de Deense Staat aangevoerde rechtmatige oogmerken te verwezenlijken. Zij oordeelde immers dat het tweede element van het gewraakte artikel zaken van algemeen belang betrof aangaande de goede werking van de administratie, met inbegrip van de rechterlijke macht. Volgens haar diende het criterium van de noodzaak hier bijzonder strikt te worden gehanteerd: bijgevolg was een open discussie over de werking van het gerecht, ook al kon het artikel worden gelezen als een aanval op de twee niet-beroepsrechters, belangrijker dan de bescherming van de betrokken bijzitters tegen de opmerking van Barfod.

Het Hof sloot zich niet aan bij die zienswijze en besliste dat ten deze geen schending van artikel 10 was aangetoond. Toen het diende na te gaan of de betwiste maatregel in verhouding stond tot het rechtmatig beoogde doel, stelde het Hof allereerst dat de imperatieven van de in artikel 10.2 opgesomde oogmerken moesten worden afgewogen tegen die van een vrije discussie over problemen die het algemeen belang raken en dat, om een juist evenwicht te bereiken, de burgers niet door straf- of andere sancties mogen worden afgeschrikt om zich uit te spreken over dergelijke problemen.¹⁴⁵

Het Hof besliste ten slotte dat de betwiste maatregel aangepast was aan het beoogde doel, en steunde daarbij op het noodzakelijke onderscheid tussen de toegelaten kritiek op de samenstelling van het Hooggerechtshof en de kritiek die, zonder bewijs, twee magistraten van het rechtscollege van partijdigheid beschuldigde. «Het artikel stelde dat de twee niet-beroepsrechters hun plicht hadden vervuld door als trouwe ambtenaren van de plaatselijke regering te haren voordele uitspraak te doen. Het uitte aldus een zware beschuldiging aan hun adres, die hen bij het publiek schade kon berokkenen.» De inmenging waarover verzoeker zich ten deze bekloeg «beoogde dus geen beperking van zijn – door het Verdrag gewaarborgde – vrijheid om in het openbaar de

samenstelling van het Hooggerechtshof in een belastinggeschil te bekritisieren».¹⁴⁶

De betwiste veroordeling had in de praktijk ook niet geleid tot een beperking van die vrijheid. Eiser had immers «de samenstelling van het Hooggerechtshof kunnen betwisten zonder tegelijk de twee niet-beroepsrechters persoonlijk aan te vallen». Bovendien werd niet aangetoond dat «er tussen beide elementen van het door hem opgeworpen geschil een verband bestond dat dusdanig nauw was dat het zijn verklaringen over de twee betrokken magistraten rechtvaardigde». Overigens leverde hij niet het minste bewijs van de juistheid van de tegen hen geuite beschuldigingen. Volgens het arrest van het Hof steunde verzoeker dus op een enkel gegeven: de hoedanigheid van ambtenaar van de plaatselijke regering, verweerder in het belastinggeschil van 1981, van die magistraten. Dat kon weliswaar leiden tot een meningsverschil nopens de regelmatigheid van de samenstelling van het college, maar toonde zeker geen werkelijke partijdigheid aan, wat verzoeker redelijkerwijze diende te weten.¹⁴⁷ «Het rechtmatig belang van de Staat bij de bescherming van de reputatie van de twee niet-beroepsrechters botste dus niet met Barfods belang in het bijdragen tot een openbare gedachtenwisseling over de structurele onpartijdigheid van het Hooggerechtshof».¹⁴⁸

Overigens kon de politieke context van het belastinggeschil, in tegenstelling tot hetgeen verzoeker betoogde, geen invloed hebben op de kwestie van de evenredigheid, aangezien de betrokken magistraten gerechtelijke ambten uitoefenden en de lasterlijke en persoonlijke aantijging hen bij het publiek kon schaden en helemaal niet was bewezen.¹⁴⁹

Sommigen waren van mening dat het Hof met dit arrest een stap terug zette in zijn rechtspraak over de bescherming van de vrijheid van meningsuiting.¹⁵⁰ Ik ben het daarmee niet eens. Achter dat arrest ligt namelijk een grondgedachte die het Hof zes jaar later, in zijn Prager en Oberschlick-arrest van 26 april 1995, zal verduidelijken en die luidt: t.o.v. de kritieken van de pers aan het adres van magistraten kunnen niet dezelfde criteria worden gehanteerd als t.o.v. de kritieken aan het adres van politici.¹⁵¹ Professor Ergec schreef in 1993 pertinent: «Ceux-ci peuvent répliquer aux attaques dont ils sont l'objet. Ceux-là sont en raison de leur devoir de réserve, astreints à un mutisme parfois pénible. C'est dire que des critiques à l'endroit des magistrats en personne ne sauraient être admises qu'à de strictes conditions, puisque des insinua-

¹⁴⁶ Evenvermeld arrest, p. 13, 32.

¹⁴⁷ Evenvermeld arrest, p. 13-14, 33.

¹⁴⁸ Evenvermeld arrest, op, p. 14, 34.

¹⁴⁹ Evenvermeld arrest, op, p. 14, 35.

¹⁵⁰ Zie met name VOORHOOF, D., «Het waarborgen...», *ét.cit.*, p. 1202 e.v.

¹⁵¹ Zie supra nr. 27 en noot 92.

Over de aanvaardbare beperkingen in het kader van het openbaar debat nopens een politieke kwestie van algemeen belang, zie arresten Handyside van 7 december 1976, *reeks A*, nr. 24, p. 22-24, 48-50; Sunday Times nr. 1 van 26 april 1979, *reeks A*, nr. 30, p. 35-37, 59 en p. 40-41, 65; Lingens van 8 juli 1986, *reeks A*, nr. 103-B, p. 24-26, 38-42; Oberschlick van 23 mei 1991, *reeks A*, nr. 204, p. 25-26, 57-59; Observer en Guardian du 26 november 1991, *reeks A*, nr. 216, p. 29-30, 59; Sunday Times nr. 2 van 26 november 1991, *reeks A*, 217, p. 28-29, 50; Castells van 23 april 1992, *reeks A*, nr. 236, p. 22-24, 42-43 et 46; en Schwabe van 28 augustus 1992, *reeks A*, nr. 242-B, p. 32-33, 29.

¹⁴⁵ Arrest Barfod, vermeld, p. 12, 29.

tions portées à la légère sont susceptibles de saper l'autorité du magistrat, et, par voie de conséquence, la confiance du public dans la justice, condition essentielle du bon fonctionnement du service public de la Justice. En somme, si protection il y a, elle est celle qui échoit à la justice, et non au magistrat en personne». ¹⁵²

41. Het arrest Prager en Oberschlick t. Oostenrijk van 26 april 1995. De journalist Prager had in een tijdschrift van uitgever Oberschlick, onder de titel «Opgelet voor kwaadaardige rechters» een artikel gepubliceerd dat dertien bladzijden besloeg en waarin hij kritiek oefende op Oostenrijkse strafrechters, daarbij uitgaande zowel van zijn eigen ervaringen tijdens strafzittingen als van getuigenissen van advocaten en gerechtelijke verslaggevers en van universitaire studies. Na een korte samenvatting van de grondgedachte en een algemene inleiding, werd zeer omstandig het gedrag beschreven van negen leden van de regionale strafrechtbank te Wenen. Een van hen diende klacht in en de eerste verzoeker werd veroordeeld tot een geldboete en een vervangende gevangenisstraf wegens eerroof terwijl de tweede verzoeker werd veroordeeld tot vergoeding van de door de klager geleden schade en hoofdelijk aansprakelijk werd verklaard met de eerste voor de betaling van de geldboete en de gerechtskosten. Voor de Commissie voerden de verzoekers met name aan dat die beslissingen een miskenning vormden van hun recht op vrijheid van meningsuiting, zoals dat door artikel 10 van het Verdrag is gewaarborgd.

Ook in die zaak was de hamvraag of de inmenging nodig was.

Het verslag van 28 februari 1994 van de Commissie concludeerde dat er van miskenning geen sprake was, op grond dat op journalisten een bijzondere plicht rust van omzichtigheid en professionele bedachtzaamheid en dat de informatie van het publiek niet vereiste dat commentaar op de praktijken, de werkzaamheden en de tekortkomingen bij het vervullen van de gerechtelijke opdrachten verwerd tot zware aanvallen op de professionele en persoonlijke integriteit van de rechters.

Het Hof deed in die zin uitspraak en besliste dat de litigieuze inmenging niet buiten verhouding stond tot het rechtmatig beoogde doel, te weten de bescherming van de goede naam van anderen, te dezen die van de bekritiseerde rechters, en de vrijwaring van het gezag van de rechterlijke macht. Het Hof beklemtoonde in de eerste plaats de bijzondere opdracht van de rechterlijke macht in de maatschappij. Hoewel de pers een «vooraanstaande rol speelt in een Rechtsstaat» en «zij met inachtneming van haar plichten en verantwoordelijkheden, inlichtingen en meningen moet verspreiden over politieke en andere zaken van algemeen belang», mits zij daarbij bepaalde grenzen niet overschrijdt, en hoewel tot die zaken «ongetwijfeld ook de werking van het gerecht behoort – welke instelling voor iedere democratische samenleving van wezenlijk belang is –», nu «de pers een van de middelen is waarover de politieke leiders en de publieke opinie beschikken om na te gaan of de rechters hun hoge verantwoordelijkheden uitoefenen conform de hen toevertrouwde opdracht», «moet toch rekening worden ge-

houden met de bijzondere opdracht van het gerecht in onze samenleving». Het arrest van het Hof beklemtoonde uitdrukkelijk: «Als borg voor de gerechtigheid, die fundamentele waarde in een Rechtsstaat, kan het gerecht zijn opdracht alleen waarmaken als zijn werking het vertrouwen van de burgers geniet. Zijn werking moet dan ook zo nodig worden beschermd tegen vernietigende aanvallen zonder ernstige grondslag, te meer daar de aangevallen magistraten, wegens de terughoudendheid waartoe zij zijn gehouden, niet mogen reageren». ¹⁵³

Het arrest wijst er vervolgens op dat sommige in het artikel vermelde feiten uitermate ernstig waren, aangezien aan de Weense magistraten impliciet werd verweten dat zij de wet hadden geschonden of althans hun professionele verplichtingen niet waren nagekomen. De auteur kon aldus niet alleen de reputatie van de betrokkenen aantasten, maar ook het vertrouwen van de burgers in het geheel van de magistraten. ¹⁵⁴ Hij was er overigens niet in geslaagd te bewijzen dat zijn beweringen juist waren noch dat zijn oordeel gegrond was. De gewezen beslissingen betroffen niet het gebruik als dusdanig dat Prager maakte van zijn vrijheid van meningsuiting ten aanzien van het gerecht, noch zelfs het feit dat hij kritiek had geuit op sommige bij name genoemde rechters, maar wel de buitensporige omvang van de geuite verwijten, die, bij gebrek aan voldoende feitelijke grondslag, alleen maar gratis schade bleken te berokkenen. ¹⁵⁵

Aangezien het onderzoek van de journalist geen bewijzen had opgeleverd voor zijn zware aantijgingen tegen magistraten, werden volgende elementen niet ter zake dienend verklaard:

- de goede trouw van de journalist;
- het feit dat hij de regels van de journalistieke ethiek had nageleefd;
- de omstandigheid dat de vrijheid van meningsuiting niet alleen geldt ten aanzien van informatie of opvattingen die gunstig worden onthaald of waarvan men oordeelt dat zij onschadelijk of neutraal zijn, maar ook ten aanzien van die welke de Staat of een bepaald gedeelte van de bevolking storen, tegen de borst stuiten of verontrusten;
- de omstandigheid dat de journalistieke vrijheid gepaard kan gaan met een zekere mate van overdrijving of zelfs provocatie. ¹⁵⁶

42. Op te merken valt overigens dat thans bij de Europese Commissie voor de rechten van de mens een zaak aanhangig is waarbij de Belgische Staat is betrokken en waarbij gelijkaardige problemen aan de orde zijn: de zaak De Haes en Gysels. ¹⁵⁷

De Haes en Gysels zijn twee Antwerpse journalisten. In 1986 publiceren zij in het weekblad Humo een reeks artikelen over een arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen dat, in het kader van een echtscheidingsprocedure, verscheidene voorlopige maatregelen had bevolen. Zo werd met name de bewaking over de kinderen aan de vader toevertrouwd, niet-tegenstaande deze door zijn echtgenote werd beschuldigd van incest en zware mishandelingen. Vier magistraten van

¹⁵² ERGEC, R., «La liberté d'expression ...», *op. cit.*, inz., p. 177; in dezelfde zin VELAERS, J., *op. cit.*, p. 485-486, nr. 512; vgl. ERDUSSEN, M., «Observations...», *op. cit.*, p. 57-61.

¹⁵³ Arrest Prager en Oberschlick, reeds vermeld, §34.

¹⁵⁴ Idem, §36.

¹⁵⁵ Idem, §37.

¹⁵⁶ Idem, §§37-38.

¹⁵⁷ Verz., nr. 19983/92.

het Hof van Beroep te Antwerpen die oordeelden dat die artikelen voor hen, als magistraat en burger, lasterlijk en beledigend waren en bovendien uitermate agressief en kwaad-aardig, daagden De Haes en Gysels voor de burgerlijke rechtbank op grond van artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek. De eerste rechter die uitspraak deed over die vordering, veroordeelde beide journalisten tot het betalen van schadevergoeding aan de eisende magistraten, op grond dat zij «ontegensprekelijk een zware fout hadden begaan door de eer en de reputatie van de oorspronkelijke eisers ernstig in het gedrang te brengen met onverantwoorde beschuldigingen en beledigende verdachtmakingen».¹⁵⁸ Nadat dit vonnis in hoger beroep werd bevestigd stelden de twee journalisten cassatieberoep in. Uw Hof heeft in zijn arrest van 13 september 1991¹⁵⁹ het cassatieberoep verworpen, inzonderheid op grond dat «de rechter, aan wie gevraagd wordt sancties te nemen tegen een misbruik van de vrijheid van meningsuiting begaan ten aanzien van leden van de rechterlijke macht, naar een rechtvaardig evenwicht moet streven tussen het belang van de expressievrijheid en de daarop van toepassing zijnde beperkingsgronden als aangewezen in artikel 10.2 van dat verdrag».

De Commissie heeft het door De Haes en Gysels ingediende verzoekschrift op 24 februari 1995 ontvankelijk verklaard; het past dus niet dat ik over die zaak verder uitweid.

43. De uitleggende dialectiek van het Europees Hof maakt dus duidelijk dat wanneer, bij perskritiek op de rechterlijke macht of haar magistraten, gezocht moet worden naar een evenwicht tussen de imperatieven van de vrije bespreking van problemen van algemeen belang in verband met gerechtszaken en de werking van het gerecht, enerzijds, en de imperatieven van de oogmerken opgesomd in artikel 10.2 van het Verdrag, anderzijds, met name de bescherming van de goede naam van de magistraten van de rechterlijke orde en het waarborgen van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht, meer in het bijzonder rekening dient te worden gehouden met de volgende gegevens:

a) de rechterlijke macht heeft een specifieke opdracht als borg voor de gerechtigheid, die een fundamentele waarde van de Rechtsstaat is;

b) de rechterlijke macht kan alleen deugdelijk functioneren als zij het vertrouwen van de burgers geniet; zij moet dus kunnen beschermd worden tegen vernietigende aanvallen zonder ernstige grondslag, te meer daar de aangevallen magistraten, wegens de terughoudendheid waartoe zij zijn gehouden, niet mogen reageren;

c) de tegen haar of tegen haar magistraten gerichte beschuldigingen maken geen deel uit van het politieke debat waar kritiek geredelijker kan worden gedoogd;

d) een journalist is gerechtigd zijn vrijheid van meningsuiting te gebruiken ten aanzien van gerechtszaken en van de werking van het gerecht, en hij mag daarbij zelfs bepaalde magistraten van de rechterlijke macht bekritisieren, maar hij maakt misbruik van dat recht wanneer de geuite verwijten buitensporig zijn en niet voldoende door de feiten worden

gestaafd zodat zij alleen maar gratis schade blijken te berokkenen;

e) een journalist kan zich niet op zijn goede trouw noch op zijn naleving van de regels van de journalistieke ethiek beroepen, wanneer zijn onderzoek niet voldoende bewijzen aan het licht heeft gebracht tot staving van zijn zware aantijgingen aan het adres van het gerecht of zijn organen.

IV. MAATREGELEN DIE AAN DE HAND VAN DIE BEGINSELEN KUNNEN WORDEN GENOMEN TER BEVORDERING VAN DE RECHTSSTAAT IN DE VERHOUDINGEN TUSSEN GERECHT EN PERS

44. Uit een onderzoek van de Europese normen inzake de betrekkingen tussen gerecht en pers blijkt dat volgens die normen, de persvrijheid, hoe noodzakelijk ze in een democratische samenleving ook moge zijn, niettemin aan een aantal beperkingen onderworpen is. Die beperkingen vloeien met name hieruit voort dat, enerzijds, de overheid zich in de uitoefening van die vrijheid kan mengen, voor zover die inmenging bij wet is voorzien en nodig is voor de verwezenlijking van zekere legitieme doeleinden, zoals de bescherming van andermans goede faam of rechten, van het vertrouwelijk karakter van bepaalde informatie of van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht en dat, anderzijds, de uitoefening van de vrijheid moet stroken met de uitoefening van andere fundamentele rechten, zoals het recht op een eerlijke behandeling van zijn zaak, het recht op het vermoeden van onschuld, het recht op eerbiediging van zijn privé-leven.

45. Wat die ogenschijnlijk tegenstrijdige rechten, vrijheden en legitieme belangen betreft, «kan de vooruitgang van de Rechtsstaat», aldus de Franse minister van Justitie, in een circulaire van januari 1991, «niet berusten op onderschikking van het ene aan het andere, maar moet die gezocht worden in de respectieve versterking ervan».¹⁶⁰

Uiteenlopende rechten, vrijheden en legitieme belangen¹⁶¹ moeten in overeenstemming worden gebracht, waarbij gestreefd moet worden naar een grotere bescherming van elk daarvan.

A. Betere bescherming van de persvrijheid

46. De bescherming van de persvrijheid moet worden verbeterd zowel door algemene maatregelen, die dus niet specifiek de betrekkingen tussen gerecht en pers betreffen, als door maatregelen die wel specifiek met die betrekkingen verband houden.

1° Algemene maatregelen

47. Het ligt op de weg van de overheid of, desnoods, van allen die bij het journalistieke bedrijf betrokken zijn, de goedkeuring van bepaalde algemene maatregelen te bevorderen. Ik zal hier alleen die maatregelen vermelden die vol-

¹⁵⁸ Zie VOORHOOF, D., «De grenzen van de kritiek op leden van de rechterlijke macht, Enkele beschouwingen bij de vonnissen inzake de magistraten W, X, Y en Z tegen De Morgen en Humo», *Recht en Kritiek*, 1989, p. 290-304.

¹⁵⁹ Cass. 13 september 1991, AR 7332, A.C., 1992, nr. 25.

¹⁶⁰ Circulaire van de Franse minister van Justitie inzake de Franse wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 «portant réforme de la procédure pénale», *Rec. Dalloz-Sirey*, 1993, Législation, p. 222-229, inz. p. 226.

¹⁶¹ Ost, F., «La conciliation des libertés», *J.T.*, 1985, p. 361-366.

gens de diverse in het kader van de Raad van Europa of van de Europese Unie aangenomen Resoluties als prioritair worden beschouwd. Het betreft vooral de bevordering van:

- de bestrijding van de mediaconcentraties;¹⁶²
- de ontwikkeling van hoogwaardige beroepsopleiding voor journalisten;¹⁶³
- de oprichting van verenigingen van mediagebruikers en de ontwikkeling in de scholen van onderricht in mediagebruik, waar een kritisch inzicht in de media kan worden opgedaan;¹⁶⁴
- de doorzichtigheid van de eigendomsstructuren van de verschillende mediaondernemingen en van hun betrekkingen met derden die hun onafhankelijkheid als uitgevers beïnvloeden;¹⁶⁵
- de invoering of handhaving van beschermende maatregelen voor journalisten met een gevaarlijke opdracht of die zich in een gevaarlijke toestand bevinden, ook via bi- of multilaterale akkoorden;¹⁶⁶
- een dialoog tussen journalisten, redacteurs, uitgevers, directeuren en eigenaars van de - zowel elektronische als geschreven - media en de instanties die belast zijn met het mediabeleid op gouvernementeel en intergouvernementeel vlak.¹⁶⁷ Wat dat laatste punt betreft, lijkt het mij hoogstwenselijk dat tussen de pers en de gerechtelijke autoriteiten die voor het mediabeleid verantwoordelijk zijn, een nauwer, intenser en op een nieuwe basis georganiseerd overleg tot stand komt, zoals dat in sommige onzer buurlanden al het geval is.

2° *Specifieke maatregelen inzake de betrekkingen tussen gerecht en pers: bescherming van het vertrouwelijk karakter van de informatiebronnen van journalisten*

48. Wat de specifieke maatregelen inzake de betrekkingen tussen gerecht en pers betreft, ben ik persoonlijk van oordeel dat de wetgever, aan de hand van de regels van Europees recht, uitdrukkelijk zou kunnen erkennen dat de journalist een wettig belang heeft bij de bescherming van het vertrouwelijk karakter van zijn informatiebronnen.

De journalisten eisen geenszins het recht op om zich te beroepen op het bij artikel 458 van het Strafwetboek beschermde beroepsgeheim, want, terwijl dat artikel de geheimhouding van de inhoud van een informatie beoogt, willen zij in

tegendeel de door hen ingewonnen informatie bekendmaken; wat, naar hun oordeel, door het geheim moet gedekt zijn, is de oorsprong van die informatie en niet de inhoud ervan.¹⁶⁸

Tot dusver is geen enkel van de vele tijdens de jongste jaren ingediende wetsvoorstellen tot bescherming van de informatiebronnen van journalisten door het Parlement geraakt.¹⁶⁹ Men kan zich afvragen of zodanige voorstellen, voor zover de bedoeling ervan is dat journalisten hun informatiebron-

¹⁶⁸ CEULEERS, J., «Een zwijgrecht voor journalisten», *R.W.*, 1977-78, kol. 1025-1040; CORTVRIEND, J., *Het beroepsgeheim van de journalist*, Vlaamse Conferentie der Balie van Antwerpen, 15 oktober 1960, *R.W.*, 1960, kol. 353-371; DEJEMPEPE, B., *Protection des sources ou secret professionnel*, verslag voorgedragen op een studiedag «Journée de réflexion Justice et presse», Paleis van Justitie van Brussel, 19 april 1991; HANOTIAU, M., «La protection des sources», *Journal des procès*, 28 juni 1985, p. 12-19; HEYRENDT, A., «Presse: légaliser le secret de sources?», *La Libre Belgique*, 28 juni 1995; HUGUENEY, L., «Le secret professionnel des journalistes», in *Revue pénitentiaire*, 1924, v. van 13 december 1923; KOOPMANS, T. *Het verschoningsrecht van de journalist*, Preadvies Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking, 1978, p. 3-34; KORTHALS ALTES, W.F., *Naar een journalistiek privilege*, Amsterdam, 1990; IDEM, *Het journalistieke privilege: een strijd op drie fronten*, NJB, 1995, p. 919-924; LAMBERT, P., «Le secret professionnel et le secret des sources», *Journal des procès*, 1 oktober 1993, p. 21-23; LEROY, G., «Le journaliste a-t-il le droit de taire ses sources?», *J.T.*, 1980, p. 181-187; TAPIE, P., «Un journaliste peut-il être tenu de désigner à la justice la source de ses informations et révéler les circonstances qui s'y rapportent?», *Le Journaliste*, oktober 1958; VOORHOOF, D., *Recht op informatie, garingsvrijheid en een zwijgrecht voor de journalistiek*, Liga-dossier nr. 3, Liga voor de rechten van de mens, 1985, 90 p.; VRIJ, M.P., «Moet de journalist zich mogen verschonen van het getuigen in rechten.», *NJB*, 1953, p. 61-72; WILHELM, P., «La protection des sources du journaliste: question de droit ou question de mœurs», *Journal des juristes démocrates*, april 1987, nr. 48.

¹⁶⁹ Wetsvoorstel betreffende de bescherming van de informatiebronnen van de journalist, in maart 1985 bij de Kamer ingediend door de heer D'Hose (Gedr. St. Kamer, zitting, 1984-85, 1170, nr. 1); wetsvoorstel tot bescherming van het zwijgrecht in hoofde van professionele persmedewerkers die worden gedagvaard om te worden gehoord, in mei 1985 bij de Kamer ingediend door de heer Dierickx (Gedr. St., Kamer, zitt., 1984-85, 1196, nr. 1); wetsvoorstel betreffende de bescherming van de informatiebronnen van de journalist, in januari 1986 bij de Kamer ingediend door de heer Coëme (Gedr. St., Kamer, zitt., 1985-86, 261, nr. 1); wetsvoorstel tot bescherming van het zwijgrecht in hoofde van professionele persmedewerkers die worden gedagvaard om te worden gehoord, in februari 1987 bij de Kamer ingediend door de heer Dierickx (Gedr. St., Kamer, zitt., 1986-1987, 786/1, 86/87); wetsvoorstel betreffende de bescherming van het zwijgrecht in hoofde van de pers, in maart 1987, bij de Kamer ingediend door de heer Van Den Bossche (Gedr. St., Kamer, zitt., 1986-1987, 800/1-86/87); wetsvoorstel tot bescherming van het zwijgrecht in hoofde van professionele persmedewerkers die worden gedagvaard om te worden gehoord, in maart 1988 bij de Senaat ingediend door de heer Dierickx e.a. (Gedr. St. Senaat, b.z., 1988, 94-1); wetsvoorstel betreffende de bescherming van de informatiebronnen van de journalist, in maart 1988 bij de Kamer ingediend door de heer Coëme (Gedr. St., Kamer, b.z., 1988, 336/1-1988); wetsvoorstel betreffende de bescherming van de informatiebronnen van de journalist, in mei 1993 bij de Kamer ingediend door de heer Coveliërs (Gedr. St., Kamer, zitt., 1992-1993, 1015/1-92/93); wetsvoorstel tot regeling van de vrije nieuwsgaring, in december 1994 bij de Kamer ingediend door de heren Denys en Dewael (Gedr. St., Kamer, zitt., 1994-1995, 1635/1-94/95).

¹⁶² Zie onder meer de Resoluties 534 (1972) en 747 (1975) van de Parlementaire vergadering van de Raad van Europa, (74)43 van het Comité van Ministers, de resoluties, goedgekeurd op de verschillende Europese ministeriële conferenties over het beleid inzake massaberichtgeving en de resoluties, door het Europees Parlement goedgekeurd op 15 februari 1990 en 16 september 1992.

¹⁶³ Resolutie inzake journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, in december 1994 goedgekeurd op de Vierde Europese ministerconferentie van ministers over het beleid inzake massaberichtgeving, beginsel 5.a.

¹⁶⁴ Resolutie 1215 (1993) van de Parlementaire vergadering van de Raad van Europa en mededeling van 21 maart 1994 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa.

¹⁶⁵ Resolutie inzake journalistieke vrijheden, reeds vermeld, principe 5, d.

¹⁶⁶ Resolutie inzake journalistieke vrijheden, reeds vermeld, principe 5, c.

¹⁶⁷ Resolutie inzake journalistieke vrijheden, reeds vermeld, principe 5, h.

nen niet behoeven kenbaar te maken, wel onontbeerlijk zijn, aangezien de artikelen 81 en 158, eerste lid, van het Wetboek van Strafvordering¹⁷⁰ en 929 van het Gerechtelijk Wetboek¹⁷¹ nu al tot zodanige oplossing kunnen leiden.¹⁷² Krachtens die bepalingen immers kan de strafrechter of de burgerlijke rechter, wanneer een journalist weigert aan de rechter zijn informatiebronnen bekend te maken op grond dat hij aan zijn informant beloofd heeft diens identiteit niet te onthullen, dat excuus als wettig aannemen.¹⁷³ Ik meen dat volgens de huidige rechtspraak van de Europese Commissie voor de rechten van de mens, de rechter die moet oordelen over de wettigheid van de aangevoerde verschoningen of redenen, normaliter de wettigheid zou moeten erkennen van de verschoningen en redenen die zich beroepen op de vertrouwelijkheid van de ingewonnen informatie,¹⁷⁴ behou-

¹⁷⁰ Art. 81 Sv. bepaalt het volgende: «de getuige die aldus tot geldboete is veroordeeld wegens een eerste niet-verschijning en die na een tweede dagvaarding aan de onderzoeksrechter wettige redenen van verschuiving voorlegt, kan op de conclusie van de procureur des Konings van de geldboete worden ontheven.» In art. 158, eerste lid, komt dezelfde regel voor in verband met de niet-verschijning voor de politierechtbank.

¹⁷¹ Art. 929 Ger. W. bepaalt het volgende: «Indien de getuige aanvoert dat hij een wettige reden heeft om te worden ontslagen van het afleggen van de eed of het getuigenis en indien een van de partijen vordert dat hij het zal doen, beslist de rechter over het tussengeschied. Als wettige reden wordt onder meer beschouwd het beroepsgeheim waarvan de getuige bewaarder is. De rechter mag geen veroordeling uitspreken dan na het verweer van de getuige en de toelichting van de partijen te hebben gehoord.

¹⁷² In de negatieve zin, zie het advies dd. 24 juni 1987 van de Raad van State over het voorstel van wet tot bescherming van het zwijgrecht in hoofde van professionele persmedewerkers die worden gedagvaard om te worden gehoord (Gedr. St. Kamer, zitt., 1986-1987, 786/2-86/87); Zie LAMBERT, P., «Secret professionnel et secret des sources», *Journal des procès*, nr. 245, 1 oktober 1993, p. 21-23).

¹⁷³ Bepaalde voorstellen zijn ongrondwettelijk doordat zij bepalen dat tegen een dagblad of tegen een journalist alleen dan een rechtsvordering zou kunnen worden ingesteld als, een nog op te richten Nationale Persraad, vooraf in een advies de mening te kennen geeft dat de door de journalist aangevoerde redenen om informatiebronnen te verzwijgen, niet wettig is. Zoals de Raad van State in een advies van 24 juni 1987 erop wees, doordat die bepaling aldus niet alleen het parket of een eiser in een burgerlijke vordering of een strafvordering buiten spel zet, maar ook de rechtbank waarbij zo'n vordering aanhangig is, miskent zij artikel 92 (thans artikel 144) van de Grondwet, dat aan de rechtbanken bevoegdheid verleent om uitspraak te doen over geschillen over burgerlijke rechten» (R.v.St., advies dd. 24 juni 1987 inzake het wetsvoorstel betreffende de bescherming van de informatiebronnen van de journalist, in januari 1986 bij de Kamer ingediend door de heer Coëme (Gedr. St., Kamer, zitt., 1985-86, 261/2-85/86).

¹⁷⁴ «S'il a égard à la conscience sociale des valeurs en présence», schrijft Pierre Lambert, «il pourra considérer que le droit à l'information peut prévaloir sur les nécessités de la répression des infractions. Il ne serait pas raisonnable de prétendre que ce droit devrait bénéficier d'une prééminence quelles que soient les circonstances: le droit à l'information n'est qu'une valeur parmi d'autres qui devra céder devant une valeur plus importante». LAMBERT, P., «Secret professionnel et secret des sources», *Journal des procès*, nr. 245, 1 oktober 1993, p. 21-23.

dens uitzonderlijke omstandigheden waarin vitale belangen van het publiek of van het individu op het spel staan.¹⁷⁵

De Raad van State stelde in een advies van 1987 vast dat, sinds meer dan een eeuw, in België geen journalist meer was veroordeeld omdat hij had geweigerd zijn informatiebronnen bekend te maken.¹⁷⁶ Niettemin ben ik er niet zeker van dat, zoals een Brusselse magistraat heeft geschreven, «op een vergadering van welingelichte personen, de kwestie van de bescherming der bronnen van de journalist iet of wat impertinent overkomt: semantisch geredetwist, onecht debat, academische discussie omgekeerd evenredig met het praktisch belang ervan». ¹⁷⁷ Al was het maar om het objectief recht duidelijker te maken, zou het, mijns inziens, niet overbodig zijn dat de wet uitdrukkelijk erkent dat wanneer een journalist als getuige wordt gehoord over informatie die hij in de uitoefening van zijn beroep wettig heeft verkregen, het hem vrijstaat de oorsprong ervan niet te onthullen.¹⁷⁸

De aldus aan de journalist toegekende vrijheid om de oorsprong van zijn informatiebronnen al dan niet kenbaar te maken zou hem echter maar kunnen worden gewaarborgd voor zover hij de informatie wettig heeft verkregen. Die vrijheid zou niet kunnen gelden voor de journalist die voor zijn nieuwsgaring een misdrijf, bij voorbeeld een heling,¹⁷⁹ heeft gepleegd. Zij zou dus niet meebrengen dat de journalist, in zodanig geval, niet kan worden veroordeeld.¹⁸⁰ Zoals wordt beklemtoond in het toelichtend verslag bij de Resolutie over de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, die in december 1994 door de Vierde Europese ministerconferentie over het beleid inzake massacommunicatie is aangenomen, kan een journalist, die zelf aan een misdrijf deelneemt en deswege wordt vervolgd, niet aanvoeren dat zijn informatiebronnen vertrouwelijk zijn, maar zoals elke andere beklaagde kan hij weigeren te getuigen of bepaalde vragen te beantwoorden.¹⁸¹

Mocht die vrijheid bij wet worden gewaarborgd, dan zouden artikel 10 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens en artikel 25 van de Grondwet eraan in de weg staan

¹⁷⁵ Commiss. verslag goedgekeurd op 1 maart 1994 in zake Goodwin c. Verenigd Koninkrijk, zie *supra*, nr. 37.

¹⁷⁶ R.v.St., advies van 24 juni 1987, vermeld in de noten 172-173.

¹⁷⁷ DEJEMEPPE, B., *Journal des procès*, nr. 196, 31 mei 1991, p. 33.

¹⁷⁸ De Franse wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 «portant réforme de la procédure pénale» heeft in artikel 56, na het eerste lid van artikel 109 van het Code de procédure pénale, een lid ingevoegd, luidend als volgt: «Tout journaliste, entendu comme témoin sur des informations recueillies dans l'exercice de son activité, est libre de ne pas en révéler l'origine.»

¹⁷⁹ Cass., 7 april 1982, A.C., 1981-82, nr. 476. «Al betreft heling noodzakelijk een stoffelijke zaak, niet vereist is echter dat deze, als dusdanig, op geld waardeerbaar is; derhalve kan er heling zijn van een fotokopie, verkregen bij wege van verduistering door een derde, al heeft dat stuk op zichzelf geen geldwaarde, wanneer het, wegens zijn inhoud en n.l. de inlichtingen die het bevat, belang heeft voor de eigenaar ervan». Zie ook Cass. fr. 13 mei 1991 Bull. crim., nr. 200) en 3 april 1995, (*Semaine juridique J.C.P.*, 1995, Jur. nr. 22429, p. 181 met de nota van DERIEUX, E.; *Droit pénal*, juli 1995, p. 8 en de nota van VERON, M.).

¹⁸⁰ Zie R.v.St., advies van 24 juni 1987 vermeld in de noten 172-173.

¹⁸¹ *Les media dans une société démocratique*, verslag op de Conferentie voorgedragen door de Oostenrijkse delegatie, doc. Raad van Europa, MCM (94)2, 3.3.4, p. 10; zie *supra*, noot 134.

dat zij alleen geldt voor beroepsjournalisten: ook personen die occasioneel in een krant schrijven moeten op die vrijheid aanspraak kunnen maken.¹⁸²

Het antwoord op de vraag of de wet aan die vrijheid een absoluut karakter moet verlenen dan wel daaraan beperkingen dient op te leggen,¹⁸³ moet mijns inziens in het ongewisse worden gelaten tot het Europees Hof voor de rechten van de mens uitspraak heeft gedaan in de zaak Goodwin, wat eerstdaags moet gebeuren. Als dat hoge rechtscollège de mening volgt van de meerderheid van de Commissie in die zaak, zou de wettelijke erkenning van die vrijheid blijkbaar de mogelijkheid moeten inhouden van inmenging door de overheid, wanneer er uitzonderlijke omstandigheden bestaan waardoor de bekendmaking nodig is voor de bescherming van vitale belangen van publiek of individu.

49. Waarschijnlijk om te beletten dat de regel van de bescherming van het bronnengeheim wordt omzeild, verbiedt sommige nationale wetgevingen zowel de verbeurdverklaring van redactiemateriaal als huiszoekingen op de redactie of in de woning van journalisten en lijfonderzoekers om materiaal te vinden met informatie waarvan de vertrouwelijkheid beschermd is.¹⁸⁴

Mijns inziens dient de Belgische wetgever dergelijke maatregelen niet uit te vaardigen. Het kantoor of de woonplaats van een journalist mag, net zomin als het kabinet van een advocaat, notaris of geneesheer, een asiel worden dat bescherming biedt tegen de opsporingen van het strafgerecht. De artikelen 87 en 88 van het Wetboek van Strafvordering verlenen aan de onderzoeksrechter de bevoegdheid om opsporingen en inbeslagname te verrichten, niet alleen in de woning van de verdachte maar ook «in de andere plaatsen» waar vermoedelijk voorwerpen kunnen worden gevonden die betrekking hebben op het aangeklaagde feit. Er mag geen bevoorrechte plaats zijn waar overtuigingsstukken aan

de opsporingen van een onderzoeksmagistraat kunnen worden onttrokken.¹⁸⁵

Kan er dus geen sprake van zijn huiszoekingen in de woning en in de kantoren van de journalisten te verbieden, dan meen ik toch dat voor deze laatste een nieuwe waarborg kan worden overwogen in geval van huiszoeking in de lokalen van een persorgaan. Zoals in het Franse recht, zou kunnen worden bepaald dat huiszoekingen in de lokalen «van een persbedrijf of van een onderneming voor audiovisuele communicatie niet mogen worden verricht dan door een magistraat die erop dient toe te zien dat de gedane opsporingen geen afbreuk doen aan de vrije uitoefening van het beroep van journalist en de nieuwsverspreiding niet onverantwoord in de weg staan of vertragen».^{186 187}

B. Betere bescherming van onderling strijdige rechten, vrijheden en rechtmatige belangen

50. Ik ben van oordeel dat de wetgever, parallel daarmee, zou moeten voorzien in een betere bescherming van de rechten, vrijheden en rechtmatige belangen die mogelijk met de uitoefening van de persvrijheid in conflict kunnen komen.

De jongste Europese ministerconferentie over het beleid inzake de massacommunicatie¹⁸⁸ heeft onlangs nog beklemtoond dat de overheid niet alleen terughoudend moet optreden wanneer zij te maken krijgt met de implicaties van het journalistiek bedrijf in een democratische samenleving, maar tegelijkertijd aan al diegenen die bij dat bedrijf betrokken zijn, het recht moet verlenen auto-regulerend eigen normen vast te leggen, zoals de gedragscodes die hun verantwoordelijkheden beschrijven en de wijze beschrijven waarop hun rechten en vrijheden moeten worden verzoend met andere rechten en vrijheden. En het valt niet te betwijfelen dat de zelf-regulerende organen die in tal van Europese landen – zo ook in het onze – bestaan, een nuttige rol kunnen spelen bij het verzoenen van de uitoefening van de persvrijheid met andere rechten, vrijheden of rechtmatige belangen.

Toch moet worden toegegeven dat de doeltreffendheid van die organen sterk verschilt van het ene Europese land tot het andere. Het toelichtend verslag bij de voormelde Resolutie¹⁸⁹ stelt vast: «Drie hoofdcriteria vormen de maatstaf

¹⁸² Zie R.v.St., advies van 24 juni 1987, vermeld in de noten 172 en 173.

¹⁸³ Er dient op gewezen dat luidens artikel 10 van de Engelse wet van 1981 inzake smaad aan het gerecht, «geen enkele rechtbank mag vragen dat iemand iets bekend maakt over zijn informatiebron en niemand maakt zich schuldig aan smaad aan het gerecht wanneer hij niets wil verspreiden over de bron van informatie in de publicatie waarvoor hij verantwoordelijk is, tenzij de rechtbank ervan overtuigd is dat verspreiding van de informatiebron noodzakelijk is in het belang van het gerecht of van 's lands veiligheid of orde en voorkoming van misdaden». In Nederland bestaat er een ontwerp-wet journalistiek privilege met een tussenregeling: in principe zou de journalist niet gehouden zijn getuigenis te geven of vragen te beantwoorden over de herkomst van aan hem met het oog op openbaarmaking toevertrouwde informatie. In burgerlijke zaken, heeft de regel geen beperkingen, terwijl in strafzaken die regel niet van toepassing zou zijn «indien daardoor aan een zwaarwegend maatschappelijk belang een onevenredig grote schade zou worden toegebracht» (zie KORTHALS ALTES, W.F., «Het journalistiek privilege: een strijd op drie fronten», *NJB*, 23 juni 1995, p. 919-924, inz. p. 922).

¹⁸⁴ *Les media dans une société démocratique*, verslag door de Oostenrijkse delegatie voorgedragen op de Europese ministerconferentie inzake het beleid van massacommunicatie, dd. 7-8 dec. 1994 te Praag, doc. van de Raad van Europa, MCM(94)2, 3.3.3., p. 10.

¹⁸⁵ LECLERCQ, J., «Magistrature – barreau – presse et conférences de presse», *R.D.P.*, 1987, p. 871-889, inz. p. 876-877; *R.P.D.B.*, v Procédure pénale, nr. 358.

¹⁸⁶ Code français de procédure pénale, art. 56-2, in dat wetboek ingevoerd bij de wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 «portant réforme de la procédure pénale» (art. 55).

¹⁸⁷ Men zou kunnen denken aan een andere waarborg: zoals in geval van een huiszoeking bij iemand die tot beroepsgeheim is gehouden, de onderzoeksrechter moet vergezeld zijn van een vertegenwoordiger van de bevoegde persoon uit het betrokken beroep (stafhouder, lid van de raad van de orde...) zou men kunnen bepalen dat, indien bij een journalist een huiszoeking wordt gehouden, de onderzoeksmagistraat moet vergezeld zijn van de voorzitter van AVBB of van een zijner afgevaardigden. In de huidige stand van zaken, meen ik echter dat zodanige innovatie meer nadelen dan voordelen zou vertonen.

¹⁸⁸ Resolutie inzake de journalistieke vrijheden en de rechten van de mens, goedgekeurd op de vierde conferentie te Praag, van 7-8 december 1994, principe 8.

¹⁸⁹ *Les media dans une société démocratique*, verslag waarvan reeds sprake was, §5, p. 23.

van die doeltreffendheid: in de eerste plaats het door hun ethische code – grondslag voor hun beslissingen – vastgelegde evenwicht tussen de bescherming van de pers en van andere belangen; vervolgens, de gevolgen van de toepassing van een dergelijke code door de persraad; ten slotte, de mate waarin de media de beslissingen van de raad naleven...» «De doeltreffendste persraden», zo vervolgt het verslag, «zijn die waarin niet alleen beroepsmensen uit de mediawereld zitting hebben maar ook vertegenwoordigers van het publiek of juristen, die bijdragen tot de ontwikkeling van de rechtspraak door verfijning van de normen», wat in ons land niet het geval is.¹⁹⁰ En het verslag vermeldt verder: «Een negatieve ervaring is dat de persraden vaak zeer weinig bijdragen tot bescherming van de persvrijheid of tot verzoening van tegenstrijdige persoonlijke belangen (bijvoorbeeld door het privé-leven of de reputatie van een persoon te beschermen), doordat de opgelegde sancties te licht zijn».

Bovendien, en vooral, valt uit het feit dat de Staat aan de media de vrijheid moet laten om eigen beroepsregels te formuleren en reguleringsorganen samen te stellen, niet af te leiden dat de wetgever niet zou kunnen optreden door het uitvaardigen van rechtsnormen, wanneer hij oordeelt dat die normen vereist zijn om de uitoefening van de persvrijheid te verzoenen met de uitoefening van andere rechten of vrijheden die de Staat, met name krachtens het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, aan zijn rechtsonderhorigen dient te waarborgen, of om aan de uitoefening van de persvrijheid vormvereisten, voorwaarden, beperkingen of sancties te verbinden die in een democratische samenleving nodig zijn voor de verwezenlijking van een of meer van de rechtmatige oogmerken die bedoeld zijn in artikel 10.2 van dat Verdrag. In dat laatste geval zijn, zoals we hebben vermeld, de maatregelen waarbij de overheid in de uitoefening van de persvrijheid ingrijpt en die nodig zijn om een of meer van die

rechtmatige oogmerken te bereiken, alleen verenigbaar met artikel 10 van het Verdrag, als zij bepaald zijn bij een wet in de zin van het Verdrag.

51. Gelet op de enkele aspecten van de betrekkingen tussen gerecht en pers die ik hiervoor heb onderzocht, lijkt mij dat in het licht van de Europese normen, het optreden van de wetgever uit drie soorten maatregelen kan bestaan, die respectievelijk de bescherming beogen te versterken van het recht op het vermoeden van onschuld in het algemeen (1°), van het geheim van het opsporingsonderzoek en het onderzoek (2°), en van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht bij vernietigende kritiek zonder ernstige grondslag (3°).

1° Maatregelen om de bescherming van het recht op het vermoeden van onschuld in het algemeen te versterken

52. Mijns insziens moet het intern recht voorzien in een betere bescherming van het recht op het vermoeden van onschuld.¹⁹¹

Daartoe kan worden overwogen onze wetgeving inzonderheid op vier punten aan te vullen: de erkenning van het recht op het vermoeden van onschuld als een persoonlijkheidsrecht, de mogelijkheid om, zelfs in kort geding, in rechte te treden om een perscommuniqué te doen inlassen, de mogelijkheid voor de onderzoeksgerechten om, bij een beslissing van buitenvervolginstelling, die beslissing geheel of ten dele te doen bekendmaken, en de heropening van de termijn voor de uitoefening van het recht op antwoord voor de persoon die buiten vervolging werd gesteld of vrijgesproken.

a) ERKENNING VAN HET RECHT OP HET VERMOEDEN VAN ONSCHULD ALS EEN PERSOONLIJKHEIDRECHT

53. Artikel 6.2 van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens heeft ongetwijfeld rechtstreekse werking in ons intern recht en verleent aan een ieder die wegens een strafbaar feit wordt vervolgd het recht om voor onschuldig te worden gehouden totdat zijn schuld volgens de wet bewezen wordt. Dat artikel beschermt echter alleen de personen die reeds wegens een strafbaar feit worden vervolgd en bovendien kan worden betwist of het aan individuele personen of groepen van personen kan worden tegengeworpen.

Zoals artikel 9-1 van het Franse Burgerlijk Wetboek, dat in dat wetboek is ingevoegd bij de wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 houdende hervorming van de strafvordering, gewijzigd bij de wet nr. 93-1013 van 24 augustus van hetzelfde jaar, zou ook bij ons een wetsbepaling uitdrukkelijk kunnen bevestigen dat «een ieder recht heeft op eerbiediging van het ver-

¹⁹⁰ In ons land heeft de Algemene Vereniging voor Beroepsjournalisten van België (AVBB) een nieuwe organisatie opgericht inzake deontologie. Die organisatie bestaat uit drie organen: het bureau van de AVBB, De Raad voor deontologie en het College voor deontologie. Aangezien het om een interne organisatie gaat, is zij samengesteld uit beroepsjournalisten. Het bureau van de AVBB ontvangt de aanvragen om advies aan de Raad voor deontologie en behandelt de dossiers betreffende klachten, voordat ze naar de Raad worden overgezonden; het kan evenwel beslissen dat geen gevolg wordt gegeven aan aanvragen om advies of aan klachten.

De Raad voor deontologie is het orgaan in eerste aanleg. Bestaande uit elf beroepsjournalisten, leden van de AVBB, is hij bevoegd om advies te geven over deontologische kwesties en een standpunt in te nemen in dossiers inzake klachten tegen journalisten. Hij kan ook zelf optreden. Hij spreekt zich echter niet uit als diezelfde feiten aanleiding hebben gegeven tot een gerechtelijke procedure. Zijn adviezen mogen bekend worden gemaakt in het tijdschrift "Journalisten". Wat het standpunt betreft t.a.v. de klachten, hieraan wordt bekendheid gegeven, voor zover zulks nodig wordt geacht, in ieder geval afzonderlijk. Hoewel hij als bemiddelaar kan optreden, kan de Raad zich echter niet uitspreken over de vergoeding waarop de eiser aanspraak zou kunnen maken.

Het College voor deontologie is het orgaan in hoger beroep. Het is samengesteld uit vijf beroepsjournalisten, leden van de AVBB en uit plaatsvervangers, en is voorgezeten door een gewezen voorzitter van die vereniging. Het is bevoegd om kennis te nemen van de beroepen van een der partijen tegen de beslissingen over dossiers inzake klachten tegen journalisten. Het maakt zijn beslissing bekend, voor zover het zulks nodig acht.

¹⁹¹ AUVRET, P., «Le droit au respect de la présomption d'innocence», *La Semaine juridique*, (J.C.P.), 1994, I, Doctrine, nr. 3802, p. 497-506; BOULOC, R., Le renforcement de la présomption d'innocence, *Rev.sc.crim.*, 1994, p. 554; FETTWEIS, A., «La charge de la preuve en droit pénal belge et la présomption d'innocence», in *Les droits de la défense en matière pénale*, Luik, 1985, p. 133-157; TROUSSE, M., «Qu'est-ce que la présomption d'innocence?», *Justice et médias*, Juge, bijz. nr., 1995, p. 38-37; ROBERT, J.H., «La présomption d'innocence selon la loi du 4 janvier 1993», *Légipresse*, 1994, 1/37; VAUZELLE, M., «L'innocence et la presse», *Le Monde*, 30 november 1994; X, «Préserver la présomption d'innocence», *Le Monde*, 9 december 1994.

moeden van onschuld». Het recht op dat vermoeden zou aldus een subjectief recht zijn waarvan niet-inachtneming in principe een fout oplevert waarvoor hij die ze begaat aansprakelijk is. De fout zou bestaan zodra een, zij het zelfs onvrijwillige onduidelijkheid kan doen geloven dat iemand schuldig is aan een in rechte vervolgbaar misdrijf voordat die schuld door een rechtbank werd vastgesteld. Het nadeel zou eveneens voortvloeien uit de aantasting van het recht op het vermoeden van onschuld.¹⁹² De uitdrukkelijke toekenning van dat recht bij de wet zou het, naar mijn mening, overbodig maken dat daarin een bepaling wordt opgenomen zoals die welke enkele maanden geleden is voorgesteld in een verslag van de Franse Senaat en volgens welke de vrijheid van meningsuiting wordt uitgeoefend met inachtneming van het vermoeden van onschuld.¹⁹³

b) MOGELIJKHEID OM ZELFS VIA EEN KORT GEDING IN RECHTE
TE TREDEN OM EEN COMMUNIQUÉ IN DE PERS TE DOEN OPNEMEN

54. Tevens zou, lijkt mij, de wet uitdrukkelijk kunnen voorzien in het recht van een ieder (of althans van iedere bij de procedure betrokken partij), die vóór een veroordeling publiekelijk wordt voorgesteld als zijnde schuldig aan feiten waarover een opsporings- of gerechtelijk onderzoek aan de gang is, om van de rechter, zelfs in kort geding, te verkrijgen¹⁹⁴ dat in de betreffende publikatie een communiqué wordt opgenomen teneinde de aantasting van het vermoeden van onschuld te doen ophouden, zulks op kosten van de fysieke of rechtspersoon die voor die aantasting aansprakelijk is.¹⁹⁵ Die vordering zou kunnen worden uitgeoefend, on-

verminderd een vordering tot herstel van de geleden schade¹⁹⁶ of de andere in het Gerechtelijk Wetboek voorge-

tion d'innocence. De wet nr. 93-1013 van 24 augustus 1993 tot wijziging van de wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 (art. 44) heeft de toepassingsfeer beperkt van dit nieuwe artikel waarvan de bepalingen alleen nog maar kunnen worden aangevoerd door personen «placées en garde à vue», «mises en examen» of die het voorwerp zijn van een dagvaarding om in rechte te verschijnen, van een vordering van de procureur de la République of van een klacht met burgerlijke partijstelling. De parlementsliden waren van oordeel dat alleen degenen die bij de procedure in rechte betrokken waren, de bescherming van die bepaling, te weten het «vermoeden van onschuld», konden genieten. Door die wijziging luidt het begin van het tweede lid van artikel 9-1 van het Burgerlijk Wetboek als volgt: «Lorsqu'une personne placée en garde à vue, mise en examen ou faisant l'objet d'une citation à comparaître en justice, d'un réquisitoire du procureur de la République ou d'une plainte avec constitution de partie civile, est, avant toute condamnation, présentée publiquement comme étant coupable de faits faisant l'objet de l'enquête ou de l'instruction judiciaire, le juge peut, même en référé, ordonner l'insertion dans la publication concernée d'un communiqué aux fins de...». (Verder zonder veranderingen). Het verslag dat de Franse Senaat bij het begin van het jaar heeft opgemaakt, stelt voor dat het toepassingsgebied van artikel 9-1 van het Burgerlijk Wetboek wordt uitgebreid zodat «toute personne présentée publiquement comme coupable» – en niet uitsluitend meer de personen «gardées à vue», «mises en examen», of die het voorwerp zijn van een dagvaarding om in rechte te verschijnen, van een vordering of van een klacht met burgerlijke partijstelling – de mogelijkheid heeft zich tot de rechter in kort geding te wenden, die kan bevelen dat een wijziging wordt opgenomen of dat een bericht wordt verspreid. (*Le Monde*, 7 april 1995, p. 12).

¹⁹⁶ DALCO, R.O. «La responsabilité des dommages causés par les moyens d'information de masse», in *Rapports belges au XIe Congrès de l'Académie internationale de droit comparé*, Brussel, 1974, p. 125-138; DIEMER, E., *Preadvies. Bescherming van het individu ten opzichte van de communicatiemediën, in het bijzonder met betrekking tot ongefundeerde of niet gemotiveerde aantijgingen*, Handelingen N.J.V., 1978, dl. 1, nr. 7-79; DE MEIJ, J.M., *De vrijheid en verantwoordelijkheid van de pers*, Utrecht, 1975; DUPLAT, G., *Le journal. Sa vie juridique, Ses responsabilités civiles. Le droit de réponse*, Parijs, 1929; JONGEN, F., «Liberté de presse et responsabilité en cascade», (nota bij Rb. Luik, 28 juni 1989), *J.L.M.B.*, 1990, p. 268-269; IDEM, «La responsabilité pénale et civile de la presse», *Journal des procès*, nr. 196 van 31 mei 1991, p. 11; LECLERCO, J., «Atteintes portées à l'honneur ou à la considération des personnes», in *Les Nouvelles, droit pénal*, IV, *Les infractions*, Brussel, 1989, p. 132-236; MILOUET, J., «La responsabilité aquilienne de la presse», *Ann.de.dr. de Louvain*, 1989, p. 33-104; MOUT, P., *Preadvies, Bescherming van het individu tegen ongefundeerde aantijgingen in massamedia*, Handelingen N.J.V., 1978, p. 81-165; NUYTINCK, J., *Preadvies. De strafrechtelijke bescherming van eer en goede naam in België*, V.V.S.R.B.N., Zwolle, 1972; RIMANQUE, K., *Preadvies. Aantasting van eer en goede naam in het Belgisch Staatsrecht*, V.V.S.R.B.N., Zwolle, 1972; VANDEPLAS, A., «Belediging door geschriften», (nota bij Gent, 24 oktober 1977), *R.W.*, 197980, p. 1390-1391; IDEM, «Illegale radioberichtgeving», (nota bij Corr. Leuven, 19 december 1980), *R.W.*, 1980-81, p. 2130-2131; VANDENBERGHE, H., *Preadvies, De eer en de goede naam in het Belgisch privaatrecht*, V.V.S.R.B.N., Zwolle, 1972; IDEM, «De gemeenschappelijke aansprakelijkheid voor geschreven persbijdragen», in NEELS, L. (éd.), *Media-recht*, Antvers, 1984, p. 5-35; IDEM, «Over aansprakelijkheid van de pers», *Tijdschrift voor privaatrecht*, 1993, 3, p. 843-883; VOORHOOF, D., «De burgerlijke aansprakelijkheid voor drukpersartikelen en de regel van de getrapte verantwoordelijkheid», (nota bij Burg. Antwerpen, 10 november 1983), *R.W.*, 1983-84, p. 1909-1913.

¹⁹² AUVRET, P., «Le droit au respect de la présomption d'innocence», *op.cit.*, p. 499, nrs. 18 en 22; sur la conciliation qui s'impose en droit français entre la responsabilité civile fondée sur le non-respect du droit à la présomption d'innocence et le régime juridique de la diffamation, zie *op.cit.*, noot 29.

¹⁹³ *Le Monde*, 7 april 1995, p. 12.

¹⁹⁴ Over de ontwikkeling en de actualiteit van het kort geding, zie de LEVAL en van COMPERNOLLE, J., «L'évolution du référé: mutation ou renouveau», *J.T.*, 1985, p. 517-524 en van COMPERNOLLE, J., «Actualité du référé», *Ann.dr.de Louvain*, 1989, p. 141-172; over kortgeding op persgebied, zie HANOTIAU, M. en KADANER, M., «Le référé dans la presse écrite et dans l'audiovisuel», *Revue de la faculté de droit de l'ULB*, 1993, p. 147-192; JADOT, B., «La radio et la télévision face au juge des référés», *Ann.dr.de Louvain*, 1987, p. 37-51; SCHAUS, A., «Les restrictions à la liberté d'expression opérées par le juge des référés face à l'article 10 de la Convention européenne des droits de l'homme», *Cahiers de droit judiciaire*, 1991, nr. 6, p. 165-172; VELU, S., «Le juge des référés et la liberté d'expression», in *Présence du droit public et des droits de l'homme, Mélanges offerts à Jacques Velu*, Brussel, 1992, t. III, p. 1757-1797.

¹⁹⁵ De Franse wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 «portant réforme de la procédure pénale (art. 47) had, na artikel 9 van het Burgerlijk Wetboek, een volgend artikel 9-1 ingevoegd, luidend als volgt: «Art. 9-1 – Chacun a droit au respect de la présomption d'innocence. Lorsqu'une personne est, avant toute condamnation, présentée publiquement comme étant coupable de faits faisant l'objet d'une enquête ou d'une instruction judiciaire, le juge peut, même en référé, ordonner l'insertion d'une rectification ou la diffusion d'un communiqué aux fins de faire cesser l'atteinte à la présomption d'innocence, sans préjudice d'une action en réparation des dommages subis et des autres mesures qui peuvent être prescrites en application du nouveau Code de procédure civile et ce, aux frais de la personne, physique ou morale, responsable de l'atteinte à la présomp-

schreven maatregelen¹⁹⁷, en zou er niet aan in de weg staan dat de betrokkene tegelijk zijn recht op antwoord uitoefent.¹⁹⁸

c) MOGELIJKHEID VOOR DE ONDERZOEKSGERECHTEN OM IN GEVAL VAN EEN BESLISSING VAN BUITENVERVOLGSTELLING, TE BEVELEN DAT DIE BESLISSING GEHEEL OF TEN DELE WORDT BEKENDGEMAAKT

55. De wet zou bovendien, aan de onderzoeksgerechten de bevoegdheid kunnen verlenen om, op verzoek van de betrokkene, te bevelen hetzij dat de beslissing van buitenvervolgstelling geheel of ten dele wordt gepubliceerd, hetzij dat het publiek, via een bericht in de door het gerecht aangewezen media, op de hoogte wordt gebracht van de redenen en van het beschikkende gedeelte ervan.¹⁹⁹ Daartoe zou aan die gerechten overigens een grote vrijheid worden gelaten. Zo zouden ze niet alleen kunnen beslissen welke geschreven of audiovisuele persorganen zullen zorgen voor de bevelen bekendmaking, maar ook bepalen op welke wijze de bekendmaking moet geschieden, door de bewoordingen van het bericht vast te stellen of de uittreksels uit de bekend te maken beslissing op te geven. De kosten van de bekendmaking zouden ten laste vallen van de Staat.

d) HEROPENING VAN DE TERMIJN VOOR DE UITOEFENING VAN HET RECHT OP ANTWOORD TEN GUNSTE VAN DEGENE TEN AANZIEN VAN WIE EEN BESLISSING VAN BUITENVERVOLGING OF VAN VRIJSpraak IS GEWEZEN

56. De wet zou ook aan een ieder die naar aanleiding van een strafvordering in een persorgaan wordt vernoemd of aangewezen, het recht kunnen toekennen om alsnog zijn recht op antwoord uit te oefenen binnen een termijn van drie maanden, te rekenen van de dag waarop te zijnen opzichte de

beslissing van buitenvervolgstelling is gewezen of de beslissing van vrijpraak definitief is geworden.^{200 201}

2° Maatregelen voor een betere bescherming van het opsporings- en onderzoeksgeheim

57. Het nationaal recht zou, dunkt mij, ook derwijze moeten worden aangevuld dat het opsporings- en onderzoeksgeheim tegenover het publiek efficiënter wordt gewaarborgd,²⁰²⁻²⁰³ Het door de federale Regering in juni laatstle-

²⁰⁰ Vgl. met de Franse wet van 29 juli 1881 sur la liberté de la presse, art. 13, tweede lid, aangevuld bij de wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 portant réforme de la procédure pénale; zie AUVRET, P., «Le droit à la présomption d'innocence», *ét. cit.*, p. 504-506, nrs. 80-99.

²⁰¹ Onlangs is door de Franse Senaat in een verslag voorgesteld dat bij het recht van antwoord geen commentaar van de redactie zou worden gevoegd. Zodanig wettelijk verbod is naar mijn mening overdreven. Blijft anderzijds de vraag of het strookt met de deontologie van de pers dat de journalist, door zijn rechtstreeks bijgevoegde commentaar, eigenlijk het effect van de reactie teniet doet. Op deontologisch vlak zou, m.i. nog meer aandacht moeten worden geschonken aan de handhaving van de plicht tot rechtzetting, zelfs als er niemand rechtstreeks wordt bedoeld of benadeeld.

²⁰² BEKAERT H., «Le secret de l'instruction», *J.T.*, 1950, p. 505-507; COMMISSION POUR LE DROIT DE LA PROCÉDURE PÉNALE, Réforme de la procédure pénale, Luik, 1995; CORDY, J. e.a. «Le secret de l'instruction sur la place publique», *Le Soir*, 26-27 november 1994; IDEM, «France: défense du secret de l'instruction», *Le Soir*, 3-4 december 1994; LAMBERT, P., «Le secret de l'instruction et la liberté de la presse», *Journal des procès*, 26 juni 1992, p. 11-14; MASSON, J.P., «Le secret de l'instruction», *R.D.P.*, 1981, p. 393-399; PANIER, C., «L'enseignement de l'arrêt Allenet de Ribemont est de première importance», *Journal des procès*, nr. 284, 26 mei 1995, p. 23; ROLAND, B., *Opinion*, discours de rentrée du Jeune Barreau de Charleroi, 27 januari 1995 (zie *Journal des tribunaux*, 1995, p. 1371; STASSEN, J., «Rapport général», in *Le secret et le droit*, Trav. Assoc. H. Capitant, XXV (1974), Parijs, 1976, p. 601-618; THEOLLEYRE, J.M., «Les déboires du secret de l'instruction», *Le Monde*, 29 november 1994; TULKENS, F., «Les limites du secret de l'instruction», *Journal des procès*, 6 september 1985, p. 20-23 en 20 september 1985, p. 16-19; X., «Le procureur général de Paris veut punir les violations du secret de l'instruction», *Le Monde*, 11 januari 1995; X., «Les sénateurs souhaitent renforcer le secret de l'instruction», *Le Monde*, 7 april 1995; COHEN, C., «De la présomption d'innocence au secret de l'instruction: la double impasse» *Gazette du Palais*, 14-18 juli 1995, p. 2-4.

²⁰³ Men onderstelt in alles wat volgt dat geen grondige wijziging wordt gebracht in de traditionele rol van het openbaar ministerie en van de onderzoeksrechter. Sommige auteurs meenden immers de moeilijkheden in verband met het geheim van het opsporings- en gerechtelijk onderzoek op te lossen door de onderzoeksrechter af te schaffen. Aldus zou, volgens Soulez-Larivière, nadat de onderzoeksrechter is uitgeschakeld, een strafzaak in staat wijzen worden gebracht, in twee fasen, te weten bij een eerste onderzoek en verder bij een contradictoir onderzoek, dat alles onder toezicht van de rechter over het onderzoek. De onderzoeken zouden aan het parket worden toevertrouwd. De rechter over het onderzoek zou beslissen over de geschillen tussen de verdediging en de beschuldiging en zou alle rechtsvragen beslechten die eigen zijn aan het in-staat-van-wijzen brengen van de zaak (betekening van de bezwaren, terechtzittingen voor de erkenning of betwisting van de feiten, inhechtenisneming, beslissing over uitstel). Het oorspronkelijke onderzoek en de onderzoeken in het contradictoir onderzoek zouden geheim zijn. Maar alle terechtzittingen van de rechter over het onderzoek zouden openbaar zijn, behoudens verzoek van de betrokkene waarover de rechter beslist. (SOULEZ-LARIVIERE, D., *Du cirque médiatico-*

¹⁹⁷ Zie in het Frans recht AUVRET, P., «Le droit au respect de la présomption d'innocence», *op.cit.*, p. 502-503, nrs. 47-68.

¹⁹⁸ CALEWAERT, W., «Het recht tot antwoord», *R.W.*, 1961-62, p. 241-262; DE GROOF, J., *Rechtsbescherming t.a.v. het lasterlijk, eervol, beledigend of onjuist optreden van de communicatiemediën in België, het systeem van het recht van antwoord*, Brugge, 1979; ECKHOUT, J., «La loi du 23 juin 1961 relative au droit de réponse», *J.T.*, 1962, p. 597-599; IDEM, «Radio, télévision, droit de réponse», *J.T.*, 1969, p. 227; GOLSONG, H., «L'harmonisation du droit de réponse en Europe», in *Das Gegendarstellungsrecht in Europa*, LOFFLER, GOLSONG, FRANK, Munich, 1979, p. 5; HANOTIAU, M., «Pour un véritable droit de réponse à la R.T.B.», *Rev. de l'Univ. Br.*, 1972, p. 384; IDEM, «Le droit de réponse à la radio et à la télévision», in *Les cahiers R.T.B. - Etudes de radio télévision*, 1972, nr. 18, p. 25; PLATEL, M., *Het recht van antwoord in de communicatiemediën*, Bruxelles, 1971; LE ROY, G., «La jurisprudence du droit de réponse dans les écrits périodiques depuis 1961», *J.T.*, 1980, p. 433-435; TULKENS, F. en VERDUSSEN, M., «La radio et la télévision, le délit de presse et le droit de réponse», *Ann.Dr.*, 1978, p. 53-93; VANDEPLAS, E., «Het recht van wederantwoord in de audiovisuele communicatiemediën», *R.W.*, 1976-77, p. 2427-2430; VANDEVELDE, R., *Recht op antwoord*, Brugge, 1969.

¹⁹⁹ Vgl. Code français de procédure pénale, art. 177-1 et 212-1 die in dat wetboek zijn ingevoegd bij de wet nr. 93-2 van 4 januari 1993 «portant réforme de la procédure pénale», gewijzigd bij de wet nr. 93-1013 van 24 augustus van hetzelfde jaar; zie AUVRET, P., «Le droit à la présomption d'innocence», *op.cit.*, p. 503-504, nr. 69-79.

den goedgekeurde regeerprogramma benadrukt terecht «het belang van het geheim van het onderzoek, niet enkel met het oog op het behoud van het vermoeden van onschuld maar ook om een gebrekkige werking van het onderzoek te voorkomen».²⁰⁴

58. De handhaving van het beginsel van het opsporings- en onderzoeksgeheim is een van de krachtlijnen van het door de commissie Franchimont uitgewerkte voorontwerp van wet. Dat beginsel wordt duidelijk bevestigd in de artikelen 3 en 5 van het voorontwerp.

Artikel 3 wil in het Wetboek van Strafvordering een artikel 28*quinquies* invoegen betreffende het opsporingsonderzoek, waarvan paragraaf 1 zegt dat «behoudens de wettelijke uitzonderingen, het opsporingsonderzoek geheim is». «Het opsporingsonderzoek», leest men in de memorie van toelichting, «moet in principe geheim blijven. Dat principe wordt gemilderd, enerzijds, ten aanzien van ondervraagde personen om hun rechten beter te waarborgen, en, anderzijds, ten aanzien van de pers om het recht op informatie te waarborgen, zoals dat in artikel 10 E.V.R.M. is bepaald».²⁰⁵

Artikel 5 voert in hetzelfde wetboek een artikel 57 in over het gerechtelijk onderzoek, waarvan paragraaf 1 ongeveer in dezelfde bewoordingen is gesteld: «Behoudens de wettelijke uitzonderingen is het gerechtelijk onderzoek geheim».

Uit het oogpunt van de betrekkingen met de pers, staat op dat beginsel van het geheim van het opsporings- en gerechtelijk onderzoek een beperking die bepaald is in de paragrafen 5 van de nieuwe artikelen 28*quinquies* en 57 van het Wetboek van Strafvordering. In de fase van het opsporingsonderzoek «kan het openbaar ministerie evenwel aan de pers gegevens verstrekken mits de rechten van de verdediging en van het privé-leven worden geëerbiedigd». In de fase van het gerechtelijk onderzoek, kan het openbaar ministerie steeds met in achtneming van die rechten slechts «met instemming van de onderzoeksrechter» aan de pers gegevens verstrekken.²⁰⁶

Die beperkingen moeten worden goedgekeurd. Zoals in de memorie van toelichting bij het voorontwerp erop gewezen wordt, «is het belangrijk dat het publiek op de hoogte wordt gehouden van de vooruitgang van het onderzoek, in die zaken die de publieke opinie raken. Wanneer men vóór de rechtspleging ten gronde alle informatie zou onthouden, bestaat het gevaar dat de publieke opinie zich vragen zou gaan stellen. Nochtans moet deze transparantie niet volledig

judiciaire et des moyens d'en sortir, Paris, 1993, p. 181-182); zie ook de verklaringen in november 1994 door Mr. J.R. Farthouat, stafhouder van de advocaten bij het Hof te Parijs (*Le Monde*, 20-21 november 1994).

²⁰⁴ Krachtlijnen voor het federaal regeringsprogramma, Gedr. St. Kamer, van 28 juni 1995, b.z., 1995, 23/1 - 1995 (B.Z.) p. 43.

²⁰⁵ COMMISSION POUR LE DROIT DE LA PROCEDURE PENALE, *Réforme de la procédure pénale*, p. 60.

²⁰⁶ Thans wordt de materie geregeld door artikel 458 van het Strafwetboek en door ministeriële circulaire van 24 juli 1953, 9 april 1965 en 15 juni 1984. Krachtens die circulaire mag het parket aan de pers bepaalde inlichtingen verstrekken over lopende opsporingsonderzoeken of lopende onderzoeken, wanneer het openbaar belang zulks verantwoordt en op voorwaarde dat het volgende wordt inachtgenomen: – het recht van verdediging moet volledig worden gevrijwaard; – er mag geen persoonlijke beoordeling worden gegeven; – als de zaak in onderzoek is, mag geen inlichting worden medegedeeld tenzij met instemming van de onderzoeksmagistraat.

zijn om het eindresultaat van het onderzoek niet in gevaar te brengen en de rechten van de betrokkene niet te miskennen. Er moet dus een evenwicht worden gevonden. Dat evenwicht is terug te vinden in het ontwerp. Bedoeling is uiteraard behoorlijk te informeren. Men zal erop moeten toezien dat de informatie degelijk omschreven is, en dat ze eerder terughoudend en zelfs gedeeltelijk is, indien de omstandigheden zulks vereisen».²⁰⁷

De straf op schending van het geheim wordt bepaald in paragraaf 4 van de nieuwe artikelen 28*quinquies* en 57, luidens welke in substantie «iedere persoon die beroepshalve wordt geroepen zijn medewerking te verlenen» aan het opsporings- of gerechtelijk onderzoek, gebonden is door het geheim en «degene die dat geheim schendt wordt gestraft met de straffen bepaald in artikel 458 van het Strafwetboek».

59. Volgens het voorontwerp zijn enkel zij die beroepshalve geroepen zijn aan het opsporings- of gerechtelijk onderzoek deel te nemen, gebonden door het geheim. De commentaar bij het nieuwe artikel 28*quinquies*, §4, in de memorie van toelichting zegt het volgende: «De verplichting tot geheimhouding geldt... voor iedereen die beroepshalve aan het vooronderzoek zijn medewerking verleent, dus ook voor parketmagistraten, de griffiers, de politie en degenen die met administratie en materiële taken zijn belast».²⁰⁸

Het zou ongetwijfeld wenselijk zijn dat, bij de parlementaire werkzaamheden, dienaangaande enkele aanvullende verduidelijkingen worden gegeven. Dat bijv. de rijkswachters en de gerechtelijke deskundigen, hoewel zij in de commentaar niet worden vermeld, moeten worden beschouwd als personen die beroepshalve aan het opsporings- of gerechtelijk onderzoek hun medewerking verlenen, is zonder meer duidelijk,²⁰⁹ maar wat te denken van bij voorbeeld de verschillende van de uitvoerende macht afhangende autoriteiten die zich bezighouden met de doorzending van ambtelijke opdrachten aan buitenlandse rechters?

60. Er is trouwens alle reden om aan te nemen dat, in feite, een groot aantal «lekken» te wijten zijn aan andere personen dan diegene die beroepshalve geroepen zijn om hun medewerking te verlenen aan het opsporings- of gerechtelijk onderzoek.

Het zou wellicht overdreven zijn om, zoals een recent rapport van de Franse Senaat voorstelt,²¹⁰ schending van het geheim van het onderzoek door onverschillig wie strafbaar te stellen, en de omstandigheid dat de schender tot het beroepsgeheim gehouden is of een magistraat of een rijksambtenaar is die bij de procedure betrokken is, als verzwarende omstandigheid aan te merken. Niettemin kan men zich terecht afvragen of de plicht tot geheimhouding van het opspo-

²⁰⁷ *Hervorming van het strafprocesrecht*, p. 42-43.

²⁰⁸ *Hervorming van het strafprocesrecht*, p. 64.

²⁰⁹ FRANCHIMONT, M., JACOBS, A. en MASSET, A., *Manuel de procédure pénale*, Luik, 1989, p. 272.

²¹⁰ Volgens dat voorstel, zou iedere aantasting van het onderzoeksgeheim gestraft worden met één jaar gevangenis en 100.000 Franse frank geldboete. Indien de bekendmaking uitgaat van iemand die tot het beroepsgeheim is gehouden, van een magistraat of een openbare ambtenaar die bij de procedure is betrokken, worden die straffen verhoogd tot twee jaar gevangenisstraf en 200.000 Franse frank geldboete. Thans wordt schending van het beroepsgeheim gestraft met één jaar gevangenis en met 100.000 Franse frank geldboete (*Le Monde*, 7 april 1995, p. 12).

rings- en gerechtelijk onderzoek ook niet moet gelden voor bepaalde categorieën personen die niet beroepshalve deelnemen aan het opsporings- of gerechtelijk onderzoek.

Bij mijn bespreking van het op 22 mei 1990 door het Europees Hof voor de rechten van de mens gewezen arrest Weber, heb ik erop gewezen dat volgens de artikelen 184 en 185 van het toen vigerend Waadtlands Wetboek van strafvordering van 12 september 1967, niet alleen de magistraten of ambtenaren geen stukken of inlichtingen over het onderzoek mochten meedelen, tenzij aan de deskundigen of een instantie voor zover de mededeling nuttig was voor het onderzoek of verantwoord om redenen van administratieve of gerechtelijke aard, maar dat bovendien «de partijen, hun raadslieden en hun bedienden alsmede de deskundigen en de getuigen door het geheim van het onderzoek gebonden waren, op straffe van een geldboete van vijfhonderd frank, tenzij de daad strafbaar wordt gesteld door andere bepalingen». Het arrest Weber heeft niet die bepalingen als zodanig bekritiseerd, maar wel de toepassing ervan in die bepaalde zaak.

Hoewel het Waadtlands Wetboek van strafvordering, ten gevolge van dat arrest, bij een wet van 12 december 1989, die op 1 juli 1990 in werking is getreden, werd gewijzigd, is het zo dat krachtens de huidige artikelen 184, 185 en 186 van dat wetboek, de partijen, hun gezins- en familieleden, hun raadslieden en hun medewerkers, hun raadgevers en bedienden, alsmede de deskundigen en getuigen gehouden zijn tot geheim van het onderzoek, waaronder de uit het onderzoek gebleken gegevens en de niet openbare beslissingen en onderzoeksmaatregelen, op straffe van een geldboete die 5.000 Zwitserse frank kan bedragen.²¹¹

61. Wat de advocaten van de partijen betreft, ligt het probleem bijzonder moeilijk. Te vermelden valt met name dat in Frankrijk, het decreet nr. 91-1197 van 27 november 1991 houdende regeling van het beroep van advocaat, in artikel 160 uitdrukkelijk bepaalt dat «l'avocat, en toute matière, ne doit commettre aucune divulgation contrevenant au secret professionnel» en «il doit, notamment, respecter le secret de l'instruction en matière pénale, en s'abstenant de communiquer, sauf à son client pour les besoins de la défense, des renseignements extraits du dossier ou de publier des documents, pièces ou lettres intéressant une information en cours». Bij overtreding van die bepaling kan de advocaat zowel strafrechtelijk²¹² als tuchtrechtelijk worden vervolgd.²¹³ Ik geloof dat we die weg niet mogen opgaan. De commissie Franchimont had aanvankelijk zelfs overwogen aan de raadsman van de verdachte en aan het openbaar ministerie hetzelfde recht toe te kennen om informatie te verstrekken aan de pers. Omdat er – naar mijn mening terecht – kritiek is geuit op zodanige bepaling, is zij in het voorontwerp niet opgenomen. Zoals in de memorie van toelichting op het voorontwerp wordt gezegd, «staat het aan de hogere instanties van de Orde te bepalen in hoeverre zodanige mededeling strookt

met de regels inzake deontologie van het beroep».²¹⁴ Die oplossing zou volgens mij moeten worden goedgekeurd.

62. Ik heb vroeger reeds de gelegenheid gehad erop te wijzen hoe wenselijk het is dat in onze wetgeving regels worden opgenomen om aan de leden van de parlementaire vergaderingen een geheimhoudingsplicht op te leggen als zij inzage dienen te nemen van gerechtelijke stukken over aan de gang zijnde strafonderzoeken.²¹⁵ Thans zijn zij alleen gehouden tot discretie, wat slechts een weinig effectieve waarborg is, vermits zodanige, louter deontologische, verplichting vrijwel niet wordt gesanctioneerd. Er zijn de jongste jaren verschillende wetsvoorstellen ingediend, onder meer het voorstel dat in januari 1992 bij de Senaat is ingediend door de heren de Donnea en Foret, die naar het voorbeeld van het Franse recht, met name in de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek een nieuwe bepaling wilden invoegen, luidend als volgt: «De leden van de onderzoekscommissies, alsmede degenen die, in welke hoedanigheid ook, de werkzaamheden bijwonen of eraan deelnemen, zijn tot geheimhouding verplicht» en «iedere overtreding van die bepaling wordt gestraft met de bij artikel 458 van het Strafwetboek gestelde straffen». Volgens die voorstellen, zou dezelfde verplichting moeten worden opgelegd aan de leden van de parlementaire commissies, die belast zijn met het onderzoek van een verzoek tot vervolging krachtens artikel 45 (thans 59) van de Grondwet, of van een eventuele rechtsvordering voor het Hof van Cassatie krachtens artikel 90 (thans 103) van de Grondwet.²¹⁶ Naar verluidt is de regering die weg opgegaan toen zij enkele weken geleden een voorontwerp van wet heeft uitgewerkt tot uitvoering van artikel 103 van de Grondwet.

63. Wegens moeilijkheden op het stuk van bewijslevering zal de vervolging van personen wegens schending van de geheimhouding van een opsporings- of gerechtelijk onderzoek niettemin altijd problematisch zijn. De geheimhouding zou zeker beter beschermd zijn, indien zoals in Frankrijk bovendien strafbaar zouden worden gesteld:

– dat vóór de openbare zitting van geheel of een deel van een stuk uit een dossier van een opsporings- of gerechtelijk onderzoek wordt bekendgemaakt dat van dat stuk openbaar gewag wordt gemaakt;²¹⁷

²¹⁴ *Hervorming van het Strafprocesrecht*, p. 65.

²¹⁵ Overwegingen omtrent de betrekkingen tussen de parlementaire onderzoekscommissies en de rechterlijke macht, plecht. openingsrede voor het Hof, van 1 september 1993, Brussel, 1993, nr. 60, p. 54-56.

²¹⁶ Zie de wetsvoorstellen ingediend bij:

– de Kamer, in januari 1985 door de heren Henrion en Remacle, Gedr. St., Kamer, zitt., 1984-1985, 1117/1;
– de Senaat, in januari 1986 door de heren Henrion en Remacle, Gedr. St., Senaat, zitt., 1985-1986, 78/1;
– de Senaat, in maart 1988, door de heer Henrion, Gedr. St., Senaat, b.z., 1988, 75/1;
– de Senaat, in oktober 1989, door de heer Henrion, Gedr. St., Senaat, zitt., 1989-1990, 783/1;
– de Senaat, in januari 1992, door de heren de Donnea en Foret, Gedr. St., Senaat, b.z., 1991-1992, 99/1.

²¹⁷ De Franse Senaat heeft bij het begin van dit jaar voorgesteld dat met een geldboete van 200.000 frank wordt gestraft de bekendmaking van «tout ou partie d'une pièce d'un dossier d'instruction» of het feit «d'en faire publiquement état» vóór de openbare terechtzitting. Thans bepaalt artikel 38 van de Franse wet van 29 juli 1881

²¹¹ Zie het bijvoegsel bij de Resolutie DH(90)39 betreffende het arrest van het Europees Hof Mensenrechten van 22 mei 1990 inzake Weber, op 13 december 1990 goedgekeurd door het Ministercomité van de Raad van Europa (informaties verstrekt door de Zwitserse regering, met toepassing van artikel 54 van het Verdrag).

²¹² Frans Strafwetboek, art. 226-13.

²¹³ Decreet van 27 november 1991, art. 183.

- de verspreiding of de mededeling van documenten uit een huiszoeking;²¹⁸
- het feit, dat in procedures op burgerlijke-partijstelling, informatie over die partijstelling wordt bekendgemaakt.²¹⁹

«sur la liberté de la presse»: «Il est interdit de publier les actes d'accusation et tous autres actes de procédure criminelle ou correctionnelle avant qu'ils aient été lus en audience publique, et ce, sous peine d'une amende de 180 F à 15.000 F.

Sans préjudice des dispositions de l'article 378 du Code d'instruction criminelle, il est interdit, sous la même peine, de publier aucune information relative aux travaux et délibérations du Conseil supérieur de la magistrature. Pourront, toutefois, être publiées les informations communiquées par le président ou le vice-président dudit conseil. La même peine sera appliquée pour infraction constatée à la publication, par tous moyens, de photographies, gravures, dessins, portraits ayant pour objet la reproduction de tout ou partie des circonstances d'un des crimes et délits prévus aux sections 1, 2, 3 et 4 du chapitre Ier du titre II du livre III du Code pénal. Toutefois, il n'y aura pas de délit lorsque la publication aura été faite sur la demande écrite du juge chargé de l'instruction. Cette demande sera annexée au dossier de l'instruction.» Alleen het openbaar ministerie kan uit dien hoofde de strafvordering instellen (zie de artikelen 47 en 48 in fine van de wet van 28 juli 1881); die strafvordering verjaart overigens na verloop van een termijn van drie maanden (cf. zie artikel 65 van die wet).

²¹⁸ Artikel 58 van het Franse Code de procédure pénale (Ord. nr. 60-121 van 13 februari 1960) bepaalt dat: «Sous réserve des nécessités des enquêtes, toute communication ou toute divulgation sans l'autorisation de l'inculpé ou de ses ayants droit ou du signataire ou du destinataire d'un document provenant d'une perquisition à une personne non qualifiée par la loi pour en prendre connaissance est punie d'une amende de 1.800 F à 30.000 F et d'un emprisonnement et deux mois à deux ans.» Een circulaire van 17 februari 1961 geeft daarop de volgende commentaar: «L'article 58, dont le texte a été précisé et complété par l'ordonnance nr. 60-121 du 13 février 1960, prohibe, sous réserve des nécessités des enquêtes, toute communication ou toute divulgation d'un document provenant d'une perquisition à une personne non qualifiée par la loi pour en prendre connaissance. Sous cette réserve, dont il appartiendra à la jurisprudence de préciser la portée, peuvent seuls prendre connaissance de papiers et documents provenant d'une perquisition, en dehors du procureur de la République et du juge d'instruction: l'officier de police judiciaire qui a effectué personnellement l'opération, les personnes visées à l'article 56, alinéa 2; les personnes susceptibles de fournir à l'officier de police judiciaire des renseignements sur les documents saisis. Le texte de l'article 58 modifié étant général, ses dispositions sont applicables aux enquêtes préliminaires. L'article 58, reprenant le texte de l'article 38, alinéa 2, du Code d'instruction criminelle, réprime le délit de communication sans autorisation de documents saisis. Le nouveau texte diffère de l'ancien sur deux points: a) il sanctionne non seulement la communication mais aussi la divulgation, terme plus général concernant le fait de rendre public ce qui devrait être tenu secret. Il semble que les auteurs du code aient entendu ainsi sanctionner les révélations de tout ou partie du contenu des documents provenant de perquisitions, par des conversations, déclarations ou écrits rendus publics; b) il prévoit, conformément au droit commun, un minimum et un maximum pour l'amende.»

²¹⁹ Artikel 2 van de Franse wet van 2 juli 1931 tot wijziging van artikel 70 van het Franse Wetboek van strafvordering bepaalt dat het verboden is om, vóór een rechterlijke beslissing, enige inlichting te verstrekken betreffende burgerlijke partijstellingen overeenkomstig artikel 63 van het Wetboek van Strafverordening, op straffe van een geldboete van 300 Franse frank tot 120.000 Franse frank, als vastgesteld in het laatste lid van artikel 39 van de wet van 29 juli 1881 op de pers. In een recent verslag van de Franse Senaat wordt voor-

64. Het kan ten slotte gebeuren dat een van de «ontsporingen» van het onderzoeksjournalisme erin bestaat een zekere druk te willen uitoefenen op getuigenissen of op beslissingen van de rechter. Naar het voorbeeld van het Franse recht zou, naar mijn oordeel, als misdrijf moeten worden beschouwd het feit dat, vóór de uitspraak van de rechterlijke eindbeslissing, commentaren worden gepubliceerd, met de bedoeling pressie uit te oefenen om getuigenissen of beslissingen van onderzoeks- of vonnisgerechten te beïnvloeden.²²⁰

3° *Maatregelen voor een betere bescherming van het gezag en de onpartijdigheid van de rechterlijke macht tegen vernietigende kritiek zonder ernstige grondslag*

65. Uit de rechtspraak van het Europees Hof over de onderhavige materie blijkt vooral, ik herhaal het, dat «als waarborg voor de gerechtigheid, die fundamentele waarde in een Rechtsstaat, de werking (van de rechterlijke macht) het vertrouwen moet genieten van de burgers om deugdelijk te zijn» en dat het derhalve «nodig kan zijn dat die wordt gevrijwaard tegen vernietigende kritiek zonder ernstige grondslag, te meer daar terughoudendheid aan de magistratuur verbiedt te reageren». ²²¹ Bij mijn installatie heb ik gezegd dat «le visage de la justice est celui qu'elle doit, sinon au rêve des hommes, du moins à leurs espoirs, auxquels le pouvoir judiciaire est tenu de répondre car la légitimité de celui-ci procède essentiellement du crédit de confiance que lui fait la Nation et que c'est aussi dans ce crédit de confiance qu'il peut avant tout trouver sa force». Men moet echter, jammer genoeg, vaststellen dat hoe langer hoe meer vernietigende en ongegronde aanvallen, ja zelfs zekere acties tot ontwrichting van het gerecht, op gevaarlijke wijze dat vertrouwen ondermijnen. Daarom meen ik dat het noodzakelijk is dat, zoals in andere

gesteld dat het maximum van de geldboete op 200.000 Franse frank wordt gebracht. (Le Monde, 7 april 1995, p. 12).

²²⁰ Artikel 434-16 van het Franse Strafwetboek bestraft dat feit met zes maanden gevangenisstraf en 50.000 Franse frank geldboete. Het vervangt artikel 227 van het oude Strafwetboek (Ord. nr. 58-1298 van 23 december 1958) waarvan de draagwijdte nader is bepaald in verschillende arresten van het Franse Hof van Cassatie. Dat had namelijk het volgende beslist:

- que si les dispositions de l'article 227 du Code pénal avaient été édictées en vue de l'intérêt général, elles n'en étaient pas moins destinées à assurer également la protection des particuliers auxquels ces commentaires pouvaient éventuellement causer un préjudice direct et personnel de nature à servir de base à une action civile devant la juridiction répressive (Crim. 2 okt. 1985, *Bull.crim.*, nr. 291);
- que ces dispositions n'incriminaient les commentaires publiés avant l'intervention d'une décision juridictionnelle définitive que dans la mesure où ils tendaient à exercer des pressions sur les déclarations des témoins ou la décision des juridictions d'instruction ou de jugement. (Crim. 15 mei 1961, *Bull.crim.*, nr. 257; *JCP* 1961, II, 12233, nota Mimin; *Rev.sc.crim.*, 1961, 803, opm. Huguenay; 2 mai 1963, *Bull.crim.*, nr. 164; D. 1965, 235, nota Souty; *Rev.sc.crim.*, 1963, 802, opm. Huguenay, 4 nov. 1987, *Bull.crim.*, nr. 388);
- qu'elle avait le contrôle du point de savoir, au vu desdits commentaires, si dans les termes et dans la forme où ils étaient établis, ils tendaient à exercer lesdites pressions (Crim. 2 mei 1963, *préc.*, 4 nov. 1987, *préc.*).

²²¹ Zie *supra*, nrs. 41 en 43.

landen, de wetgever optreedt om het gerecht tegen zodanige aanvallen beter te beschermen.

Zo zou men, bij voorbeeld, kunnen strafbaar stellen het feit van door handelingen, woorden, geschriften of beelden van alle aard, die zonder ernstige grondslag vernietigende beschuldigingen inhouden, te trachten ambtelijke handelingen of beslissingen van magistraten van de Rechterlijke orde publiekelijk in discrediet te brengen, zodanig dat afbreuk wordt gedaan aan het gezag of de onpartijdigheid van het gerecht. Uitdrukkelijk zou daarbij moeten worden vastgesteld dat die bepalingen niet gelden t.a.v. technische commentaar, noch t.a.v. handelingen, woorden, geschriften of beelden alerhande die de wijziging, vernietiging of herziening van een rechterlijke beslissing beogen.²²²

66. Als ik U hier bepaalde maatregelen heb aangewezen waarvan, naar mijn gevoelen, de goedkeuring moet worden bevorderd in het licht van de Europese normen betreffende de betrekkingen tussen gerecht en pers, dan heb ik mijn beschouwing bewust beperkt tot slechts enkele aspecten van die betrekkingen. Weshalve in deze rede zeker lang niet alle moeilijkheden en vragen in verband met die betrekkingen aan de orde komen.

²²² Artikel 434-25 van het Franse Strafwetboek bepaalt het volgende: «Le fait de chercher à jeter le discrédit, publiquement par actes, paroles, écrits ou images de toute nature, sur un acte ou une décision juridictionnelle, dans des conditions de nature à porter atteinte à l'autorité de la justice ou à son indépendance est puni de six mois d'emprisonnement et de 50.000 F d'amende. Les dispositions de l'alinéa précédent ne s'appliquent pas aux commentaires techniques ni aux actes, paroles, écrits ou images de toute nature tendant à la réformation, la cassation ou la révision d'une décision. Lorsque l'infraction est commise par la voie de la presse écrite ou audiovisuelle, les dispositions particulières des lois qui régissent ces matières sont applicables en ce qui concerne la détermination des personnes responsables. L'action publique se prescrit par trois mois révolus, à compter du jour où l'infraction définie au présent article a été commise, si dans cet intervalle il n'a été fait aucun acte d'instruction ou de poursuite.» Dat artikel vervangt artikel 226 van het oude Franse Strafwetboek (Ord. nr. 58-1298 van 23 december 1958). In zijn werk «Du cirque médiatico-judiciaire et des moyens d'en sortir», (1993, p. 182) stelde Soulez-Larivière voor een nieuw misdrijf in te voeren, te weten «Délit d'entrave à l'autorité et l'impartialité de l'autorité judiciaire», ter vervanging van het oude artikel 226 van het Strafwetboek krachtens hetwelk «le discrédit jeté sur une décision juridictionnelle» strafbaar was gesteld.

Aldus voorziet het door de nieuwe Federale regering vastgestelde regeerprogramma in «de vereenvoudiging van de assisenprocedure» en zegt het verder dat «in dat kader, aan het Parlement zal worden gevraagd om de correctionalisering van persdelicten te onderzoeken». ²²³ Die laatste kwestie zou op zich al het onderwerp voor een plechtige openingsrede kunnen zijn. Ik heb met opzet die aangelegenheid niet willen aansnijden.

V. BESLUIT

67. Bij elke redevoering hoort nu eenmaal een besluit en allicht verwacht u dat nu ook van mij. Het zal heel kort zijn, want het derde deel van mijn uiteenzetting (IV), was eigenlijk al een besluit van de eerste twee delen (II en III).

Als ironisch motto voor een in december 1994 ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de krant *Le Monde* door de Unesco te Parijs gehouden colloquium, stond dit citaat te lezen uit de «*Illusions perdues*» van Balzac: «Si la presse n'existait pas, il faudrait ne pas l'inventer. Seulement voilà, elle existe.» De pers bestaat inderdaad met haar eigen logica, een logica die ten aanzien van de behandelde zaken, de tijd en de ruimte, volkomen anders is dan die van het gerecht. ²²⁴ Vandaar de vaak moeilijke betrekkingen tussen beide. Met mijn betoog heb ik willen aantonen dat bij de vaststelling van de grondbeginselen aan de hand waarvan zij beide die moeilijkheden moeten kunnen overwinnen, de verschillende Europese regels betreffende hun wederzijdse betrekkingen en inzonderheid de bepalingen van het Europees Verdrag voor de rechten van de mens, een doorslaggevende rol kunnen spelen. Ik ben ervan overtuigd dat die regelgeving hoe langer hoe meer als een van de meest soliede juridische grondslagen zal gelden voor de immense Europese ruimte van de berichtgeving die thans tot stand komt en waarin niet alleen de persvrijheid, maar ook alle andere mensenrechten en fundamentele vrijheden moeten worden gevrijwaard.

²²³ Krachtlijnen voor het federaal regeringsprogramma, Gedr. St., Kamer, 28 juni 1995, b.z. 1995, 23/1-1995 (B.Z.), p. 47.

²²⁴ TRUCHE, P., *La justice et les mass media*, verslag voorgedragen op de Conferentie van de korpschefs der opperste gerechtshoven van de landen der Europese Unie, te Lissabon gehouden op 18-21 mei 1994.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 12 JANUARI 1995

Voorzitter: de h. Sace

Rapporteur: de h. Parmentier

Openbaar ministerie: de h. Piret

Advocaten: mrs. Afschrift en De Bruyn

Inkomstenbelastingen – B.V.B.A. – Werkend vennoot – Begrip

Werkend vennoot in een B.V.B.A. is hij die in die vennootschap geld heeft belegd en er werkelijk en bestendig werkt om een kapitaal dat hem ten dele toebehoort, te doen opbrengen.

C. t/ Belgische Staat

Gelet op het bestreden arrest, op 8 april 1994 door het Hof van Beroep te Bergen gewezen;

...

Overwegende dat het arrest vaststelt dat de B.V.B.A. E. bij beslissing van 6 juli 1982 is ontbonden en dat eiser als vereffenaar is aangesteld, dat die vennootschap bij overeenkomst van 21 maart 1983 haar activiteit heeft overgedragen aan een andere vennootschap, dat de vereffening op 14 december 1984 is afgesloten, dat de B.V.B.A. na de ontbinding aan eiser verschillende voorschotten in rekening-courant had toegestaan en dat het bestuur oordeelt dat die renteloze voorschotten voor eiser een voordeel in natura uitmaken dat belastbaar is als bedrijfsinkomsten van een werkend vennoot;

Overwegende dat naar luid van artikel 20 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen (1964) bedrijfsinkomsten deze zijn die rechtstreeks of onrechtstreeks voortkomen uit activiteiten van alle aard, en inzonderheid, volgens 2°, c, van dat artikel, de verschillende bezoldigingen van werkende vennoten in een Belgische handelsvennootschap die geen vennootschap op aandelen is; dat ingevolge artikel 27, § 2, 2°, van dat wetboek tot die voordelen de voordelen van alle aard behoren die de werkend vennoot verkrijgt uit hoofde of naar aanleiding van zijn werkzaamheid;

Overwegende dat, zoals het arrest aangeeft, een werkend vennoot in een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid, hij is die in die vennootschap geld heeft belegd en er werkelijk en bestendig werkt om een kapitaal dat hem ten dele toebehoort, te doen opbrengen;

Overwegende dat het hof van beroep niet naar recht kon beslissen dat de voorschotten in rekening-courant, die de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid aan eiser heeft overgemaakt, niettegenstaande de overdracht van haar werkzaamheid aan een andere vennootschap, inhouden dat eiser de hoedanigheid van werkend vennoot bezat;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 24 FEBRUARI 1995

Voorzitter: mevr. Baeté-Swinnen

Rapporteur: de h. Waüters

Openbaar ministerie: de h. D'Hoore, eerste advocaat-generaal

Advocaten: mrs. van Hecke en Bützler

Eredienst – Kerkfabriek – Samenstelling

In art. 3 van het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de kerkbesturen wordt met het aantal zielen bedoeld het bevolkingscijfer van de territoriale omschrijving van de parochie.

Kerkfabriek Sint-Martinus t/ G.

Gelet op het arrest van het Hof van 22 juni 1984;

Gelet op het bestreden vonnis, op 18 december 1992 op verwijzing in hoger beroep gewezen door de Rechtbank van Eerste Aanleg te Tongeren;

...

Overwegende dat artikel 3 van het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de kerkbesturen bepaalt dat in de parochies waarin de bevolking vijfduizend en meer zielen zal belopen, de raad samengesteld zal zijn uit negen leden van het kerkbestuur, dat de raad in al de andere parochies uit vijf leden zal bestaan, dat de leden aangenomen zullen worden onder de vooraanstaande burgers en katholiek zullen moeten zijn en de parochie bewonen;

Dat in die bepaling met het aantal zielen wordt bedoeld het bevolkingscijfer van de territoriale omschrijving van de parochie;

Overwegende dat eiseres aanvoerde dat de kerkraad onregelmatig was samengesteld bij de beraadslaging van 27 november 1972 waarop werd beslist tot onderhandse verkoop van de door de rechtsvoorganger van verweerster gepachte weide zodat die verkoop nietig was; dat het vonnis beslist dat, voor het berekenen van het aantal leden van de kerkraad, in het voormelde artikel 3 onder zielen moet worden verstaan «de personen die in de parochie wonend, verbonden zijn of behoren tot de Kerkgemeenschap»;

Dat het aldus artikel 3 van het keizerlijk decreet van 30 december 1809 op de kerkbesturen schendt;

...

HOF VAN CASSATIE

1e KAMER – 16 JUNI 1995

Voorzitter-rapporteur: de h. Verougstraete

Openbaar ministerie: de h. Bresseleers

Advocaten: mrs. De Gryse en en Geinger

Zeerecht – Schip – Hypotheek – Retentierecht – Voorrang

In de regel verleent de retentie van een schip aan degene die het recht uitoefent, geen voorrang op de houder van een hypotheek op dat schip.

Hulp- en Voorzorgskas voor Zeevarenden onder Belgische Vlag t/ N.M.K.N.

Gelet op het bestreden arrest, op 16 maart 1993 door het Hof van Beroep te Antwerpen gewezen;

...
Overwegende dat uit het arrest blijkt dat: 1. verweerster kredieten heeft toegestaan aan een N.V. A. en tot zekerheid een hypotheek heeft genomen op vier schepen van deze vennootschap; 2. eiseres een vordering heeft op die vennootschap voor sociale zekerheidsbijdragen van ongeveer 7.500.000 frank; 3. eiseres overeenkomstig artikel 1.10 van de wet van 27 september 1842 op de zeevaartpolitie de vier schepen, waarop verweerster een hypotheek had, liet aanhouden door de waterschout; 4. eiseres op grond van dit aanhouden beweerde een retentierecht op de bedoelde schepen te kunnen uitoefenen, waarna verweerster, na een procedure in kort geding, een bedrag van 7.500.000 frank in consignatie gaf om de verkoop van de schepen mogelijk te maken; 5. de schepen verkocht werden door de vereffenaars van de N.V. A.;

Overwegende dat in de regel de retentie van een schip aan degene die het recht uitoefent geen voorrang verleent op de hypotheekhouder op dat schip;

Dat uit de door de appelrechters gedane vaststellingen noodzakelijk volgt dat, ook al zou de aanhouding door de waterschout van de schepen van de rederij op verzoek van eiseres kunnen worden beschouwd als een door haar uitgeoefende retentie, eiseres hierdoor geen voorrang verkreeg op verweerster die op die schepen een hypotheek had;

Dat het middel, ook al was het gegrond, niet tot cassatie kan leiden;

...

HOF VAN BEROEP TE GENT

19e KAMER - 27 APRIL 1995

Voorzitter: de h. Vercruysse

Advocaten: mrs. Cambien en Gillon

Burgerlijke rechtspleging – Voorlopige tenuitvoerlegging – Kantonnement – Bevoegdheid appelrechter

Art. 1402 Ger.W., luidens hetwelk de appelrechter in geen geval de tenuitvoerlegging van het eerste vonnis mag schorsen, staat er niet aan in de weg dat hij een kantonnementsverbod ongedaan maakt.

C. t/ V. en B.

Blijkens de conclusie voor de appellanten neergelegd ter griffie van het Hof op 18 november 1994 wordt thans enkel een wijziging van het bestreden vonnis gevorderd in zoverre het uitvoerbaar werd verklaard bij voorraad en het kantonnement werd uitgesloten.

De rechters in hoger beroep kunnen in geen geval een door de eerste rechter toegelaten voorlopige tenuitvoerlegging verbieden of doen schorsen (1402, Ger.W.).

Krachtens art. 1404 Ger.W. kan de schuldenaar principeel aanspraak maken op het recht te kantonneren.

Overeenkomstig art. 1406 Ger.W. kan de rechter die uitspraak doet over de vordering zelf, beslissen dat er geen reden is tot kantonnement indien de vertraging de schuldeiser aan een ernstig nadeel blootstelt.

In het vonnis a quo wordt de uitsluiting van het kantonnement niet gemotiveerd.

De omstandigheid dat het vonnis inmiddels werd uitgevoerd doordat de eerste geïntimeerde betaling ontving van alle fondsen waarop hij op grond van dit vonnis aanspraak kon maken, brengt niet mee dat de vraag tot het kantonnement zonder nut of zonder voorwerp is geworden.

Het kantonnement biedt de appellanten bescherming tegen een eventuele insolventie van de eerste geïntimeerde voor het geval deze op grond van de beslissing in hoger beroep tot teruggave zou zijn gehouden.

Waar de eerste geïntimeerde in zijn ter terechtzitting van 30 maart 1995 neergelegde conclusie stelt «dat teruggeven op heden zelfs onmogelijk zou zijn», onderstreept hij eigenlijk zelf het belang van het kantonnement.

Waar de omstandigheden die hij aanhaalt op p. 3 van deze conclusie niet op een concrete wijze duidelijk maken dat een vertraging in de regeling hem aan een ernstig nadeel blootstelt is er geen grond om het kantonnement uit te sluiten.

NOOT – Zie A.P.R., *Beslag*, 196, nr. 359.

ARRONDISSEMENTSRECHTBANK TE MECHELEN

7 JUNI 1995

Voorzitter: de h. Wauters

Rechters: de h. Buelens en de h. De Neef

Openbaar ministerie: de h. Lenaerts

Advocaten: mrs. Van Bunnan en Thienpont

Bevoegdheid – Tekeningen en modellen – Rechtbank van eerste aanleg

Het begrip «burgerlijke rechter» in artikel 16 Tekeningen- en modellenwet moet eng worden geïnterpreteerd derwijze dat hieronder niet de rechtbank van koophandel kan worden gerekend.

N.V. B. en N.V. M. t/ B. Ltd.

De inleidende vordering van eisers strekte ertoe te horen vaststellen dat de Beneluxdepots nr. 21.724 en 22.465, die respectievelijk betrekking hebben op vijf en drie modellen van bureaumeubelen, bedrieglijk geplaatst werden op naam van verweerster, terwijl zij hadden dienen te worden ingeschreven op naam van de N.V. B., failliet verklaard door de Rechtbank van Koophandel te Mechelen op 29 maart 1994, en dat de tweede eiseres de modellen in kwestie verkreeg van de curators en ten einde voor recht te horen zeggen dat het te wijzigen vonnis als overdrachtsakte, ten gunste van N.V.

M., zal dienen voor het Beneluxbureau t.o.v. tekeningen en modellen;

Overwegende dat krachtens art. 16 van de Benelux Tekeningen- en Modellenwet (wet van 1 december 1970) alleen de burgerlijke rechtbanken bevoegd zijn, om kennis te nemen van geschillen m.b.t. die wet;

Overwegende dat het begrip «burgerlijke rechter» eng dient te worden geïnterpreteerd en de bevoegdheid uitsluit van de rechtbank van koophandel (*Parl. Besch.*, Kamer, 1969-70, nr. 615/11, bijlage, p. 19; A. Braun en J.J. Evrard, *Droit des dessins et modèles au Benelux*, Larcier, Bruxelles, 1975, p. 172; K. Malfliet, *Industriële eigendomsrechten*, p. 219);

Overwegende dat de rechtbank van koophandel haar exclusieve bevoegdheid niet kan putten uit de artt. 574, 2°, en 631 Ger. W. aangezien het geschil geenszins zijn oorsprong vindt in het faillissement van de N.V. B., doch slechts thans n.a.v. de verkoop van activa van het faillissement gevoerd wordt; dat bovendien de regels van de oplossing niet te vinden zijn in het faillissementsrecht, maar wel in die van het burgerlijk recht (Pauliaanse vordering) en in de Beneluxwet betreffende tekeningen en modellen; dat derhalve het geschil verwezen dient te worden naar de Rechtbank van Eerste Aanleg te Mechelen, deze laatste ratione loci bevoegd zijnde, omdat de onrechtmatige daad werd gepleegd te Mechelen van waaruit de bestuurders T. en B. hun handelsactiviteiten organiseerden en leidden;

...

BOEKEN

M. VAN DER HULST, **Het federale parlement**, Kortrijk-Heule, UGA, 1994, 257 pp.

De vierde staatshervorming leidde niet alleen tot een verdere uitdieping en consacratie van het federale Belgische model, tevens en niet geheel los daarvan werd het tweekamerstelsel ingrijpend hervormd. De auteur wachtte evenwel niet met het uitgeven van zijn boek tot de algehele vernieuwing van Kamer en Senaat. Nochtans zullen de beide Kamers pas dan voor het eerst met een nieuwe samenstelling en nieuwe onderlinge taakverdeling hun bevoegdheden uitoefenen. Zich bewust van dit tekort: immers de «nieuwe» Kamers en vooral de Senaat zullen in functie van de tot stand gebrachte hervorming hun respectieve reglementen ingrijpend moeten wijzigen, «nieuwe» bevoegdheidsconflicten tussen de beide kamers waartoe de bevoegdheidsverdeling inzake de normerende functie onvermijdelijk zal leiden, zullen pas rijzen wanneer de vernieuwde kamers effectief functioneren..., oordeelde de auteur terecht dat hij ook zonder dat een goed overzichtswerk kan schrijven over de functionering van het federale parlement. Na een beknopt overzicht van het Belgisch parlementarisme, behandelt de auteur de samenstelling en de organen van de federale kamers. Terecht wordt telkens ook aandacht besteed aan de bescherming van de democratische rechten van de oppositie. Bij de zeer extensieve beschrijving van de bevoegdheden van de federale Kamers wordt onderscheid gemaakt tussen de «klassieke functies» van het federale parlement welke een interactie met de regering veronderstellen en de «bijzondere bevoegdheden» die een dergelijke wisselwerking niet vereisen. Aangezien deze laatste vaak stiefmoederlijk worden behandeld in de literatuur, worden de bevoegdheden inzake de opheffing van de parlementaire onschendbaarheid, de inbeschuldigingstelling van ministers (overigens bijzonder actuele themata), het recht van onderzoek enz. uitvoerig beschreven en geanalyseerd.

Cathy Berx

E.M. PEETERS, **De woningwet**, Zwolle, Tjeenk Willink, 1994, 173 pp.

Dit boek is aflevering 24 in de reeks Studiepockets Staats- en Bestuursrecht onder redactie van Borman, Drupsteen en van Kreveld. Wegens het karakter van studiepocket ligt de nadruk op kennis en informatie en niet op algemene beschouwingen over de verschillende thema's die de besproken wetgeving regelt.

Dit handige en vlot geschreven boek geeft een algemeen overzicht van de inhoud en de betekenis van de Woningwet, die zeer grondig is herzien en op 1 oktober 1992 in werking is getreden. De auteur kon dan ook heel wat ervaring inzake de concrete toepassing, alsook de voorradige rechtspraak sinds de inwerkingtreding verwerken.

Achtereenvolgens komen aan bod: een inleiding over de achtergrond van de herziening van de Woningwet; de bouwvoorschriften (het Bouwbesluit); de gemeentelijke bouwverordening; de bouwwerken; de vergunningplichtige bouwwerken; de meldingsplichtige bouwwerken; de vrije bouwwerken; de zogenaamde «welstand»; de aanschrijving; de onbewoonbaarverklaring; het bouw- en woningtoezicht; de overige wijzigingen in de Woningwet; de voorziening in de woningbehoefte. Daarop volgen enkele bijlagen, waaronder een literatuurlijst en een rechtspraakregister.

Bernard Hubeau

BALIE

Samenstelling bestuur Conferentie van de Jonge Balie Ieper

Voorzitter: mr. Sabien Battheu

Leden: mrs. Katrien Dewachter, Ann Deschepper, Sabine Wullus, Marc Snick, Cientia Cornille.

Samenstelling bestuur Conferentie Jonge Balie Turnhout

Voorzitter: Greta Aerden

Leden: mrs. Luc Bouwen, Ronny Ceusters, Hendrik Wilmots, Marc Bruurs, Egied Wouters, Karel Pante, Tom Robeyns, Sophie Van Hoeck, Tom Van Even.

Samenstelling bestuur Vlaamse Conferentie der Balie Gent

Voorzitter: mr. Xavier Troch.

Leden: mrs. Kristiaan Markey, Mark Van Poucke, Koenraad Lips, Johan De Vriendt, August Blomme, Annick Verstringhe, Stefan Vanhooren, Sven Maselyne, Tom Hemelaer, Stephane Criel.

MEDEDELINGEN

Driejaarlijkse prijs van het Antwerps notariaat

De jury van de Driejaarlijkse Prijs van het Antwerps Notariaat heeft beslist de uitgeschreven prijs niet toe te kennen omdat geen der ingezonden werken aan alle vereiste criteria beantwoordde.

Lunchcauserie: "De controle op de jaar- en op de geconsolideerde rekeningen"

Op donderdag 16 november 1995 organiseert de Europese Vereniging voor Bank- en Financieel Recht (EVBFR-Belgium) een lunchcauserie in het hotel SAS waarop haar derde Yearbook zal worden voorgesteld. De titel van het werk en het onderwerp van de

causerie is: «*De controle op de jaar- en op de geconsolideerde rekeningen*».

Programma vanaf 11.30 uur:

- Voorstelling Yearbook door de heer Yvan Stempniewsky, wetenschappelijk adviseur bij de Hoge Raad voor het Bedrijfsrevisoraat en de Accountancy en coördinator van het Yearbook.
- Toespraak van Prof. Koen Geens, Voorzitter van de Hoge Raad voor het Bedrijfsrevisoraat en de Accountancy.
- Lunch.

Inlichtingen: Mevrouw Laurie LANOYE, Generale Bank (Juridisch Departement), Warandeborg 3, 1000 Brussel, tel.: 02/565.20.85 - fax: 02/565.27.54.

A.M.R. - Algemene Modellenverzameling voor de Rechtspraktijk

Met afl. 23 (juni 1995) bracht A.M.R. nieuwe modellen in verband met uitsluit van betaling, woningbouw, hypotheek krediet en instelling van openbaar nut. Bijgewerkt of geheel herwerkt zijn: rechtsdagbepaling, echtscheiding, id. door onderlinge toestemming, lijst van voorrechten en wettelijke hypotheek; kosteloos is een correctie aangebracht in het wetscitaat in de beslagexploiten.

Aflevering 24 brengt eerlang nieuwe akten betreffende prejudiciële vraag en beslag op overheidsgoederen, voorts herwerking of bijwerking van: vermelding van bezoekers en geadresseerden, betekening in het buitenland, rechtsdagbepaling, derdenverzet, beslag inzake namaak, lijst van voorrechten en wettelijke hypotheek; herwerking van Raad van State.

A.M.G. afl. II bevat de akten die de gerechtsdeurwaarders aangaan. Dat doet eerlang ook afl. 12.

R.G.M.A., het Franstalige spiegelbeeld van A.M.R., brengt eerlang in afl. 9 akten betreffende diverse beslagen, buitengewone rechtsmiddelen, evenredige verdeling, lijst van voorrechten en wettelijke hypotheek, geesteszieken. R.G.M.A. loopt aldus langzamerhand A.M.R. in R.G.M.A.-H(uissiers) staat op stapel.

Jaarverslag Vlaamse Juristenvereniging – Sint-Niklaas, 13 mei 1995 – Recht en politiek

In volle verkiezingskoorts had op 13 mei 1995 de jaarvergadering plaats van de Vlaamse Juristenvereniging. Tijdens de jaarvergadering wordt steeds ingegaan op een actueel thema. Het onderwerp «Recht en politiek», hoewel reeds maanden voorheen vastgelegd, kon niet actueler zijn.

Mr. Durinckx, oud-stafhouder van de balie Dendermonde was verheugd de Vlaamse Juristenvereniging voor de eerste maal in haar 110-jarig bestaan welkom te mogen heten in de stad Sint-Niklaas.

Prof. dr. M. Storme, voorzitter van de vereniging gaf vervolgens het woord aan het panel: Alex Arts, eresenator, rechter in het Arbitragehof; Fred Erdman, senator, oud-stafhouder balie Antwerpen; Guy Schrans, hoogleraar U.G.; Raoul Van Caeneghem, prof. em. U.G. en prof. S.W. Couwenberg (ERASMUS Rotterdam).

De volgende vraagpunten kwamen o.m. aan bod: wisselwerking tussen recht en politiek, wie bepaalt de spelregels: de politici of de juristen, de verhouding tussen recht en politiek, controle door de rechters.

De uiteenzettingen waren boeiend, de tijd was te kort om alle deelnemers, eenmaal op dreef, aan het woord te laten. Het debat was zeker niet afgerond.

In zijn slotrede stelt voorzitter M. Storme dat de Vlaamse juristen zich reeds jarenlang bewust zijn van de bestendige tegenstrijdigheden tussen juristen en politici. Dit is geen Belgisch fenomeen, maar ook een spanning die men in andere Europese landen aantreft. De aversie ligt in de onderlinge concurrentie. Juristen en politici zijn elkaars concurrenten, omdat ze allebei proberen op te treden voor andermans welzijn, de een via de rechtbank, de anderen via de politiek.

De wetgever heeft de wetgevingstechniek op een schandelijke manier verwaarloosd. Men is tegenwoordig niet meer in staat op een behoorlijke manier wetten te maken, noch in het federale Parlement noch in de Vlaamse Raad. De wetgeving wordt al te vaak gemaakt door niet-juristen. De rechter wordt verplicht mee het beleid te bepalen: hij wordt plaatsvervangend wetgever.

De voorzitter meent dat op de vooravond van de eerste rechtstreekse verkiezing van het Vlaams Parlement, de bezinning over de relatie recht en politiek in Vlaanderen hoogst dringend en noodzakelijk is. Hij deed dan ook een oproep om de broedertwist tussen juristen en politici te beëindigen en de strijdbijl te begraven. Zij handelen beiden voor anderen, waarbij zij juridische normen opstellen en politieke beslissingen nemen, waarvan ze aannemen dat ze goed zijn voor de hele bevolking.

De kwaliteit van de wetgeving van de jongste tijd is nog nooit zo slecht geweest (bv. ondoorzichtigheid, ondoelmatige normering, ...). Nog nooit was het vertrouwen in Justitie zo geschokt. Nooit was de samenleving zo gejuridiseerd en gejustitialiseerd.

Voorzitter M. Storme stelde dat juristen er niet zijn om politici te dienen. Zij zouden wel een inspanning moeten leveren om de politiek, in het bijzonder de democratische politiek, te begrijpen in haar sterke en zwakke facetten, met haar innerlijke wetten en specifieke vereisten. Politici moeten inzien dat recht de ruggegraat is voor een natie. Meerderheid staat nog niet gelijk met waarheid, en het protest van de tegenspraak door onafhankelijke juristen moet niet overstemd worden door de geluidsversterking van het koor der gelijkgezinden. Politici moeten beseffen dat het recht niet gediend is, noch gerespecteerd wordt wanneer men politieke oplossingen valselijk met juridische drogredenen wil doen aanvaarden.

De voorzitter hoopt dan ook dat de Vlaamse Raad bereid is te luisteren. De Vlaamse juristen zijn bereid hun medewerking te verlenen.

Binnen de Vlaamse Juristenvereniging werd een nieuw initiatief genomen: de oprichting van een wetgevingscel, met als drievoudige opdracht: a. een aanklaagfunctie m.b.t. niet aanvaardbare wetgeving; b. een informatiefunctie m.b.t. het recht en de rechtsproblemen daarin ten behoeve van de media; c. een signaalfunctie m.b.t. o.m. wettelijke leemten en dringende wetgevende aanpassingen.

Tijdens een heerlijk wandelbuffet werden de discussies tussen de deelnemers voortgezet. Naar gewoonte is bij de jaarvergadering, de namiddag voorbehouden aan een cultureel-historisch programma: in een prachtige omgeving, evenwel gekoeld door een ijzige wind, werd een bezoek gebracht aan het Mercatormuseum te Sint-Niklaas en het Mercatoreiland te Rupelmonde, of aan het Kasteel van Bornem. Vriendschapsbanden werden gesmeed.

In de late namiddag ontving de stad Sint-Niklaas de deelnemers voor een drink op het prachtige neogotische stadhuis.

De dag werd afgerond met een ruim bijgewoond banket in het kasteel Walburg te Sint-Niklaas. In een sfeer van ware vriendschap werden schitterende tafelredes gehouden door mr. M. Duerinckx, oud-stafhouder balie Dendermonde, mr. G. Franck, oud-deken van de Nationale Orde, mr. Alderweireldt, balie Sint-Niklaas en raadsheer H. Roelvink, voorzitter van de Nederlandse Juristenvereniging. Tot slot dankte de voorzitter hartelijk mr. Duerinckx en mr. B. Alderweireldt voor de prachtige uitwerking ter plaatse van deze jaarvergadering. Het was een zeer geslaagde studiedag, die velen nog stof tot verdere discussies opleverde.

Staatsrechtconferentie 1995

De Staatsrechtconferentie 1995 wordt georganiseerd door de vakgroep publiekrecht van de Rijksuniversiteit Limburg. Er werd gekozen voor een rechtsvergelijkend onderwerp, namelijk *Judicial control (methods of interpretation)*.

Voormiddag: lezingen door prof. mr. M.R. Mok (de rechtsvormende taak van de Hoge Raad der Nederlanden) en prof. dr. W.M.L. van Gerven (de rechtsvormende taak van het Europese Hof van Justitie); Namiddag: een drietal workshops over deelonderwerpen die in genoemd boek aan de orde komen.

Datum: vrijdag 15 december 1995; plaats: Rijksuniversiteit Maastricht; deelnamebedrag incl. boek: f 115,-. De inhoudelijke organisatie is in handen van prof. mr. F.A.M. Stroink, mr. A.W. Heringa, mr. R. Bakker; congressecretariaat: Nettie Litjens, vakgroep publiekrecht, Postbus 616, 6200 MD Maastricht, tel. 043-883231/fax 043-214172.